HELSINGIN YLIOPISTO

Environmentalica
Fennica 26

Riikka Paloniemi

LUONNONSUOJELU ARJESSA

Maanomistajien näkemyksiä ja kokemuksia yksityismaiden tilapäisestä luonnonsuojelusta ja sen uudistumisen prosessista

Environmentalica Fennica 26

Riikka Paloniemi

LUONNONSUOJELU ARJESSA

Maanomistajien näkemyksiä ja kokemuksia yksityismaiden tilapäisestä luonnonsuojelusta ja sen uudistumisen prosessista

Helsingin yliopisto
Biotieteellinen tiedekunta
Bio- ja ympäristötieteiden laitos
Ympäristönsuojelutiede

Vastaväittäjä:

Professori Marja Järvelä, Jyväskylän yliopisto

Esitarkastajat:

Dosentti Hannele Cantell, Helsingin yliopisto
Dosentti Pekka Jokinen, Tampereen yliopisto

Ohjaajat:

FT Päivi Tikka, Helsingin yliopisto
Dosentti Ilmo Massa, Helsingin yliopisto

Environmentalica Fennica 26
ISSN: 1236-3820

ISBN 978-952-10-5003-9 (nid.)
ISBN 978-952-10-5004-6 (PDF), luettavissa osoitteessa http://ethesis.helsinki.fi

Kannen kuva: Pia Ettala
Taitto: Pia Ettala

Yliopistopaino
Helsinki 2008

TIIVISTELMÄ

Riikka Paloniemi

LUONNONSUOJELU ARJESSA

Maanomistajien näkemyksiä ja kokemuksia yksityismaiden tilapäisestä luonnonsuojelusta ja sen uudistumisen prosessista

Tämä tutkimus tarkastelee yksityismaiden luonnonsuojelun hyväksyntää maanomistajien näkökulmasta. Työ keskittyy määräaikaisen luonnonsuojelun yleistymiseen Suomessa ja maanomistajien kokemuksiin tämän luonnonsuojelupoliittisen työkalun varhaisesta käytöstä. Lisäksi työ esittelee eteläsuomalaisten metsänomistajien asennoitumista viralliseen luonnonsuojeluun. Tutkimus yhdistää toisiinsa maanomistajien elämismaailman ja luonnonsuojelu- ja metsäpolitiikan järjestelmien näkökulmat ja piirtää kuvan arkielämän luonnonsuojelupolitiikasta. Työn teoreettisen viitekehyksen muodostavat ympäristövastuulliseen osallistumiseen oppimisen prosessit ja keskustelu yksilöiden voimaantumisesta ja valtautumisesta (*empowerment*). Tutkimuksen pääaineistot ovat haastattelut ja lomakekysely.

Maanomistajat vastustivat 1990-luvulla voimakkaasti yksityismaiden luonnonsuojelua, eritoten rantojen suojelua ja EU:n Natura 2000 -ohjelmaa. Joitain maanomistajia luonnonsuojelukiistat lannistivat, jotkut jopa päätyivät torjumaan luonnonsuojelun omalta osaltaan. Vuonna 1996 uudistettu luonnonsuojelulaki oli yksi askel koettujen ongelmien ratkaisuun. Uuden lain suoma mahdollisuus tilapäisiin luonnonsuojelusopimuksiin ei kuitenkaan vielä synnyttänyt uutta luonnonsuojelupolitiikan käytäntöä.

Maanomistajien näkökulma sai valtaa paikallisesti Satakunnassa aloitetussa luonnonarvokaupan määrittelyprosessissa ja institutionalisoitui valtakunnallisessa Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmassa METSO:ssa. Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeen aikana metsänomistajat myös voimaantuivat tarjoamaan maitaan suojeluun. Yksityismaiden luonnonsuojelun paikallinen hyväksyttävyys lisääntyi. Luonnonarvokaupan hyväksyntä kiteytyy kolmeen ulottuvuuteen: vapaaehtoisuuteen, tilapäisyyteen ja vuoropuheluun luonnonsuojelun ja metsätalouden välillä.

Työssä analysoitu Satakunnan luonnonarvokauppa on esimerkki uusista ympäristöpoliittisista ohjauskeinoista, ja luonnonarvokaupan rakentuminen kokonaisuudessaan ilmentää uudenlaista hallinnointia eli moninapaista, vuorovaikutteista ja osallistuvaa politiikan tekotapaa. Tämä tapa toteuttaa luonnonsuojelupolitiikkaa on lisännyt luonnonsuojelupolitiikan oikeudenmukaisuuden kokemuksia. Kokonaisuudessaan tutkimustulokset valottavat osallistumis- ja oppimisprosessien merkitystä luonnonsuojelupolitiikan käytäntöönpanoissa, ja kannustavat kiinnittämään niihin huomiota myös tulevaisuudessa.

ASIASANAT:

Hallinnointi, luonnonarvokauppa, luonnonsuojelu, maanomistajat, osallistuminen, valtautuminen, voimaantuminen, yksityismetsät

ABSTRACT

Riikka Paloniemi

NATURE CONSERVATION IN EVERYDAY LIFE

Private landowners' perceptions of and experiences on temporary nature conservation and its renewing process

This study explores the legitimacy of official nature conservation of private lands. It describes how temporary nature conservation became a part of Finnish nature conservation policy and how forest owners perceived this tool and its usage. In addition, the study analyses forest owners' attitudes on official nature conservation. The study combines individual and official perspectives, and presents a nature conservation politics of everyday life. The theoretical background of the study is learning processes of environmentally responsible participation, and especially empowerment. Main methods in gathering the material for the study have been interviews and a survey.

In the 1990's, Finnish landowners opposed the implementation of nature conservation, especially conservation of shores and the establishment of the European-wide network of conservation areas (Natura 2000). After negative experiences on these conservation efforts, some private landowners were disempowered and some even rejected conservation completely. The Nature Conservation Act of 1996 launched an option to conserve nature officially for fixed time-periods. Use of such a policy tool did not immediately become a widely-used and appreciated conservation practice. During the following decade, however, it attracted remarkable attention within Finnish nature conservation policy discussions.

The perspective of landowners began to be emphasised when local and regional organisations for nature conservation and forestry together defined the ideas of "natural values trading." Later, the national governance process of the committee defining the Forest Biodiversity Programme for Southern Finland (METSO) institutionalised these ideas in one of its pilot projects. Landowners participated in the project of "natural values trading" by offering their forests for conservation, which reflects the increased acceptance and legitimacy of nature conservation on private forests. The central elements producing the legitimacy of "natural values trading" have been voluntariness, temporariness, and dialogue between nature conservation and forestry.

"Natural values trading" analysed in the study is an example of new environmental policy instruments and its creation process represents governance in the implementation of nature conservation. It has increased the legitimacy of nature conservation policy of private forests in Finland. The results reveal the importance of participation and learning processes in the implementation of nature conservation policy, and the need to also pay attention to these processes in the future.

KEYWORDS:

Empowerment, governance, landowners, natural values trading, nature conservation, participation, private forests

ESIPUHE JA KIITOKSET

Ajauduin väitöskirjaprosessiin hieman yllättäen. Olin unelmatyössäni ympäristönsuojelun assistenttina. Opetin lukuisia ihania kursseja, kuten ympäristönsuojelunäkemyksen prosessikirjoitusta, ympäristönsuojelun eri rooleja yhteiskunnassa, poikkitieteellisyyden haasteita ja mahdollisuuksia sekä ekologian perusilmiöitä. Ekologian kenttäkurssilla, Hyytiälässä, tutustuin paremmin kurssin vetäjistä yhteen, Päivi Tikkaan, joka ehdotti, että aloittaisin väitöskirjatutkimuksen vapaaehtoisen luonnonsuojelun sosiaalisesta ulottuvuudesta Suomessa. Päivi työskenteli jo aiheen parissa Pekka Kaupin johtamassa hankkeessa: *Vaihtoehtoja Etelä-Suomen yksityismetsien suojelun järjestämiseksi*. Suostuin ehdotukseen, Päivi sitoutui ohjaajakseni, ja aloimme laatia rahoitushakemuksia. Ilmo Massa tuli mukaan hankkeen johtajaksi ja toiseksi ohjaajakseni. Rahoituksen varmistuttua oli aika vaihtaa rakkaat ja opiskelijoiden arvostamat opetustehtäväni itselleni uudempiin ja epävarmoihin tutkimustöihin. Olo oli haikea mutta innostunut. Ajattelin luonnonsuojelukonflikteihin hieman turtuneena, että luonnonsuojelun sosiaalinen ulottuvuus on tärkeä tutkimusaihe, vaikkei se (vielä silloin) kovin trendikäs aihepiiri ollutkaan. Kiitokset tutkimushankkeen luomisesta kuuluvat siis Pekalle, Päiville ja Ilmolle.

Työni ohjaajat Ilmo ja Päivi ansaitsevat erityisen kiitoksen myös väitöskirjataipaleen monipuolisesta tukemisesta: vahvojen näkemystenne jakamisesta, kärsivällisyydestä prosessin epätäydellisyyttä kohtaan ja myös iloitsemisesta hyvinä hetkinä. Varsinkin tieteellisestä kirjoittamisesta olen oppinut teiltä uskomattoman paljon, mistä suuri kiitos.

Väitöskirjani kirjoittamisen aikana suomalainen luonnonsuojelupolitiikka on uudistunut ja muokkautunut (vallankin sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta) aika lailla. Tästä muutoksesta työni kertoo. Tutkimukseni on suuntautunut Etelä-Suomen luonnonsuojelun uudistumiseen. Olen kotoisin Kuusamosta ja käsitykseni ”täydellisestä metsästä” on pohjoissuomalainen vanha, naavaisa kuukkelikuusikko. Eteläsuomalaisten maanomistajien suojelukokemusten ja toiveiden tutkiminen onkin ollut yllättävän eksoottista, ja koen oppineeni suomalaisten metsäsuhteista paljon. Ilokseni kokonaisvaltainen tutkimustyö on antanut tilaa toiveelleni mahdollistaa eritaustaisten ihmisten erilaisten näkökulmien vuoropuhelua, halulleni tarkastella oppimisprosesseja ja taipumukselleni tehdä oppimisprosessien voimaa näkyväksi. Parhaimmat kiitokset kuuluvatkin haastatelluille ja lomakekyselyyn vastanneille maanomistajille sekä luonnonsuojelun uudistumisen prosessiin olennaisesti vaikuttaneille satakuntalaisille toimijoille. Arvostan näkemyksiänne ja kokemuksianne suuresti. Ilman teitä ja teidän käynnistämäänne muutosta tätä tutkimustani ei olisi syntynyt. Toivon, että saatte tästä työstä jotain myös itsellenne. Erityiskiitos Raimo Hakilalle useista tärkeistä keskusteluista.

Oman tutkimuksellisen näkökulmani löytymistä ja tutkimusprosessiani ovat tukeneet ja kannatelleet ne seminaarit, joihin olen osallistunut. Ilmo Massan ympäristöpolitiikan jatko-opintoseminaari auttoi ymmärtämään paremmin politiikan tutkimusta ja etenkin hallinnoinnin roolia nyky-ympäristöpolitiikassa. Sirpa Tanin ympäristökasvatuksen jatko-opintoseminaari vahvisti

työssäni oppimisen ja osallistumisen ulottuvuuksia. Klaus Helkaman Akatemian Valta-hankkeen seminaari tutkimuksen loppumetreillä auttoi viimeistelemään työn. Kiitokset kuuluvat paitsi seminaarien vetäjille myös seminaareissa arvokkaita kommentteja antaneille tutkijoille Sarianne Tikkaselle, Vilja Varholle, Arto Lindholmille, Annukka Bergille, Arho Toikalle, Paula Schönachille, Sanna Ahoselle, Paula Saikkoselle, Risto Haveriselle, Terhi Aro-Heinilälle, Miia Kunnaskarille, Sanna Koskiselle, Lili-Ann Wolffille, Heimo Karppiselle, Annukka Vainiolle, Annukka Valkeapäälle, Jari Kuuluvaiselle, Mika Rekolalle, Tapio Rantalalle ja Ann Ojalalle. Annukka Berg ja Sannat Ahonen ja Koskinen, kiitos myös tärkeistä viimeisistä kommenteista yhteenvetoon!

Kiitokset artikkeliyhteistyöstä kuuluvat ohjaajien lisäksi Sanna Koskiselle ja Hanna Kumelalle. Yhteiset ajatuksemme ja kirjoituksemme ovat olleet tutkimukselleni elintärkeitä, kiitos! Arvokasta ja innostavaa on ollut myös työhuoneen ja (keskeneräistenkin) ajatusten jakaminen vuosien mittaan Vilja Varhon kanssa. Kiitos myötäelämisestä ja oikeista sanoista. Antoisaa on ollut myös yhteistyö Hanna Kaisa Hellstenin kanssa. Kiitos tärkeästä tutkimuspalasesta, tutkimukseni lähellä! Teidän kaikkien kanssa on ollut mitä ihastuttavinta tehdä tutkimustyötä ja oppia siitä uusia ulottuvuuksia. Olette aarteita.

Esitarkastajani Pekka Jokinen ja Hannele Cantell auttoivat puristamaan väitöskirjan loppuun asti. Antamanne palaute oli poikkeuksellisen kannustavaa, tarkkanäköistä ja hyödyllistä. Kiitos teille viisaista huomioistanne!

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma (METSO) ja siihen kuulunut tutkimusohjelma MOSSE ovat myös olleet tutkimukselleni merkittäviä. Kiitos yhteistyöstä etenkin tutkijakollegoille Paula Hornelle (Metla) ja Terhi Koskelalle (Metla) sekä ohjausryhmän jäsenille Mikael Hildenille (SYKE), Harri Karjalaiselle (WWF), Juha Hakkaraiselle (MTK) ja Antti Otsamolle (MMM). Kiitos myös Mikko Kuusiselle (YM) valaisevista luonnonarvokauppakeskusteluista.

Ympäristönsuojelutieteen luottokaksikko Risto Willamo ja Petri Tapio kommentoivat tätä yhteenvetolukua ihastuttavan voimaannuttavalla tavalla, mistä kiitos. Monista asiantuntevista ja eteenpäin työntäneistä kommenteista haluan kiittää Anja Nygreniä, Katri Huutoniemeä ja Liisa Horellia. Viisaat ohjeenne ja varmat mielipiteenne ovat auttaneet ratkaisemaan useita vastaan tulleita ongelmia. Hyvistä neuvoista ja sosiaalisen kestävyyden näkemyksistä kiitän Joni Valkilaa ja Kaisa Korhonen-Kurkea. Riikka Lämsää kiitän yhteiskuntatieteellisen ja –poliittisen näkemyksen jakamisesta ja Audrey Mayeria ja Paula Lounasheimoa kielenhuollollisista vinkeistä.

Kuvat ja havainnollistukset ovat olleet tärkeitä väitöskirjani muotoutumisessa. Armoitettua graafikkoani Pia Ettalaa ja valokuvaajaveljeäni Juuso Paloniemeä kiitän kokonaisvaltaisesta näkemyksellisestä ja käytännöllisestä avusta. Kuvien ja kirjan taiton kauneus ja selkeys ovat Pian ansioita, kiitos! Tärkeät kiitokset kuuluvat myös konevelho-puolisolleni Matti Lindholmille osaavasta ja kärsivällisestä tuesta. Olet auttanut mitä ihmeellisimpiin vuorokaudenaikoihin tiedonhallintahankaluuksien selättämisessä ja kaavioiden ja kuvioiden muokkaamisessa.

Olen voinut väitöskirjaa kirjoittaessani verraten hyvin. Ensinnäkin ympäristönsuojelutieteen työyhteisö ansaitsee siitä kiitoksensa. Kiitokset erityisesti Hannele Pulkkiselle, Esa Tulisalolle ja Martin Lodeniukselle kaikkinaisesta avusta. Teillä on uskomaton kyky ylläpitää työyhteisön toimivuutta ja hyvinvointia! Kenties tärkeimmäksi työhyvinvoinnin lisääjäksi olen kokenut kahvitunnit ja lounaat inspiroivine keskusteluineen. Kiitos niistä vuosien varrella osin jo vaihtuneillekin seuralaisille! Lisäksi henkilökohtaiset suuret kiitokset kuuluvat perheelleni. Vanhemmilleni, Paavolle ja Hilkalle, kuuluvat kiitokset erityisesti uskomattoman monipuolisesta arjen hallinnan avusta ja turvapaikasta kuukkelimetsän keskellä. Matin, Aarnin ja Ronjan ansiota puolestaan on, ettei elämäni näiden vuosien varrella ole pyörinyt liiaksi väitöskirjan ympärillä. Olette mahtavia, kiitos!

Tärkeät kiitokset kuuluvat toki myös väitöskirjaa rahoittaneille tahoille: ympäristöministeriölle (KESTY-ohjelma), maa- ja metsätalousministeriölle (MOSSE-ohjelma), Maj ja Tor Nesslingin säätiölle sekä Suomen Akatemialle (Valta-ohjelma, hanke nro 118274).

Toivoisin työni löytävän lukijoikseen sekä suomalaisen luonnonsuojelupolitiikan uudistumisesta kiinnostuneita henkilöitä että heitä, joille oppiminen ja osallistuminen ovat keskeisiä näkökohtia ympäristöpolitiikassa ja ympäristönsuojelussa. Toivon, että työstäni löytyy eväitä toimiviin tulevaisuuden ympäristönsuojelun keinoihin.

Käpylässä syksyllä 2008
Riikka Paloniemi

SISÄLLYSLUETTELO

Väitöskirjan osajulkaisut **10**

1 Johdanto **11**
1.1 Uudistuva luonnonsuojelupolitiikka 11
1.2 Suomalaisen metsänomistajuuden rakentuminen 15
1.3 Arkielämän ympäristöpolitiikan tutkimushaaste 16

2 Tutkimusasetelma **19**
2.1 Rajauksia 19
2.2 Tutkimusongelma 20
2.3 Väitöskirjan artikkelit 20

3 Teoreettinen viitekehys **22**

4 Aineistot ja menetelmät **29**
4.1 Haastattelut 30
4.2 Lomakekysely 32
4.3 Havainnointi aineiston täydentäjänä 34

5 Tulokset ja niiden tulkintaa **35**
5.1 Ensimmäiset kokemukset määräaikaisesta luonnonsuojelusta 35
5.1.1 Viranomaislähtöisyys 35
5.1.2 Tiukan luonnonsuojelun vastustaminen 37
5.1.3 Maanomistajuus, lannistuminen ja orastava hyväksyntä 38
5.2 Odotukset luonnonsuojelulle 40
5.2.1 Suojelua omille maille? 40
5.2.2 Suojelua viranomaisen kanssa? 43
5.2.3 Arkielämän luonnonsuojelupolitiikkaa 45
5.3 Luonnonarvokauppa ja metsänomistajien suojelutoiveet 47
5.3.1 Luonnon arvot kaupan 47
5.3.2 Kaupankäynnin säännöt 50
5.4 Luonnonarvokauppa luonnonsuojelun kokemisen uudistajana 51
5.4.1 Luonnonarvokaupan syntyprosessi 51
5.4.2 Metsänomistajien voimaantuminen 53
5.4.3 Metsänomistajien valtautuminen 54

6 Päätelmiä **57**
6.1 Yksityismaiden luonnonsuojelun hyväksynnän lisääntyminen 57
6.2 Ympäristövastuullisen osallistumisen kehittyminen 58
6.3 Arkielämän luonnonsuojelupolitiikka 59
6.4 Tulevaisuuden luonnonsuojeluhaasteita 61
6.5 Tutkimuksellisia haasteita 62

Kirjallisuus **63**

Liite 1: Tutkimuksen prosessi **77**

Liite 2: Maanomistajahaastattelut **79**
Saatekirje 79
Teemahaastattelurunko 80

Liite 3: Postikysely **84**
Saatekirje 84
Kyselylomake 86

Liite 4: Satakunnan luonnonarvokaupan luonnonsuojelubiologinen onnistuminen **98**

VÄITÖSKIRJAN OSAJULKAISUT

I Paloniemi Riikka (2006) Maanomistajat luontoa suojelemassa. Teoksessa: Massa Ilmo & Ahonen Sanna (toim.) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki. 184–201. © Gaudeamus.

II Kumela Hanna & Paloniemi Riikka (2006) Luonnonarvokauppa – vastaus luonnonsuojelun kohtaamattomuuden ongelmiin? A*lue & Ympäristö* 35(1), 25–36. © Alue- ja Ympäristötutkimuksen Seura.

III Paloniemi Riikka, Massa Ilmo & Tikka Päivi (2006) Metsänomistajat ja virallinen luonnonsuojelu. *Maaseudun uusi aika* 3/2006, 5–20. © Maaseudun uusi aika -yhdistys.

IV Paloniemi Riikka & Tikka Päivi (2008) Ecological and social aspects of biodiversity conservation on private lands. *Environmental Science & Policy* 11(4), 33 6–346. © Elsevier.

V Paloniemi Riikka & Koskinen Sanna (2005) Ympäristövastuullinen osallistuminen oppimisprosessina. *Terra* 117(1), 17–32. © Suomen Maantieteellinen Seura.

Kirjoittajan panos näissä julkaisuissa:
Paloniemi on kerännyt artikkelin I aineiston ja kirjoittanut artikkelin itsenäisesti. Artikkeli II syntyi Kumelan kanssa yhdessä kirjoitettuna synteesinä molempien tutkijoiden itsenäisesti keräämien aineistojen pohjalta. Artikkelin III kokonaisvastuu on ollut Paloniemellä. Tikka osallistui aineiston keräämisen suunnitteluun, ja Tikka ja Massa osallistuivat käsikirjoituksen työstämiseen. Artikkelin IV suunnittelun päävastuu on ollut Paloniemellä. Aineistonkeruun ja kirjoitusprosessin Paloniemi ja Tikka ovat tehneet tiiviissä yhteistyössä. Artikkeli V perustuu Paloniemen ja Koskisen itsenäisesti keräämiin aineistoihin. Artikkelissa esiteltävä malli on synteesi näiden aineistojen vuoropuhelusta ja vastaavasti myös artikkeli kirjoitettiin vuoropuheluna.

Yhteenvetoartikkelissa viittaan osajulkaisuihin roomalaisin numeroin.

1 JOHDANTO

Tässä väitöskirjatutkimuksessa tarkastelen suomalaisen yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikan uudistumista 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa sekä maanomistajien kokemuksia tästä uudistumisesta. Työni lähtökohtana on luonnon ja luonnonsuojelunäkemysten moninaisuus. Luontoa ja luonnon monimuotoisuuden suojelua on määritelty, arvioitu ja kannatettu useissa yhteyksissä viimeisten vuosikymmenten aikana (esim. Taro & Häyrinen 1971, Kauppi ym. 1980, Soulé 1986, Järvinen 1987, United Nations... 1992, Wilson 1992, Daly & Townsend 1996, ks. myös Haila 2001, Haila & Lähde 2003). Tässä työssä en kuitenkaan ota lähtökohdaksi mitään edellä mainituista näkemyksistä, vaan olen työssäni analysoinut suomalaisten maanomistajien näkökulmaa omien maidensa luonnosta, luonnon käytöstä ja luonnonsuojelusta. Maanomistajien näkemysten ja kokemusten esittelyn kautta tarkastelen maanomistajien omakohtaista ympäristövastuullista osallistumista ja luonnonsuojelun hyväksynnän rakentumista. Ympäristövastuullisen osallistumisen kehittyminen ja ympäristöpolitiikan hyväksynnän lisääntyminen ovat keskeisiä, ajankohtaisia kysymyksiä sekä ympäristökasvatuksen että ympäristöpolitiikan tutkimuksessa. Lisäksi kytken tutkimustulokseni luonnonsuojelupoliittiseen keskusteluun siitä, minkälaista arvoa maanomistajien lähtökohdista ponnistavalla luonnonsuojelulla mahdollisesti on. Näin tutkimukseni osallistuu myös yhteiskunnalliseen keskusteluun luonnonsuojelupolitiikasta (ks. Hannigan 1995, Väliverronen 1996).

1.1 Uudistuva luonnonsuojelupolitiikka

Luonnonsuojelu on rakentunut osaksi suomalaista yhteiskuntaa vähitellen 1800-luvun lopulta alkaen (Ahonen 1997, 28). Ensimmäinen huomattava yksityismaiden luonnonsuojelualue perustettiin vuonna 1912 Nothamnin saaristoalueelle Tammisaaren maalaiskuntaan. Tärkeitä virstanpylväitä luonnonsuojelun aseman vahvistumisessa olivat myös muun muassa ensimmäisen luonnonsuojelulain hyväksyminen eduskunnassa vuonna 1923 (Luonnonsuojelulaki 1923), ensimmäisten kansallis- ja luonnonpuistojen perustaminen vuonna 1938 ja ympäristöministeriön perustaminen vuonna 1983. (Ahonen 1997, 34, 36–37, 39, 55.) Nykyinen kansallinen luonnonsuojelupolitiikka on kirjattu luonnonsuojelulakiin (1996) ja -asetukseen (1997) sekä luonnonsuojeluohjelmiin[1]. Tätä valtion virallista luonnonsuojelupolitiikkaa toteuttavat etenkin 13 alueellista ympäristökeskusta.

Luonnonsuojelun historia on kansainvälisesti tarkasteltuna pitkä ja monipolvinen. Esimerkiksi suuria kansallispuistoja on perustettu jo yli sadan vuoden ajan (Chase 1987, Davenport & Rao 2002).

1 Kansallisia luonnonsuojeluohjelmia ovat kansallis- ja luonnonpuisto-ohjelma sekä soiden, lintuvesien, harjujen, lehtojen, rantojen ja vanhojen metsien suojeluohjelmat. Suurin osa Suomen suojelualueista kuuluu EU:n Natura 2000 -suojelualueverkostoon. Lisäksi luonnonsuojelua hallinnoidaan koskiensuojelu- ja erämaalaeilla. (Ympäristöhallinto 2007a.)

Aluksi suojelu keskittyi valtioiden omistamille maille, mutta viime vuosikymmeninä ympäri maailmaa on luonnonsuojelu yleistynyt myös yksityismailla (Knight 1999, Kirby 2003, Tikka & Kauppi 2003, Mayer & Tikka 2006). Luonnonsuojelu ei ole aina ollut ongelmatonta valtioiden omistamilla mailla, mutta suojelun siirtyminen yksityismaiden luontoon on kuitenkin herättänyt uudenlaista ja varsin näkyvää vastustusta (Hellström & Rytilä 1998, Hellström 2001, Brook ym. 2003, Hajer 2003).

Myös suomalaisessa luonnonsuojelukeskustelussa on käsitelty yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikan ongelmia. Esimerkiksi 1970-luvun lopulla Koijärvellä paikalliset maataloustuottajat ja luonnonsuojelijat kärhämöivät lintujärven kuivattamisesta (Järvikoski 1991, 173). 1990-luvun alkupuolella yksityismaanomistajista koostuva Kuusamon yhteismetsä, luonnonsuojelijat ja ympäristöhallinto kiistelivät vanhojen metsien hakkuista (Kuusamotyöryhmä 1997), ja maanomistajat järjestöineen arvostelivat Suomen luonnonsuojeluohjelmia, erityisesti rantojensuojeluohjelmaa (Nieminen 1994). 1990-luvun loppupuolella Euroopan unioniin liittymisen jälkeen aloitettu Natura 2000-luonnonsuojelualueiden verkoston[2] kokoaminen sai kuulla kunniansa: Ohjelman asianosaiset esimerkiksi jättivät ympäristöhallinnolle ohjelmasta 15000 huomautusta, ja neljä satakuntalaismaanomistajaa ryhtyi nälkälakkoon ilmaistessaan vastustavansa ohjelmaa (Hiedanpää 2002, Oksanen 2003, Hiedanpää 2004, Malmsten 2004). Muun muassa nämä pääasiassa pysyvien suojeluratkaisujen ympärillä käydyt kiistat ovat rakentaneet kuvaa riitaisesta yksityismaiden luonnonsuojelusta.

Kansainvälisessä luonnonsuojelupolitiikan oikeudenmukaisuuteen keskittyneessä keskustelussa on vaadittu luonnonsuojelun tarkastelua kokonaisvaltaisena poliittisena, sosiaalisena, yhteiskunnallisena ja ekologisena vuorovaikutusprosessina (Sohlberg & Miina 1997, Brechin ym. 2002, Nygren & Rikoon 2008). Ekologisten olosuhteiden, sosio-poliittisten suhteiden ja kulttuuristen käytäntöjen näkökulmaa on pyritty yhdistämään toisiinsa etenkin kehitysmaatutkimuksessa sovelletussa poliittisen ekologian tutkimusperinteessä (Zimmerer & Young 1998, Zimmerer & Bassett 2003, Walker 2005, Nygren & Rikoon 2008). Tässä viitekehyksessä on kiinnitetty huomiota myös muun muassa luonnonvaroihin liittyviin kulttuurisiin merkityksiin ja kamppailuihin korostaen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta (Neumann 1998, Brechin ym. 2003, Korhonen 2006).

Luonnonsuojelupolitiikan oikeudenmukaisuuden tutkimus on vahvistunut myös Suomessa 2000-luvulla (Lehtinen & Rannikko 2003, Lehtinen & Rannikko 2004, Saastamoinen ym. 2006). Valtion maiden osalta on analysoitu muun muassa kansalaisten oikeutta osallistua metsäpolitiikan suunnitteluun ja saamelaisten oikeutta käyttää metsätalousmaata poronhoitoon (Raitio 2003, Heikkilä L. 2006, Raitio 2008). Luottamukseen ja kommunikatiivisuuteen perustuvaa uutta sopimuksellisuutta on esitetty erääksi keinoksi lisätä luonnonsuojelun oikeudenmukaisuutta

2 Euroopanlaajuinen Natura 2000-verkosto suojelee luontodirektiivissä määriteltyjen noin 200 luontotyypin ja noin 700 lajin elinympäristöjä (Ympäristöhallinto 2007b).

maanomistajien ja ympäristöhallinnon välillä (Palviainen 2004). Samalla luonnonsuojelukysymys on yhdistetty kysymykseen maaseudun hyvinvoinnista ja kehittämisestä. On jopa esitetty, että luonnonsuojelupolitiikan pitäisi muuntua kokonaisvaltaisemmaksi maaseutupolitiikaksi (Palviainen 2004, 126).

Oikeudenmukaisemman ympäristöpolitiikan vaateen ja toteutusmahdollisuuksien esittelyn myötä myös kansainvälistä ympäristöpolitiikan toimintakulttuuria on uudistettu. Sekä kehitysmaissa että länsimaissa vahvan valtiojohtoisen säännöstelyn rinnalle on tullut uusia politiikan tekotapoja (Pierre & Peters 2000, Jordan ym. 2005, Rist ym. 2007). On ruvettu puhumaan politiikan *hallinnoinnista*[3] (*governance*), millä tarkoitetaan moninapaisia, eri kansalaisryhmien ja instituutioiden välisiä politiikan tekoon osallistumisen prosesseja (esim. Kooiman 1993, Stoker 1998, Pierre & Peters 2000). Hallinnoinnissa valtion rooli muuttuu. Muutos ei kuitenkaan välttämättä tarkoita valtion vallan vähenemistä, vaan valtio voi edelleen olla huomattava poliittisen vallan keskus (Pierre & Peters 2000, 12, 25). Hallinnointi voi jopa vahvistaa valtiota, jos hallinnoinnin prosessi sitoo valtion ja muun yhteiskunnan aiempaa tiiviimmin toisiinsa. Hallinnoinnin moniulotteisuus on hallinnoinnin vahvuus, mutta vakiintuneiden vallan kontrollimekanismien kannalta se voi myös olla ongelma. Päätöksenteon läpinäkyvyyden väheneminen voi nimittäin vaikeuttaa vallankäyttötilanteiden ja päätöksentekijöiden tunnistamista sekä päätöksistä vastuussa olevien toimijoiden nimeämistä. Näin kyseenalaistuu mahdollisesti myös oikeudellinen yhdenmukaisuus ja oikeudellisten etujen valvonta. (van Kersbergen & van Waarden 2004, 157–158.)

Hallinnointiin on ryhdytty, sillä sen avulla on arvioitu saavutettavan oikeudenmukaisia ratkaisuja hankaliin ristiriitakysymyksiin, jollaisia ovat esimerkiksi kiistat luonnonvarojen käytöstä (Paavola 2007). Metsien suojelun maailmanlaajuista hallinnointia selvittäneet Ingrid Visseren–Hamakers ja Pieter Glasbergen (2007) tosin toteavat, etteivät valtiot ole onnistuneet erityisen hyvin ohjaamaan metsien suojelun hallinnointiprosessia. Ne eivät ole ennakoineet hallinnointijärjestelmän rakentamista, eivätkä ole pystyneet varmistamaan esimerkiksi eri metsäsertifiointijärjestelmien välille reilua kilpailuasetelmaa.

Samaan aikaan hallinnoinnin yleistymisen kanssa myös *uudet ympäristöpoliittiset ohjauskeinot (new environmental policy instruments*, NEPI) ovat yleistyneet (Andersen & Spenger 2000, Sairinen & Teittinen 2000, Jordan ym. 2003, Mayer & Tikka 2006). Uusissa ympäristöpolitiikan menetelmissä on painotettu ympäristönsuojelun taloudellisia arvoja, markkinalähtöisyyttä ja vapaaehtoisuuteen perustuvia[4] sopimuksia (Sairinen 2000, 214–218, Jordan ym. 2003). Näiden

3 Suomeksi ilmiöstä on puhuttu myös nimellä hallinta (Yleisen valtio-opin... 2004, Sairinen 2008). Tässä työssäni käytän kuitenkin termiä hallinnointi, joka korostaa asioista päättämisen moninäkökulmaista ja prosessuaalista luonnetta mutta ei sulje pois mahdollisuutta, ettei asioita aina välttämättä hallittaisi täydellisesti.

4 Keinojen pakottomuus vaihtelee kuitenkin melkoisesti. Ympäristömerkinnät ovat esimerkki pehmeämmistä ja ympäristöverotus kovemmista uusista ympäristöpoliittisista ohjauskeinoista. Vapaaehtoiset ympäristösopimukset, joita tämäkin työ tarkastelee, ovat Andrew Jordanin ym. (2003) luokituksen mukaan joko puolipehmeitä tai –kovia ympäristöpoliittisia ohjauskeinoja.

keinojen yleistyminen ilmentää osaltaan uusliberalismin yhteiskunnallisen aseman vahvistumista (ks. Patomäki 2007) ja ulottumista myös ympäristöpolitiikan sektorille.

EU on ollut aloitteellinen uusien ympäristöpoliittisten ohjauskeinojen kehittämisessä ja edistämisessä. Kuitenkin eri jäsenvaltiot ovat ottaneet keinoja käyttöön eri tahtiin ja erityyppisiä keinoja painottaen. Eri keinojen käyttöönotto on myös vaihdellut merkittävästi ympäristöpolitiikan eri sektoreiden välillä. (Sairinen 2000, Jordan ym. 2005.) Suomi on ottanut uusia ympäristöpoliittisia ohjauskeinoja herkästi käyttöönsä, muttei ole ollut aivan ympäristöpolitiikan eturintamassa (Sairinen 2000, Sairinen & Lindholm 2004, Jänicke 2005). Suomessa on kartettu kaupattavia päästölupia, mutta suosittu ympäristöveroja, ympäristömerkintöjä, ympäristöasioiden hallintajärjestelmiä ja vapaaehtoisia sopimuksia (Jordan ym. 2005). Luonnonsuojelusektorilla vapaaehtoisia sopimuksia ei kuitenkaan ole solmittu ennen kuin vasta viime vuosina.

Edellä kuvaillun kansainvälisen kehityskulun suuntaviivoja noudattelee myös Suomen viimeaikainen luonnonsuojelupolitiikan uudistuminen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana suomalainen metsiensuojelukeskustelu on painottunut Etelä-Suomeen. Yksityismaanomistajat omistavat alueen metsäpinta-alasta 72 % (Metsätilastollinen vuosikirja 2006) ja näin ollen ovat alueen suojelupolitiikassa keskeinen toimijataho. Alueen metsistä vain 2 % on tiukasti suojeltu (Metsätilastollinen vuosikirja 2007), joten suojelun lisäämistä on esitetty ponnekkaasti. Etelä-Suomen metsiensuojelun keskustelua ovat johdatelleet erityisesti luonnonsuojelubiologisista asiantuntijoista koostuneen Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve -työryhmän (ESSU) lausunto alueen lisäsuojelun huomattavasta tarpeesta (Metsien suojelun tarve... 2000) ja Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen -toimintaohjelma (METSO) keinoista, joilla suojelutyötä kannattaisi toteuttaa (Etelä-Suomen, Oulun läänin... 2002).

Hallinnoinnin ajatuksen mukaisesti METSO-ohjelmaa suunnittelemassa olleen toimikunnan jäsenet edustivat useita yhteiskunnan eri aloja. Mukana olivat muun muassa luonnonsuojelun, metsätalouden ja työllisyyden edustajat. METSO-toimikunnan esittelemä toimintaohjelma kohdistuu sekä valtion että yksityisten omistamiin maihin (valtionmaiden METSO-keinoista ks. Etelä-Suomen, Oulun läänin... 2002). Yksityismaiden METSO-kokeiluhankkeita ovat olleet luonnonarvokauppa, tarjouskilpailu ja yhteistoimintaverkosto. Lisäksi on selvitetty yksityismaiden luonnonhoitoalueiden mahdollisuuksia edistää metsien suojelua. METSO-keinoista julkisuutta on saanut erityisesti *Satakunnan luonnonarvokaupan kokeiluhanke* (Horne ym. 2006, Syrjänen ym. 2007). Hankkeella on keskeinen rooli myös tässä tutkimuksessani.

Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeessa metsänomistajat sopivat valtion kanssa metsiensä monimuotoisuusarvojen säilyttämisestä tai lisäämisestä määräajaksi[5]. Metsänomistajat itse tarjosivat maitaan luonnonarvokauppaan. Suojeltaviksi tarjottuja metsiä arvioitiin sen mukaisesti, kuinka hyvin ne täyttävät erityisesti METSO-ohjelmaa varten laaditut luonnonsuojelubiologiset kriteerit (ks. Etelä-Suomen metsien... 2003). Suojelusopimus tehtiin rajatulle alueelle vähintään kymmeneksi vuodeksi. Kun sopimuskausi päättyy, alue palautuu maanomistajan vapaa-

seen käyttöön. Luonnonarvokaupan korvaustaso määräytyi suojelualueen puuston ja luontoarvojen mukaan. Korvaushinta maksettiin omistajalle yhdellä kertaa sopimuskauden alussa verottomana.[6] Kaikkiaan valtio rahoitti luonnonarvokaupan hanketta kokeiluvuosina 2003–2007 400 000 € vuosittain. (Etelä-Suomen, Oulun läänin... 2002, 20, Mönkkönen & Primmer 2006, 87, Metsäkeskus 2007, II.)

1.2 Suomalaisen metsänomistajuuden rakentuminen

Yksittäiset maanomistajat eivät elä maasuhdettaan yksin, vaan he ovat osa vallitsevaa kulttuuria ja yhteiskuntaa. Metsänomistajien elämänpiirissä kohtaavat luonnonsuojelu- ja metsäpolitiikka, heidän omistamansa luontokohteet, heidän kulttuuriperinteensä ja henkilökohtaiset käsityksensä näistä seikoista. Yhtäältä metsänomistajat elävät ja ilmentävät omilla maankäyttövalinnoillaan omia käsityksiään mielekkäistä maankäyttötavoista. Toisaalta näihin käsityksiin on pyritty ja pyritään vaikuttamaan eri tavoin.

Suomalaista luonnonsuojelun vastustusta on selitetty luonnon, ja eritoten metsien, erityisellä asemalla suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa. Suomalainen maanomistajuus kytkeytyy talonpoikaisuuteen ja pienviljelyn ja metsätyön yhdistämisen perinteeseen (Nieminen 1994, 109–119, Silvasti 2001, Rannikko 2004, 133). Puuntuotannon rooli näissä kulttuurisissa perinteissä on muotoutunut vahvaksi metsäsektorin pitkän ja menestyksekkään historian aikana (Kuisma 2006). Metsäsektori tarkoittaa puuta kasvattavan ja korjaavan metsätalouden, puunjalostusteollisuuden sekä näiden käyttämien tuotteiden ja palveluiden muodostamaa yhteiskunnallista kokonaisuutta (Donner-Amnell 1991, 267, Donner-Amnell 2004, 180).

Suomessa metsänomistajat, metsäsektori ja muu yhteiskunta ovat kietoutuneet tiiviisti toisiinsa, ja suomalaisen vallankäytön juuret liittyvät keskeisesti metsäsektorin yhteiskunnallisten tavoitteiden edistämiseen (Koskinen 1990, Donner-Amnell 1991, 270). Myös muissa Pohjoismaissa – Ruotsissa ja Norjassa – on varsin samankaltainen metsähistoria (Donner-Amnell 2004, 181). 1800-luvun lopussa Pohjoismaat saivat merkittävän aseman sahatavaran ja puutuotteiden Euroopan markkinoilla, ja metsäteollisuudesta muotoutui niiden tärkein vientitulojen lähde. Maanviljelijät ja muut pienten metsien omistajat olivat keskeisiä puuntuottajia, mutta varmis-

5 Luonnonsuojelulain mukaan valtio voi ostaa yksityismaiden suojelukohteet itselleen tai suojelualueiden maapohjan omistus voi säilyä yksityisellä. Yksityismaanomistukseen jäävän maan suojeluratkaisu voi olla kestoltaan pysyvä tai määräaikainen. (Luonnonsuojelulaki 1996, 24–25§.) Näin ollen lainsäädäntö oli valmiina jo luonnonarvokaupan alkaessa, mutta menetelmäperiaatetta oli siihen mennessä käytetty säästeliäästi.

6 Luonnonarvokaupassa on varsin paljon samoja piirteitä kuin vastaavassa itävaltalaisessa vapaaehtoisuuteen perustuvassa luonnonsuojelun työkalussa ”the Austrian Forest Reserve Programme” –ohjelmassa (Frank & Müller 2003, ks. myös Mayer & Tikka 2006). Kumpikin on paikallinen tulkinta uudeksi ympäristöpoliittiseksi menetelmäksi ja niissä on korostettu markkinalähtöisyyttä, vapaaehtoisuutta ja tilapäisyyttä.

taakseen puutavaran saantiaan metsäyhtiöt pyrkivät ostamaan metsiä heiltä etenkin Pohjois- ja Keski-Ruotsissa ja Itä-Suomessa. Tämä kuitenkin koettiin maanviljelijöille ongelmalliseksi ja jopa kansallisesti uhaksi. Ristiriita metsäteollisuuden, metsänomistajien ja valtiollisten toiveiden välillä ratkaistiin Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa pääpiirteissään samalla tavalla: yksityiset metsänomistajat[7] säilyivät suurimpana metsien omistajatahona, mutta heidän täytyi mukautua ammattimaisten metsänhoitajien käsityksiin metsien käsittelystä ja hoidosta. Näin metsien käyttö vähitellen muuntui vastaamaan metsäteollisuuden tarpeita. (Donner-Amnell 2004, 181–182.)

Metsänomistajia on tietoisesti koulutettu osaksi metsätalousjärjestelmää ja heitä on kannustettu tähän myös rahallisesti. Se että metsänomistajat ovat puunmyyntitulojen kautta saaneet osansa metsäteollisuuden ja –tuotannon taloudellisesta menestyksestä, on synnyttänyt ja vahvistanut heidän sitoutumistaan puuntuotannollisiin tavoitteisiin (Donner-Amnell 1991). Vuosikymmenten kuluessa metsäteollisuuden näkökulma on jossain määrin muokkautunut osaksi sekä maanomistajuuden kulttuurista tulkintaa että suomalaisten yleisempää tulkintaa metsätaloudestaan. Useat kansalaiset kokevat elävänsä metsistä kestävästi (Sairinen 2001).

Viime vuosikymmenillä metsäsektorin yhteiskunnallinen asema on kuitenkin selkeästi heikentynyt. Metsänomistajien ja metsäteollisuuden keskinäinen luottamus on horjunut. Metsäteollisuus ei työllistä enää yhtä paljon kuin aiemmin eikä se myöskään ole yhtä selkeästi ainoa vahva kansallinen vientivaltti (Donner–Amnell 1991, 285, 270–271, Donner–Amnell 2004, 192). Metsäsektorin yhteiskunnallista valta-asemaa on kyseenalaistanut myös luonnonsuojelu. Euroopan unioniin liittyminen ja kansainvälisiin ympäristösopimuksiin sitoutuminen ovat muuttaneet metsälainsäädännön painotusta. Omistusoikeutta painottanut kansallinen lainsäädäntö on osin korvautunut ympäristömyönteisemmällä ylikansallisella lainsäädännöllä ja tulkinnalla (Björn 2003, 11). Luonnon monimuotoisuuden suojelu on sisällytetty jopa osaksi metsälainsäädäntöä. Metsälaissa esitellään esimerkiksi talousmetsien monimuotoisuuden turvaamisen kannalta erityisen tärkeiksi katsotut elinympäristöt, kuten lähteet, korvet ja rehevät lehtolaikut. Jos nämä elinympäristöt ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia ja jos ne erottuvat ympäristöstään selvästi, tulee metsänomistajan metsälain mukaan hoitaa ja käyttää kohteita siten, että elinympäristöjen ominaispiirteet säilyvät (Metsälaki 1996, 10 §).

1.3 Arkielämän ympäristöpolitiikan tutkimushaaste

Luonnonsuojelupolitiikassa kohdattujen ristiriitojen lievittämiseksi tai ratkaisemiseksi on olennaista tarkastella samanaikaisesti politiikan rakenteita ja prosesseja sekä rakenteiden ja prosessien muodostamaa kokonaisuutta kokevaa yksilöä. Yksilöiden omakohtaisesti kokeman ympäristöpolitiikan kokonaisvaltainen tarkastelu edustaa arkielämän ympäristöpolitiikan näkö-

7 Viittaan tässä tutkimuksessani käsitteellä metsänomistaja juuri näihin yksityismetsänomistajiin, vaikka myös esimerkiksi metsäteollisuusyritykset omistavat Suomessa metsää.

kulmaa (Massa & Haverinen 2001, Massa & Ahonen 2006a). Sen ”eetoksena on tuoda ihminen ja ihmisen toiminta keskeisempään osaan ympäristöpolitiikassa” (Massa & Ahonen 2006b, 9). Tarkastelen tutkimuksessani luonnonsuojelun ja luonnonsuojelupolitiikan kokemista tästä arkielämän ympäristöpolitiikan näkökulmasta, sanalla sanoen *arkielämän luonnonsuojelupolitiikkana*.

Arjen tutkiminen ei välttämättä tarkoita keskittymistä (vain) arjen *sisällön*, kuten erilaisten arkisten askareiden, analysointiin, vaan se voi merkitä myös *näkökulmaa*, jonka avulla sosiaalisia ilmiötä tulkitaan arjen kontekstissa. Jälkimmäistä perinnettä edustaa kriittinen arjen tutkimus (Maffesoli 1989, Lefebvre 2002, Seigworth & Gardiner 2004). Tutkimusta kutsutaan kriittiseksi, sillä sen avulla pyritään tekemään näkyväksi tärkeäksi arvotettuja, monimuotoisia arjen kokemisen tapoja (Maffesoli 1989, v, Gardiner 2000, 5–7).

Arkielämän luonnonsuojelupolitiikan perustan muodostaa maanomistajien erityinen suhde omiin maihinsa. Ari Jokinen (2002, 2004) esittää, että tämä suhde on rakentunut lukuisten luontokokemusten ja niihin liittyvien merkitystenantojen seurauksena. Hän kuvailee ekologisen psykologian näkökulmasta metsänomistajan ja metsän suhdetta vastavuoroiseksi prosessiksi, jossa ekologinen ja kulttuurinen ulottuvuus kietoutuvat yhteen tilannekohtaisesti. Etenkin metsänkäsittelytilanteet ovat metsänomistajille erityisiä. Niissä metsä näyttäytyy omistajalleen tarjoumina[8], joissa ja joiden kautta metsänomistaja voi metsäänsä käsitellä tai jättää käsittelemättä. Metsänomistaja ei kuitenkaan voi valita vapaasti metsänkäsittelytapojaan, vaan häntä pyritään ohjamaan niin luonnonsuojelun kuin metsätaloudenkin taholta.

Metsänomistajan asemaa omien maidensa, arkensa, luonnonsuojelun ja metsätalouden ristipaineessa selittävät Jürgen Habermas esittämät järjestelmän ja elämismaailman käsitteet (Habermas 1981). Järjestelmä on abstrakti ulottuvuus, joka koostuu talouden ja politiikan (hallinnon) osajärjestelmistä ja jossa vallitsee institutionaalis-rationaalinen ajattelutapa. Virallinen luonnonsuojelu- ja metsäpolitiikka edustavat järjestelmän näkökulmaa. Elämismaailma puolestaan on ihmisten yksityinen ulottuvuus, johon kuuluvat yksilöiden omat tulkinnat ja kulttuurisesti jakamat käsitykset luonnonsuojelu- ja metsäpolitiikasta. (Habermas 1981, 182–228, Kangas 2000, 206–210, Puustinen 2006, 189–190.)

Järjestelmä ja elämismaailma avaavat todellisuuteen lähtökohtaisesti erilaiset näkökulmat, jotka eivät automaattisesti kohtaa. Tästä kohtaamattomuudesta oiva esimerkki on Natura-konflikti (Oksanen 2003, Hiedanpää 2004, ristiriidasta ks. myös Kettunen A. 2003). Natura-konfliktia Satakunnassa tutkinut Annukka Oksanen (2003, 212) kuvailee maanomistajien ja ympäristöhallinnon edustajien toisistaan eroavia käsityksiä. Maanomistajien luontokäsitykset pohjasivat jokapäiväisiin, yksityisiin kokemuksiin, kun taas ympäristöhallinto keskittyi biodiversiteetin ekologisen ulottuvuuden arvottamiseen. Näiden näkökulmien ympärille muodostui voimakas arvo- ja int-

8 Jokinen on kääntänyt termin *affordance* tarjokkeiksi. Käytän kuitenkin tässä yhdenmukaisuuden vuoksi artikkelissa V käyttämäämme suomennosta tarjouma.

ressiristiriita. Vaikka molemmat osapuolet tiedostivat näkemysten erilaisuuden, eivät ne olleet valmiita tinkimään omista tulkinnoistaan.

Kuinka luontoa tulisi yksityismailla suojella, jotta elämismaailman ja järjestelmän ristiriita voitettaisiin? Osallistumiskirjallisuudessa, johon Habermasin ajatukset ovat keskeisesti vaikuttaneet, suositellaan tasapuolista, tasa-arvoista, luottamuksellista keskustelun ilmapiiriä, jossa hyvin perusteltuja näkemyksiä arvostetaan ja jossa ne vaikuttavat keskustelun alaiseen asiaan (Habermas 1984, Saarikoski 2000, Innes & Booher 2003, Saleem 2003). Toimiva vuorovaikutus ei kuitenkaan ole selviö. Yhtäältä osallistumisen instituutiot määrittävät osallistumisen raamit, eikä osallistumisen valta ole kaikkien ulottuvissa (Fischler 2000, Häkli 2002, V, 27, Raitio 2008). Toisaalta vaativaan vuorovaikutusprosessiin osallistumisen edellyttää osallistujilta erilaisia taitoja, joita heillä ei välttämättä ole (ks. Staffans 2004, Puustinen 2006), mutta joita he voivat oppia (V, Rist et. al. 2007, Holden 2008).

2 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa rajaan tutkimustehtäväni ja esittelen tutkimuskysymykseni sekä ne artikkelit, joihin tämä väitöskirja perustuu.

2.1 Rajauksia

Tässä ympäristönsuojelutiedettä (ks. Willamo 2005, Tapio & Willamo 2008) edustavassa tutkimuksessani arkielämän luonnonsuojelupolitiikasta yhdistän ympäristökasvatuksen ja ympäristöpolitiikan näkökulmia. Kasvatuksen näkökulmaa hyödynnän yksilökohtaisen kokemismaailman ja oppimisen ymmärtämisessä. Politiikan näkökulmaa hyödynnän luonnonsuojelupolitiikan järjestelmän ja muutoksen ymmärtämisessä. Pyrkimyksenäni on yhdistää näiden tieteenalojen käsitteitä ja näkökulmia tiiviiksi, tasapainoiseksi synteesiksi pystyäkseni esittelemään yksilöiden näkemyksiä ja kokemuksia luonnonsuojelusta. En siis kirjoita esimerkiksi institutionaalista tai historiallista kuvausta uusliberalistisen luonnonsuojelupolitiikan syntymisestä tai tarkastele luonnonarvokauppaa luonnonsuojelubiologisena tai ympäristöekonomisena työvälineenä, vaan annan maanomistajille puheenvuoron arkielämän luonnonsuojelupolitiikasta.

Yksilöiden näkemyksiin ja kokemuksiin keskittyvä tutkimukseni valottaa luonnonsuojelun sosiaalista hyväksyntää ja osallistuu ajankohtaiseen keskusteluun oikeudenmukaisuuden kokemisesta (Tyler 2000, Jost & Major 2001, Lehtinen & Rannikko 2003, Lehtinen & Rannikko 2004). Luonnonsuojelun sosiaalisen hyväksynnän välineellinen arvo voidaan punnita esimerkiksi sen mukaan, onnistuuko hyväksytty suojelu parantamaan suojelun suojelubiologista tulosta. Tutkimuksessani sosiaalista hyväksyntää ei kuitenkaan nähdä vain suojelun välineenä, vaan suojelun sosiaalista ulottuvuutta tarkastellaan suojelun ekologisen ulottuvuuden rinnalla omana itsenäisenä näkökulmanaan. Pidän tätä näkökulmien erottelua tärkeänä, jotta luonnonsuojelukeskustelun eri ulottuvuudet ja suojelun erilaiset arvot pääsevät esiin ja osaksi demokraattisesti hallittua (luonnonsuojelu)järjestelmää.

Tutkimukseni kohdistuu määräaikaiseen luonnonsuojeluun Suomessa. Alueen määräaikainen rauhoittaminen on yksityismaiden luonnon- ja maisemansuojelun eräs keino. Sillä tarkoitetaan alueellisen ympäristökeskuksen ja maanomistajan välistä, korkeintaan 20 vuotta kestävää sopimusta, jolla jokin alue rauhoitetaan joko kokonaan tai joidenkin toimenpiteiden osalta. Määräaikaisesta sopimuksesta tehdään merkintä kiinteistörekisteriin ja se on voimassa, vaikka alue mahdollisesti siirtyy uudelle omistajalle. (Luonnonsuojelulaki 1996, 25 §.) Alueen määräaikainen rauhoittaminen mahdollistui vuonna 1996 uudistuneessa luonnonsuojelulaissa. Lain valmistelun aikoihin maanomistajat vastustivat etenkin valkoselkätikkametsien ja rantojen pysyvää suojelua (Nieminen 1994, Jokinen M. 1998). Lakiin haluttiin lisätä pysyvän suojelualueen perustamisen rinnalle ”uudentyyppinen, kevyempi vaihtoehto”, joka madaltaisi luonnonsuojelun kynnystä (HE 79/1996, 25§). Tilapäisillä suojelupäätöksillä osa pysyvistä suojelupäätöksistä

suunniteltiin siirrettävän tulevaisuuteen. Nähtiin eduksi, että tilapäisen suojeluajan umpeuduttua voitaisiin arvioida rauhassa esimerkiksi sitä, kuinka elinvoimainen suojeltavan lajin kanta elinympäristössä on (HE 79/1996). Uusi suojelukeino ei kuitenkaan heti yleistynyt. Vuoteen 2002 mennessä, eli ennen METSO-toimikunnan esittelemää Etelä-Suomen metsien suojeluohjelmaa METSO:a, määräaikaisia luonnonsuojelusopimuksia oli solmittu vain kymmenkunta. Määräaikaisuus kuitenkin nostettiin keskeiseksi määreeksi yhdessä METSO-hankkeessa eli luonnonarvokaupassa, jota kokeiltiin Satakunnassa vuosina 2003–2007. Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeen aikana uusia tilapäisiä suojelusopimuksia solmittiin yli sata.

METSO:n myötä väitöskirjatutkimukseni on keskittynyt metsiensuojeluun. Metsäkysymys on metsäisessä ja metsäsektorivaltaisessa Suomessa keskeinen luonnonsuojelupolitiikan lohko, johon on liittynyt erilaisia kulttuurisia toiveita, odotuksia ja kiistojakin. Tämän kulttuurisen virittyneisyytensä vuoksi onkin erityisen kiinnostavaa, kuinka juuri metsiensuojelu uudistuu ja kuinka kyseinen uudistuminen koetaan.

2.2 Tutkimusongelma

Tutkimuksessani kysyn, *mitkä seikat rakentavat yksityismaiden luonnonsuojelun hyväksyntää*. Tarkastelen ongelmaa yksityismaanomistajien kokemana siirtymänä ensimmäisistä määräaikaisista yksityismaiden luonnonsuojeluratkaisuista luonnonarvokauppaan. Tarkastelen maanomistajien omakohtaisia kokemuksia osana heidän kulttuurista viitekehystään. Vastaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1) Miten maanomistajat kokivat ennen Satakunnan luonnonarvokauppaa solmitut määräaikaiset yksityismaiden luonnonsuojelusopimukset ja sopimusten tekoprosessit?
2) Millaista luonnonsuojelua metsänomistajat toivoivat METSO-ohjelman esittelyn aikaan?
3) Miten Satakunnan luonnonarvokauppa vastasi metsänomistajien luonnonsuojelutoiveeseen?
4) Miten Satakunnan luonnonarvokauppa uudisti luonnonsuojelun kokemista?

Kuhunkin tutkimuskysymykseen vastaamista varten on luvussa 5 oma alaluku. Tämän luvun alussa esittämääni kokoavaan kysymykseen vastaan luvussa 6.

2.3 Väitöskirjan artikkelit

Väitöskirjani koostuu tästä yhteenveto-osasta ja viidestä tutkimusartikkelista:

Artikkeli I *(Paloniemi R., 2006. Maanomistajat luontoa suojelemassa. Teoksessa: Massa I. & Ahonen S. (toim.) Arkielämän ympäristöpolitiikka. Gaudeamus, Helsinki. 184–201.)* analysoi maanomistajien kokemuksia ensimmäisistä vuoden 1996 luonnonsuojelulain mahdolliseksi tekemis-

tä määräaikaisista luonnonsuojelusopimuksista ja vastaa erityisesti tutkimuskysymykseen 1. Lisäksi artikkeli esittelee näiden maanomistajien luonnonsuojelutoiveita ja vastaa tutkimuskysymykseen 2.

Artikkeli II *(Kumela H. & Paloniemi R., 2006. Luonnonarvokauppa vastaus luonnonsuojelun kohtaamattomuuden ongelmiin? Alue & Ympäristö 35(1), 25–36.)* esittelee sekä ensimmäisiä määräaikaisia suojelusopimuksia solmineiden maanomistajien että luonnonarvokaupan kokeiluhankkeeseen osallistuneiden maanomistajien suojelunäkemyksiä ja -kokemuksia. Artikkeli vastaa pääosin tutkimuskysymyksiin 1 ja 3 sekä osin tutkimuskysymykseen 4.

Artikkeli III *(Paloniemi R., Massa I. & Tikka P., 2006. Metsänomistajat ja virallinen luonnonsuojelu. Maaseudun uusi aika 3/2006, 5–20.)* analysoi eteläsuomalaisten metsänomistajien näkemyksiä virallisesta luonnonsuojelusta ja heidän toiveitaan mahdollisesta suojeluyhteistyöstä valtakunnan virallista luonnonsuojelupolitiikkaa toteuttavien alueellisten ympäristökeskusten kanssa. Artikkeli vastaa tutkimuskysymykseen 2 ja selittää osin tutkimuskysymysten 3 ja 4 vastauksia.

Artikkeli IV *(Paloniemi R. & Tikka P.M., 2008. Ecological and social aspects of biodiversity conservation on private lands. Environmental science & policy 11(4), 336–346.)* käsittelee luonnonsuojelun asemaa eteläsuomalaisten metsänomistajien omien maiden maankäyttötavoissa, omien maiden suojelutoiveiden perusteluja ja yleistä asennoitumista Etelä-Suomen luonnonsuojeluun. Lisäksi artikkelissa pohditaan sitä, kuinka hyvin metsänomistajien näkemykset sopivat yhteen luonnonsuojelulain, luonnonsuojeluasetuksen ja METSO-ohjelman kanssa. Artikkeli vastaa tutkimuskysymyksiin 2, 3 ja 4.

Artikkeli V *(Paloniemi R. & Koskinen S., 2005. Ympäristövastuullinen osallistuminen oppimisprosessina. Terra 117(1), 17–32.)* kuvailee erilaisia kokemuksia osallistamisen ja osallistumisen prosesseista ja niiden seurausvaikutuksia. Artikkeli vastaa tutkimuskysymykseen 1 ja esittelee tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja teoriaa.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen näkökulmaani arkielämän luonnonsuojelupolitiikkaan ja työni keskeisiä käsitteitä, jotka liittyvät ympäristövastuulliseen osallistumiseen ja osallistumisprosesseissa oppimiseen.

Työni keskittyy ympäristöpolitiikan ruohonjuuritasolle. Keskityn yksityismaanomistajien näkemyksiin ja kokemuksiin luonnonsuojelupolitiikasta ja sen hyväksyttävyydestä. Tarkastelen maanomistajia aktiivisina toimijoina, jotka voivat halutessaan edistää luonnonsuojelua vallitsevien olosuhteiden rajoissa (V).

Maanomistajien kokema luonnonsuojelupolitiikka ei rajoitu yksityiseen piiriin, vaan maanomistajat ovat eri tavoin luomassa perustaa yhteiskunnalliselle luonnonsuojelupolitiikalle ja aktiiviselle kansalaisyhteiskunnalle. Monet maanomistajat ja maanomistajien edustajat esimerkiksi osallistuvat paikallisiin ja kansallisiin luonnonsuojelupolitiikan määrittelyprosesseihin. Tällöin maanomistajien erilaiset näkemykset luonnosta ja sen suojelusta kohtaavat muita, mahdollisesti vastakkaisiakin näkemyksiä. Jarno Valkonen (2003a, 12–13) on kutsunut luontopolitiikaksi näitä keskusteluja, joilla tähdätään luonnon ja kulttuurin suhteen uudelleenjärjestämiseen. Näillä yhteiskunnallisilla määrittelykamppailuilla ja yksityisillä maanomistajilla on vuorovaikutteinen suhde: yhtäältä maanomistajien omakohtaisetkin kokemukset voivat välittyä osaksi määrittelykamppailuja, ja toisaalta käydyt kamppailut heijastuvat osin yksilöiden näkemyksiin.

Aloitteellisen, omaehtoisen luonnonsuojelupyrkimyksen kehittyminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Ympäristökasvatuksessa on 1970-luvulta alkaen pohdittu keinoja aktiivisten, ympäristövastuullisten kansalaisten kasvattamiseen (mm. Environmental education... 1980, Palmer 1998). Tämän tavoitteen saavuttamisessa on todettu tärkeiksi osallistuminen ja voimaantuminen eli usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin (Hungerford & Volk 1990). Nämä seikat ovat kuitenkin melko usein unohtuneet, eikä kasvatuksen kontekstin ja yhteisön merkitystä ole ympäristökasvatuksessakaan riittävästi hyödynnetty (V). Alalla yhteiskunnallisempi kasvatuksellinen ote on alkanut vahvistua vasta viime vuosina (Cantell 2001, Koskinen & Cantell 2004) samaan aikaan erilaisten osallistumismahdollisuuksien ja vaikuttamiskanavien yleistymisen kanssa.

Arkielämän ympäristöpolitiikan näkökulmasta on ilmeistä, että ympäristöpolitiikan tarkastelu hyötyisi ympäristökasvatuksen näkökulmasta ja että ympäristökasvatus hyötyisi ympäristöpolitiikan osaamisesta. Silti raja-aita ympäristökasvatuksen ja ympäristöpolitiikan tutkimuksen välillä on ollut korkea. Artikkelissa V ympäristökasvatuksen ja ympäristöpolitiikan vuoropuhelu synnytti mallin *Ympäristövastuulliseen osallistumiseen oppimisen prosessista* (ks. V, 29). Malli on myös tämän teorialuvun pohjana.

Osallistuminen on kansalaisten tai erilaisten eturyhmien yhteiskunnallista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan suunnitteluun, päätöksentekoon tai julkiseen keskusteluun. Osallistuminen

tapahtuu osana sosiaalista yhteisöä, eikä yksinäinen toiminta siten ole osallistumista. Olennaista on myös osallistumisen aktiivisuus, toimiminen osana poliittista prosessia. (Arnstein 1969, Paldanius 1992, Leskinen A. 1994, Kettunen P. 2002, Wallenius 2001, Anttiroiko 2003, V, 22.) Kimmoke osallistumiseen voi tulla joko osallistujalta itseltään tai hänen ulkopuoleltaan. Puhutaan sisäisen motivaation aikaansaamasta toimijalähtöisestä osallistumisesta ja ulkoisen motivaation herättelemästä ohjatusta osallistamisesta (mm. Paldanius 1992, Mäkelä 1999, Koskiaho 2002, V, 17). Yksilön sisäinen motivaatio on tavoittelemisen arvoinen, koska se sitouttaa osallistumiseen ja varmistaa toiminnan jatkumisen tulevaisuudessa (V, 28). Omaehtoisuuden ja ulkopuolisen ohjautuvuuden välinen ero ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, ja eri ihmiset voivat kokea samankin osallistumistilanteen joko osallistamisena tai osallistumisena (Koskiaho 2002, 37–38).

Osallistumisessa tärkeää on myös se, miksi osallistutaan. Ympäristönsuojelun näkökulmasta on kiinnostavaa pyrkimys ympäristönsuojelulliseen vaikuttamiseen, eli ympäristövastuullisuus.

Ympäristövastuullisuus on tietoista ympäristönsuojelun edistämistä. Ympäristövastuullinen yksilö tai yhteisö pyrkii toimimaan ympäristön kannalta parhaalla mahdollisella tavalla oman pätevyytensä mukaan tietyssä tilanteessa ja toimintaympäristössä (V, 21). Ympäristövastuullisuus on sekä subjektiivista että kontekstuaalista. Yksilön toimintaa rajoittavat yhtäältä hänen omat tietonsa, taitonsa ja pystyvyytensä sekä toisaalta ne olosuhteet, joissa ja joihin hän pyrkii vaikuttamaan. (Hines ym. 1986/1987, Hungerford & Volk 1990, Kollmus & Agyeman 2002, Kyttä 2003, Osbaldiston & Sheldon 2003, V, 21–22.)

Ympäristövastuullisuuden sisarkäsite on *ympäristötietoisuus*: ympäristöä koskevien arvojen, asenteiden, tiedon ja toiminnan muodostama kokonaisuus (esim. Kortelainen 1994, Konttinen 1998, Jensen 2002, Kollmus & Agyeman 2002, II, 27)[9]. Arkielämän ympäristöpolitiikan näkökulmasta kiinnostavia ovat ympäristötietoisuuden erilaiset muodot, erilaiset tietämiset tavat (ks. Saaristo 2000). Maallikon ja asiantuntijan ympäristöosaaminen ovat lähtökohdiltaan ja luonteeltaan erilaista. Maallikkotieto pohjaa arkikokemuksiin, asiantuntijuus koulutukseen ja asemaan.

Ympäristövastuullisen osallistumisen näkökulmasta on hyödyllistä jäsentää ympäristötietoa myös sisällöllisesti, kuten esimerkiksi Bjarne Bruun Jensen (2002) on tehnyt. Usein ympäristöasioita tiedetään luonnontieteen näkökulmasta ja keskittyen ympäristöongelmiin ja niiden laajuuteen. Luonnontieteellinen tieto voi herätellä yksilöitä ympäristövastuullisuuteen, mutta se saattaa myös ahdistaa ja lamaannuttaa. Toinen ympäristötiedon ulottuvuus on tieto ympäristöongelmien sosiaalisista ja kulttuurisista syistä, ja kolmas tietoa ympäristönsuojelua edistävistä yksilö- ja yhteisötason seikoista. Ympäristövastuullisuuden näkökulmasta keskeiseksi nousee

9 Ympäristötietoisuuden lähikäsite on mallissa käyttämämme ympäristöosaaminen, yksilön kyvykkyys eli valmiudet toimia ympäristövastuullisesti (V, 25). Ympäristöosaamisessa huomio on ympäristötietoisuuden tiedollisessa ja taidollisessa ulottuvuudessa. Ympäristövastuullisen yksilön ympäristöosaamiseen kuuluu tietojen, taitojen ja pystyvyysuskon lisäksi eettinen ulottuvuus eli ympäristöarvot (V, 22).

kuitenkin neljäs tiedon ulottuvuus: tieto tulevaisuuden toimintavaihtoehdoista ja oman vastuullisemman toimijuuden vision rakentaminen ja sisäistäminen. Näin tietämisen muotoihin kuuluvat läheisesti myös arvot, jotka määrittävät yksilöiden ja yhteisöjen käsityksiä oikeista toimintatavoista. Näitä käsityksiä muokkaavat yhteisöjen ja yhteiskunnan arvot, jotka puolestaan ilmenevät erilaisissa toimintaympäristöissä (V, 22, ks. myös Rytteri 2003).

Toimintaympäristöillä on keskeinen merkitys ympäristövastuullisessa osallistumisessa, sillä ne määrittelevät toiminnan edellytykset ja rajat. Ympäristön historiallinen, yhteiskunnallinen, ajallinen ja paikallinen konteksti voi joko tukea, rajoittaa tai estää ympäristövastuullista toimintaa. (V, 23–24.) Juuri olosuhteista ja niistä tehdyistä tulkinnoista määräytyy, muuttuuko halu toimia ympäristövastuullisesti todellisiksi teoiksi. Toisaalta itse toiminta antaa toimintaympäristölle merkityksen ja uudistaa toimintaympäristöä prosessuaalisesti, kuten Anthony Giddens on esittänyt (1998, 570).

Arkielämän luonnonsuojelupolitiikan näkökulmasta tärkeä on myös havainto, että eri yksilöt tulkitsevat vallitsevia olosuhteita eri tavoin. Toisille toimintaympäristöt näyttäytyvät rajoituksina, kun taas toiset kokevat ympäristön mahdollisuuksina (Ölander & Thøgersen 1995, V, 23–24). Lisäksi joitain ympäristön tarjoilemia mahdollisuuksia yksilöt todella käyttävät, kun taas toiset mahdollisuudet jäävät käyttämättä (Kyttä 2003). Syitä tähän on useita. Kuten Ari Jokinen (2004, 22–23) esittää, jo maanomistajien tiedostamattomat henkilökohtaiset rutiinit ja kulttuurista omaksutut tavat suuntaavat mahdollisia metsässä olemisen, havaitsemisen ja toimimisen muotoja (ks. myös Bourdieu & Wasquant 1995). Lisäksi jo mainitsemani ympäristöosaaminen vaikuttaa asiaan. Yksilöt eivät tiedosta toimintaympäristöjä täydellisesti, vaan toimivat epätäydellisen, rajallisen ja arvojensa mukaisesti suhteutetun tiedon pohjalta (ks. Raitio 2008, 70).

Sosiaalinen oppiminen on uuden tuottamista yhdessä, yhteisöllinen oppimisen prosessi[10], jonka mahdollisuus tuo mielekkyyden yhteistoiminnallisuuteen ja osallistumiseen. Stephan Rist ym. (2007) yhdistävät tarkastelussaan sosiaalisen oppimisen, Habermasin kommunikatiivisen toiminnan ja luonnonvarojen käytön hallinnoinnin. He näkevät kommunikatiivisen toiminnan keinoksi, joka tuottaa sosiaalisen oppimisen prosessin, joka puolestaan on mahdollinen avain onnistuneeseen hallinnointiin. Myös tässä työssä sosiaalista oppimista tarkastellaan tällaisena hallinnointiin ja kommunikatiiviseen toimintaa linkittyvä ilmiönä.

Vuorovaikutteinen ja yhteisymmärrykseen pyrkivä keskustelu on nähty keskeiseksi keinoksi herättää sosiaalista oppimista (Innes & Booher 2003, Blackmore 2007, Rist ym. 2007, Holden 2008). Judith Innes ja David Booher (2003) esittelevät ”autenttisen dialogin” vaihtoehdoksi retoriselle ja rituaaliselle puheelle. Jotta autenttinen keskustelu olisi mahdollista, on osallistumisen ilmapii-

10 Chris Blackmore (2007) esittelee kattavasti erilaisia teoreettisia näkemyksiä tiedosta, tietämisestä ja oppimisesta ympäristönsuojeluun sovellettuna, ja Meg Holden (2008) esittelee sosiaalista oppimista organisationaalisen oppimisen, kommunikatiivisen toiminnan ja pragmatismin näkökulmista.

rin oltava sille otollinen. Hyvän osallistumisilmapiirin on havaittu rakentuvan useista seikoista. Esiintyvien ristiriitojen taustat on analysoitava ja jaettava ne osallistujien kesken. Ryhmän tulee itse määrittää toimintasääntönsä ja tavoitteensa. Ryhmän tehtävän tulee olla sellainen, että sen jäsenet osaavat ja haluavat työskennellä sen edistämiseksi. Innesin ja Booherin tarkastelussa prosessin osallistajien rooli on keskeinen. Osallistajan tulee kyetä ohjaamaan keskustelua niin, että osallistujat kokevat olonsa mukavaksi ja niin turvalliseksi, että he uskaltavat esittää myös sellaisia asioita, joiden he arvelevat olevan muille epämieluisia. (Innes & Booher 2003, 37.) Innesin ja Booherin haastattelemat autenttiseen dialogiin osallistujat ovat kertoneet oppineensa prosessin aikana merkittävästi ja arvelleet juuri oppimisen motivoineen heitä jatkamaan keskustelua loppuun asti (Innes & Booher 2003, 44).

Reflektio on keskeinen apuväline kaikessa oppimisessa, sillä reflektion avulla karttuu oppijan tietoisuus itsestään toimijana ja oppijana (esim. Kolb 1984). Reflektoiva yksilö arvioi itseään ja toimintansa viitekehystä, toimintaansa prosessina sekä toiminnan lopputuloksia[11]. Kriittinen reflektio on sekä hyödyllistä että vaativaa, sillä toimija ei välttämättä tiedosta itsestään selviä päämääriä ja toimintaansa ohjaavia tulkinta- ja toimintamalleja. Onkin arvioitu, että reflektoija tarvitsee sekä kumppania että menetelmiä tiedostaakseen vakiintuneet toiminta- ja ajattelutapansa ja voidakseen muuttaa niitä (Moilanen 1999, 103–105). Tuki auttaa myös sietämään kriittisyyden ja tiedostamisen synnyttämää epävarmuutta. (V, 25.) Tämä reflektoinnin tukija vastaa Innesin ja Booherin (2003) kuvailemaa autenttisen dialogin tukijaa.

Kriittisyys ja tiedostaminen ovat keskeisiä myös voimaantumista eri näkökulmista eritelleessä kansainvälisessä *empowerment*-keskustelussa. Voimaantumiskeskustelussa näkyy etenkin 1960- ja 1970-luvuilla vaikuttaneen brasilialaissyntyisen Paulo Freiren (1921–1997) ajattelu. Freire kehitti sorrettujen pedagogiikan latinalaisamerikkalaisen yhteiskunnan epätasa-arvoisuuden herättämänä. Freire arvioi, että sorrettujen pedagogiikan avulla sorretut pystyisivät vapauttamaan itsensä sortajien ikeen alta (Freire 1970, 2005). Sorrettujen pedagogiikassa keskeistä on tiedostava toiminta, jota Freire kutsui praksikseksi. Siinä todellisuuden reflektio ja muuttaminen ovat yhtä. (Freire 1970, 1974, 2005, ks myös Tomperi 2005, 26.)

Sorrettujen pedagogiikkaa on tutkittu ja sovellettu myös Pohjoismaissa, eritoten Ruotsissa (Rodhe 1974, Hannula 2000, 7). Kokemuksia ajattelun siirtämisestä suomalaiseen yhteiskuntaan on vähemmän. Yhteiskunta jossa 2000-luvun suomalaiset metsänomistajat elävät, eroaa toki huomattavasti 1960- ja 70-lukujen latinalaisamerikkalaisesta yhteiskunnasta. Suomessa metsänomistajia on arvostettu yhteiskunnallisesti, ja metsätalouden tuottavuus on vaurastuttanut

11 Yleisesti käytetty metafora reflektiolle on peili, johon voi nähdä piirtyvän peräti neljän kuvan monipuolisen kokonaisuuden (V, 25). Ensimmäisessä kuvassa toimija näkee itsensä ajattelevana subjektina, tajuajana ja kokijana (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 36). Toisessa kuvassa peiliinkatsoja voi nähdä itsensä osana valta-asetelmia, ihmissuhteiden ja yhteiskunnan verkostoissa, ja kolmannessa kuvassa osana tietämisen ja toiminnan rajoja (Bourdieu & Wasquant 1995). Neljänteen kuvaan piirtyvät lisäksi toiminnan ympäristövaikutukset ja omat kokemukset niistä.

heidän taloudellista asemaansa (Donner-Amnell 1991, 2004). Vaikka viime vuosikymmenien kehitys – urbanisoituminen, maa- ja metsätalouden rakennemuutos ja Euroopan unioniin liittyminen – ovat metsänomistajien yhteiskunnallista asemaa jossain määrin heikentäneet (Silvasti 2001, 23–32, Björn 2003, 10–12, Donner–Amnell 2004), eivät metsänomistajat edelleenkään ole yhteiskunnallisesti ”sorrettuja”. Metsänomistajien metsätalouden valta ei kuitenkaan estä soveltamasta Freiren esittelemien käsitteiden siirtämistä suomalaisten metsänomistajien tapaukseen. En nimittäin tarkastele metsänomistajien asemaa yhteiskunnassa yleisesti, vaan sitä *kuinka metsänomistajat kokevat yksityismaiden luonnonsuojelun*.

Luonnonsuojelupolitiikassa yksityismaanomistajien asema on ollut heikompi kuin metsätaloudessa. Julkisuudessa näkyneissä yksityismaiden suojelukiistoissa maanomistajat ovat usein joutuneet hyväksymään suojelupäätöksiä, joihin he eivät ole olleet tyytyväisiä tai joita he ovat vastustaneet (esim. Järvikoski 1991, 173, Nieminen 1994, Malmsten 2004). Tämän maanomistajien luonnonsuojelupoliittisen vallan puuttumisen vuoksi olen valinnut työhöni Freiren yksilölähtöisen kasvatusnäkökulman ja voimaantumisen viitekehyksen.

Voimaantuminen tarkoittaa yksilöiden sisäisen motivaation lisääntymistä. Suomeksi on puhuttu myös muun muassa vahvistumisesta, voimistumisesta ja voimistamisesta (ks. Siitonen 1999, 83). Käytän tässä voimaantumista, koska se korostaa omakohtaisen muuntumisen näkökulmaa. Tähän motivaation lisääntymisen prosessiin ja sen muotoutumisen kannalta keskeisiin seikkoihin ovat kansainvälistä keskustelua vieneet etenkin Jay Conger ja Radinda Kanungo (1988) sekä Kenneth Thomas ja Betty Velthouse (1990).

Voimaantumisen prosessissa yksilön luottamus omiin kykyihin kasvaa. Hänen käsityksensä omasta kyvykkyydestään ja pystyvyydestään lisääntyvät (Bandura 1977). Kognitiivisesti olennaista on se, kuinka yksilö arvioi toimintansa vaikuttavuuden, kuinka päteväksi hän arvioi itsensä tehtävän suorittajana, kuinka tärkeäksi hän arvottaa tehtävän ja kuinka itsenäiseksi hän kokee itsensä tehtävän valitsijana ja suorittajana (Thomas & Velthouse 1990). Kun yksilön arvio omasta pätevyydestään voimistuu, hänen omaehtoinen toimintahalunsa lisääntyy ja hän kokee olevansa sisäisesti vahva ja tasapainossa itsensä ja ympäristönsä kanssa (Siitonen 1999).

Henkilökohtaisella tasolla voimaantuminen on moniulotteinen prosessi, jonka eri yksilöt kokevat eri tavoin. Marc Zimmerman (1995) kyseenalaistaa pyrkimyksen määritellä ja mitata voimaantuminen ilman, että otetaan huomioon yksilön oma käsitys voimaantumisestaan. Lisäksi Zimmermanin mielestä on tärkeää, että ymmärretään se, kuinka voimaantumisen prosessiin vaikuttaa yksilön kognitiivisten ominaisuuksien lisäksi myös hänen elämäntilanteensa. Hän esittää mallin psykologisesta voimaantumisesta, joka koostuu henkilökohtaisista osatekijöistä, vuorovaikutteisista tekijöistä ja käyttäytymiseen liittyvistä seikoista.

Voimaantuminen on prosessi, joten yksilöiden voimaantumisen aste voi vaihdella prosessin edetessä. Voimaantumisen myötä yksilöiden ymmärrys asiakokonaisuuteen kuuluvista poliittisista asioista syvenee, heidän ongelmanratkaisun ja vallankäytön taitonsa kehittyvät ja monipuolistu-

vat ja he kypsyvät hyödyntämään näitä taitoja erilaisissa tilanteissa (Kaminski ym. 2000). Voimaantumisen kognitiivista ja prosessuaalista puolta avaavat näkökulmat auttavat ymmärtämään voimaantumista yksilöiden omakohtaisena oppimisena. Keskittyminen yksilöihin jättää kuitenkin tarkastelun ulkopuolelle sen, mihin ja missä saatua ”voimaa” käytetään. Tarkastelematta jää eritoten tiedostamisen ja sosiaalisen muutoksen välinen dynaaminen vuorovaikutus. E. Summerson Carr (2003) täydentääkin voimaantumiskeskustelua feministisessä keskustelussa esiin nostetuilla sosiaalisen aseman, tulkinnallisuuden, identiteetin rakentumisen ja toimintaan ryhtymisen teemoilla. Samalla hän sitoo voimaantumispuhetta kiinni sen juuriin, Freiren esittelemään praksikseen eli tiedostavaan, muutosta etsivään toimintaan (Freire 1970, 2005).

Voimaantumisen tarve syntyy tilanteessa, jossa yksilön sosiaaliseen asemaan liittyy vallan vaje (Conger & Kanungo 1988, Carr 2003), jollainen suomalaisilla maanomistajilla on ehkä ollut viime vuosikymmenten luonnonsuojelukonflikteissa. Voimattomuutta on kuvailtu eri käsittein: esimerkiksi Freire (1970, 2005) puhui sorretuista ja Zimmerman (1990) opitusta toivottomuudesta. Itse käytän termejä *lannistuminen* ja *torjunta* (V). Sanoissa näkyy ilmiön prosessuaalisuus samalla lailla kuin voimaantuminen -sanassa. Lisäksi sanapari havainnollistaa aste-eroja siinä, kuinka voimakkaan kielteisesti yksilö tilanteeseensa ja asemaansa suhtautuu. Myös sanojen neutraalius soveltuu mielestäni luonnonsuojelun tapaukseen sortamisen ja opitun toivottomuuden ilmaisuja paremmin.

Oman aseman ja poliittisen vallan ja vallattomuuden tiedostamista pidetään keskeisenä edellytyksenä, jotta yksilö voimaantuisi parantamaan omaa poliittista asemaansa (Freire 1970, 2005, Carr 2003). Tiedostamista on tuotettu muun muassa ryhmäkeskusteluissa, joissa yksilöt jakavat ongelmallisiksi kokemiaan asioita ja keskustelun edetessä nimeävät ongelman (Carr 2003). Tällaisten keskustelujen on havaittu vahvistavan yksilöiden kokemusta omasta eettisestä identiteetistään. Kun keskusteluun osallistuvat henkilöt ovat tulkinneet ongelmiensa johtuvan rakenteellisista seikoista, on tiedostamisen lisäksi havaittu vahvistavan ainakin tilapäisesti yksilöiden halua osallistua olosuhteiden parantamiseen. (Gutierrez 1995.)

Myös itse toiminnalla on todettu olevan keskeinen sija voimaantumisen prosessissa. Jopa sellainen toimintaan osallistuminen, joka ei onnistu saavuttamaan sille alun perin asetettuja tavoitteita, voi olla voimaantumisen kannalta merkittävä. Toiminta nimittäin tuottaa osallistujilleen olennaista tietoa niistä rakenteista ja järjestelmästä, joiden muuttamiseen toiminta on tähdännyt (Carr 2003). Näin osallistuminen opettaa toimimaan paremmin tulevaisuuden osallistumistilanteissa.

Vaikuttavan, muutosta tuottavan osallistumisen edellytys on se, että yksilöillä on riittävästi toimintaedellytyksiä päämääränsä saavuttamiseen eli valtaa toimia. Toimintavallan saamisen prosessiin eli yksilöiden toimintaedellytysten lisääntymiseen viittaan *valtautumisen* käsitteellä (V, ks. myös Horelli 2003). Suomeksi on kirjoitettu myös muun muassa vallan antamisesta ja kykeneväksi tekemisestä sekä valtauttamisesta (ks. Siitonen 1999, 83). Tällöin viitataan vallan ja resurssien luovuttamiseen, toiminnan ja aloitteellisuuden sallimiseen sekä luottamiseen. Näissä

ilmaisussa korostuu perinteisen vallanpitäjän asema ja aktiivisuus vallan luovuttajana. Sen sijaan käyttämässäni ilmaisussa, valtautumisessa, ei samalla lailla oteta kantaa siihen otetaanko vai annetaanko valta.

Valtautumisen näkökulma yhdistää toisiinsa yksilöiden ja toimintaympäristöjen muutosprosessien tarkastelut. Valtautumiseen on tähdätty myös hallinnoinnin ja osallistumisen yleistymisellä. Eri toimijoiden kokemukset esimerkiksi osallistumisprosessien ajoittumisesta, käsiteltävän asian mielekkyydestä ja lainsäädännön ja hallinnollisten seikkojen sallivuudesta tai rajoittavuudesta voivat vaihdella huomattavastikin[12]. Arkielämän ympäristöpolitiikan näkökulmasta kiinnostavaa on, millaisia omakohtaisia kokemuksia vallasta ja sen riittävyydestä yksilöillä on ja miten osallistumista rajoittavien rakenteiden uudistuminen on tähän kokemiseen vaikuttanut.

12 Esimerkiksi Sherry Arnstein (1969) on esittänyt tunnetussa tikapuumallissaan, kuinka kansalaisten osallistumishankkeiden voi nähdä edustavan esimerkiksi osallistumattomuutta, näennäistä osallistumista sekä kansalaisvaltaa.

4 AINEISTOT JA MENETELMÄT

Työni on tapaustutkimus yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikan uudistumisesta ja maanomistajien ympäristövastuullisen osallistumisen kehittymisestä. Viittaan tapaustutkimuksella Robert Yinin (1994) ja Markus Laineen ym. (2007) lailla tutkimustapaan ja –strategiaan, jonka avulla pyritään selvittämään valittu tapahtumakulku tai rajattu ilmiö perusteellisesti ja tarkkapiirteisesti. Tapaustutkimukselle on leimallista (1) holistisuus eli kokonaisvaltainen kuvaus tapauksesta, (2) keskittyminen sosiaalisen prosessin kuvailuun, (3) useiden eri aineistojen ja menetelmien käyttö, (4) aiempien tutkimusten hyödyntäminen ja (5) tapauksen ja sen kontekstin välisen rajan epätarkkuus (Yin 1994, Laine ym. 2007, 10).

Tutkimukselleni on leimallista niin sanottu teoriasidonnainen, abduktiivinen, ote. Analyysini eteni aineiston ehdoilla, mutta samalla otin teoreettiset käsitteet ”jo tiedettyinä” (Tuomi & Sarajärvi 2003, 116). Käsitteiden ja tutkittujen tapausten välinen suhde oli vuorovaikutteinen, kuten Laine ym. (2007, 11) tapaustutkimuksen esittelyn yhteydessä ovat kiteyttäneet: ”Tapaus vaikuttaa käsitteiden valintaan, ja käsitteet vaikuttavat tapaukseen.”

Olen hyödyntänyt tapaustutkimuksessani aineisto- ja menetelmätriangulaatioita[13] (Denzin 1970, 301–310, Yin 1994, Eskola & Suoranta 1999, 69–72, Tuomi & Sarajärvi 2003, 140–143) yhdistämällä kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia aineistoja ja menetelmiä. Kvalitatiivisten haastattelujen ja kvantitatiivisen lomakekyselyn tuottamia aineistoja olen käyttänyt kokemusten ja näkemysten kuvailuun ja tilastolliseen testaamiseen. Saadakseni kattavan ja monipuolisen kuvan yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikasta ja metsänomistajien osallisuudesta siinä olen täydentänyt aineistoani havainnoimalla läheltä viime vuosien yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikan uudistumisen prosessia. Tutkimukseni erilaisten aineistojen ja menetelmien[14] suhdetta tutkimuskysymyksiin havainnollistan taulukossa 1 ja koko tutkimusprosessin etenemistä kuvaan tiivistetysti liitteessä 1.

13 Triangulaatiolla tarkoitetaan toisiaan täydentävien aineistojen, menetelmien ja näkökulmien käyttöä. Käsitettä on alun perin käytetty navigoinnissa, maastomittauksissa ja sotastrategioissa. (ks. lähemmin Laine ym. 2007, 23.)

14 Artikkelissa V käytimme aineistona myös maanomistajahaastatteluja koskien erään eteläsuomalaisen tilan pysyvää suojelua ja Sanna Koskisen ympäristökasvatustutkimuksessaan keräämiä oppimispäiväkirjoja, miellekarttoja, kurssiarvioita, kurssin loppukyselyä ja haastattelua (ks. lähemmin V, 18–19).

TAULUKKO 1.
Tutkimuskysymysten (ks. luku 2.2) ja erilaisten menetelmien tuottamien aineistojen suhde. *Merkintä x tarkoittaa, että kyseistä menetelmää on käytetty kyseiseen tutkimuskysymykseen vastaamisessa.*

	Eri menetelmien tuottamat aineistot		
Tutkimuskysymykset	Haastattelut	Lomakekysely	Havainnointi
1	**x**		
2	**x**	**x**	
3	**x**	**x**	**x**
4	**x**		**x**

4.1 Haastattelut

Haastattelin määräaikaisia suojelusopimuksia solmineita maanomistajia kesällä 2002. Tuolloin määräaikaisesti suojeltuja kohteita oli luonnonsuojeluviranomaisilta saamieni tietojen mukaan koko maassa vain kymmenen[15]. Sopimukset sijoittuivat neljän alueellisen ympäristökeskuksen alueelle. Aloittaessani tutkimukseni arvelin haastatteluihin valittujen maanomistajien kertovan kokemuksia uudenlaisesta, vapaaehtoisesta ja maanomistajien hyväksymästä luonnonsuojelusta.

Haastateltavien saaminen oli hankalaa. Lähestyin määräaikaisia suojelusopimuksia solmineita maanomistajia ensin kirjeitse (ks. saatekirje liite 2). Sen jälkeen pyysin heiltä haastattelulupaa puhelimitse. Kaksi maanomistajaa kieltäytyi haastattelusta välittömästi, koska he arvelivat haastattelun kestävän liian kauan. Lisäksi haastattelun mahdollinen nauhoittaminen pelotti heitä. Yksi maanomistajista lupautui haastatteluun, mutta perui sen juuri ennen sopimaamme tapaamista. Keskustelin kaikkien haastatteluista kieltäytyneiden maanomistajien kanssa kieltäytymisen syistä puhelimessa. Myös näistä keskusteluista sain valaisevaa tietoa maanomistajien luonnonsuojelunäkemyksistä.

Haastattelut olivat moninäkökulmaisia. Sain perusteellisiin teemahaastatteluihin (Hirsjärvi & Hurme 2001) osallistumaan kuusi maanomistajaa, jotka asuivat eri puolilla Suomea. Haastat-

15 Kysyin mahdollisia määräaikaisia suojelusopimuksia myös niistä alueellisista ympäristökeskuksista, joiden alueella ei ollut määräaikaisia sopimuksia vielä vuonna 2002 lainkaan laadittu. Samalla sain tilaisuuden keskustella luonnonsuojeluviranhaltijoiden kanssa suojelusopimusten tekemättömyyden syistä.

teluissa sovelsin pehmeän systeemimetodologian ajatusta (Checkland & Scholes 1999, 7). Sen ohjeiden mukaisesti keskustelussa eritellään seikat, joiden katsotaan olevan olennaisia, jotta toiminta koetaan mielekkääksi. Seuraavaksi näitä tekijöitä verrataan käsitykseen reaalimaailman nykytilanteesta. Lopuksi pohditaan, millainen toiminta voisi muuttaa reaalimaailmaa vastaamaan paremmin yksilön käsityksiä hyvästä toiminnasta. Haastattelun aluksi keskustelin maanomistajien kanssa heidän suhtautumisestaan omaan maahansa ja sen omistamiseen sekä heidän tiedollisista ja taidollisista valmiuksistaan osallistua viralliseen suojeluun. Seuraavaksi maanomistaja kertoi käsityksensä luonnonsuojelusopimuksen solmimisprosessista ja suojelun vaikutuksista. Nämä haastattelun osat olivat pehmeän systeemimetodologian näkökulmassa reaalimaailman kuvailua. Seuraavaksi maanomistaja määritteli hyvän suojelutavan visiotaan. Lopuksi keskustelimme suojelukäytäntöjen parantamisen mahdollisuuksista maanomistajien omakohtaisen paremman luonnonsuojeluvision valossa. (ks. haastattelurunko liite 2.) Tein haastattelut maanomistajien kotona ja ne kestivät noin 1,5–2 tuntia kukin. Nauhoitin haastattelut ja litteroin haastattelunauhat tekstiksi[16].

Luonnonarvokauppaan osallistuneita metsänomistajia haastatteli Hanna-Mari Kumela vuonna 2003 (Kumela 2005), jolloin Satakunnan luonnonarvokauppa oli ollut käynnissä ensimmäisen vuoden. Kumela haastatteli kymmentä luonnonarvokaupan kokeiluhankkeeseen osallistunutta metsänomistajaa ja sellaisia satakuntalaismetsänomistajia, jotka olivat siihen mennessä jättäytyneet hankkeen ulkopuolelle. Lisäksi hän haastatteli metsänomistajia Mikkelissä. Nämä puolestaan olivat kuulleet luonnonarvokaupasta vain viestimien kautta. Yhteensä haastatteluja kertyi 15. (Kumela 2005, II.)

Maanomistajahaastattelujen jälkeen keskityin *ymmärtämään*, mitä maanomistajat oikein puheellaan tarkoittavat. Pyrkimys ymmärtämiseen on leimallista hermeneuttiselle tutkimukselle (esim. Gadamer 1960, Outhwaite 2002, Tontti 2005). Ymmärtämispyrkimys on ”eräänlaista eläytymistä tutkimuskohteisiin liittyvään henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin” (Tuomi & Sarajärvi 2003, 27). Samalla se on myös merkitysten ja mielekkyyksien etsimistä (Tuomi & Sarajärvi 2003, 28). Kuulemani näkemykset erosivat omista, verraten suojelumyönteisistä käsityksistäni paljonkin, joten sain pinnistellä ja uppoutua haastatteluihini, ennen kuin hahmotin haastattelemieni henkilöiden perustelujen mielekkyyden kokonaisuutena. Todennäköisesti juuri siksi maanomistajien näkemysten kuunteleminen ja mielekkyyksien kirkastaminen muotoutuikin tutkimusprosessini opettavaisimmaksi elementiksi.

Puhelinkeskustelujen ja haastattelujen analyysin ensimmäisessä vaiheessa *teemoittelin* aineistoa (Eskola & Suoranta 1999, 177–181). Koodasin ensin AtlasTI-ohjelmaa apuna käyttäen erilaisia

16 Kesällä 2002 ennen varsinaisia haastatteluja kokeilin teemarunkoani ja haastattelumenetelmääni kahdessa esihaastattelussa sellaisten maanomistajien kanssa, jotka olivat solmineet mailleen pysyviä suojelualueita. Lisäksi tein kesän aikana pienen tapaustutkimuksen, jossa yhdellä tilalla suojeltiin pysyvästi lehtoa (V). Nämä molemmat kokemukset valmensivat tutkimushaastatteluihin.

haastatteluissa esiin tulleita näkökulmia. Pian kuitenkin siirryin valikoimaan lähempään tarkasteluun teemoja, joita artikkeli I käsitteli. Seuraavaksi *tyypittelin* aineistosta (Eskola & Suoranta 1999, 181–186) kuvitteellisten maanomistajien tarinat (II, V). Kumela tyypitteli vastaavat tarinat tekemistään maanomistajahaastatteluista (II). Suojelukokemuksia havainnollistavat tyypit muistuttavat haastattelujen esittelemiä suojelukokemuksia. Yhdistimme niissä kuitenkin eri henkilöiden kokemuksia pitäen mielessäni Jari Eskolan ja Juha Suorannan ohjeen, että tyypin tulee säilyä mahdollisena, vaikkakaan se ei sellaisenaan ole todennäköinen (Eskola & Suoranta 1999, 183). Joitain anonymiteetin kannalta olennaisia seikkoja häivytimme tarinoista, koska sitouduimme haastatteluista sopiessamme siihen, ettei haastateltujen maanomistajien henkilöllisyys käy ilmi tuloksia raportoitaessa.

Myös *kuvittaminen* muotoutui yhdeksi haastatteluaineistojen analyysimenetelmäksi. Kuvittaminen osoittautui erityisen hyödylliseksi, kun kirjoitimme yhteisartikkeleita tutkijakollegojeni kanssa. Havainnollistimme haastatteluista löytämiämme ilmiöitä erilaisin visuaalisin muodoin: erilaisina kenttinä (I, II) ja prosessikuvina (V). Kuvien ja kaavioiden prosessinomainen työstäminen auttoi ottamaan etäisyyttä primääriaineistoihin ja teki siten mahdolliseksi ilmiöiden tarkastelun yhteisesti jakamillamme käsitteillä ja käsityksillä. Näin kuvittaminen myös edisti tutkijoiden välistä vuoropuhelua.

4.2 Lomakekysely

Lähetin kahdelletuhannelle eteläsuomalaiselle metsänomistajalle lomakekyselyn keväällä 2003. Kyselylomakkeessa tarkasteltiin sekä oman tilan maankäyttöratkaisuja että metsien suojelua yleisemmin Etelä-Suomen alueella. Etelä-Suomen määrittelin vastaamaan osapuilleen Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman eli METSO:n aluetta (Etelä-Suomen, Oulun läänin… 2002). Alue kattaa Lapin läänin lounaisosat, Oulun läänin länsiosat ja koko Oulun läänin eteläpuolisen Suomen. Lomakekyselyssä havainnollistin aluetta ilmaisulla poronhoitoalueen eteläpuolisesta Suomesta, jonka esittelin vastaajille myös kartalla (ks. lomakekyselyn saatekirje liite 3).

Lomakekyselyn *otos* valittiin systemaattisella otannalla Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton (MTK) ja Metsänhoitoyhdistysten ylläpitämästä metsänomistajarekisteristä. Otokseen valittiin joka sadas rekisterissä ollut henkilö. Tasaväliotantaan päädyttiin, koska näin otokseen pystyttiin poimimaan samasta metsänomistajarekisteristä eri vastaajat toisen lähes samaan aikaan tehdyn kyselyn kanssa. Kyseinen kysely tehtiin osana yhteistä tutkimushankettamme Metsäntutkimuslaitoksessa, Metlassa, ja se suunnattiin koko maan metsänomistajille. Arvelimme, että kaksi metsiensuojeluaiheista postikyselypyyntöä saman kevään aikana olisi saattanut olla liikaa metsänomistajille, vaikka Metlan kyselyssä metsiensuojelua lähestyttiinkin taloudellisen hyväksyttävyyden kannalta.

Kyselylomakkeen kysymykset ja vastausvaihtoehdot (ks. liite 3) laadin haastattelujen alustavien tulosten pohjalta. Lisäksi viisi maanomistajaa koevastasi kyselylomakkeeseen, jonka jälkeen

viimeistelin lomakkeen heidän antamansa palautteen perusteella. Muotoilin siis lomakekyselyn ilmentämään ymmärrystäni maanomistajien ajatustavoista ja kulttuurisista malleista. Näin annoin metsänomistajille tilaisuuden kommentoida käsityksiäni. Tavoitteena oli näin rakentaa vuoropuhelua tutkijan ja eteläsuomalaisten metsänomistajien välille.

Pyrin lomakekyselyssä vuoropuheluun, vaikka tiedostankin, ettei lomakekyselyn vuoropuhelu ole tasa-arvoinen (vrt. Ronkainen 1998, 242–243). Enemmän kuin keskustelua lomakekysely muistuttaakin kaikua, kuten Suvi Ronkainen (1998, 244, 1999, 110) on osuvasti esittänyt. ”Kukaan meistä ei tiedä, miltä äänemme kuulostaa toisten korvissa. Etsiytymällä paikkaan, jossa voi kuulla kaiun, saa jonkinlaisen kokemuksen siitä, miltä oma ääni kuulostaa. Kaiku ei kuitenkaan palauta vaan se muuntaa ääntä. Joissain olosuhteissa kaiku on mahtava, joskus taas olematon. Eikä kaikua voi kuulla, jos ei ole huutanut avoimuuteen.” (Ronkainen 1999, 110.)

Lomakkeita palautettiin kahden muistutuskirjeen jälkeen yhteensä 965, eli 48 % lähetetyistä lomakkeista. Nykyisin lomakekyselyiden vastausprosentit jäävät usein alhaisiksi (Heiskanen 2001). Myös metsänomistajat, jotka ennen vastasivat tunnollisesti postikyselyihin, ovat viime vuosina palauttaneet lomakkeita aiempaa vähemmän[17]. Suomalaisten metsänomistajien ikääntyminen on yksi vastaajakadon syistä. Aineistoni vastaajien keski-ikä oli 59 vuotta, kun se suomalaisilla metsänomistajilla on keskimäärin kaksi vuotta vähemmän (Karppinen ym. 2002). Muutamat lomakkeen saaneet metsänomistajat ottivat yhteyttä ja ilmoittivat, etteivät he voi vastata kyselyyn heikentyneen näkönsä tai kuntonsa vuoksi. Joskus lomakkeen vastaanottaja oli jo kuollut tai tila oli siirtynyt muuten uudelle omistajalle. Myös epäily lomakkeen yhteydestä Natura-ohjelmaan mainittiin syyksi vastaamisesta kieltäytymiselle. Toisaalta vaikka se, että kyselyyn vastasi alle puolet otokseen valituista, on tutkimuksen edustavuuden kannalta ongelmallista, ovat vastaajia kuvaavat tunnusluvut samankaltaisia kuin suomalaisilla metsänomistajilla yleisesti. Esimerkiksi vastaajien sukupuolijakauma vastaa suomalaisten metsäomistajien sukupuolijakaumaa (Karppinen ym. 2002). Kyselyyn vastanneista naisia oli 24 % ja miehiä 76 %.

Luokittelevien, laatueroasteikollisten muuttujien tarkastelussa käytettiin ristiintaulukointia ja Khiin neliö ($\chi 2$) –testiä (III, IV) (Heikkilä T. 2001). Likert-asteikollisten monivalintakysymysten vastaukset tulkittiin välimatka-asteikollisiksi. Näiden kysymysten informaatiota tiivistettiin pääkomponentti- (IV) ja faktorianalyyseillä (III) (Vehkalahti 2002). Pääkomponenttianalyysi on faktorianalyysia karkeampi menetelmä. Se ei pysty erottelemaan todellista vaihtelua virhevaihtelusta toisin kuin faktorianalyysi, jonka malliperusta tekee erottelun mahdolliseksi (Vehkalahti 2002, 10). Päädyin kuitenkin pääkomponenttianalyysin käyttöön IV-artikkelissa, sillä artikkelissa tarkasteltu osajoukko, joka koostui omien maittensa suojelukiinnostuksen ilmaisseista metsänomistajista, oli varsin pieni. Faktori- ja pääkomponenttianalyysien tavoitteena oli saada

17 Metla on lähettänyt säännöllisesti postikyselyitä metsänomistajille. Viime vuosina näiden kyselyjen vastausprosentit ovat pudonneet: vuonna 1990 postikyselyyn vastasi 72 % (Ovaskainen & Kuuluvainen 1994), vuonna 1999 55 % (Karppinen ym. 2002), vuonna 2001 56 % (Hänninen & Kurttila 2004) ja vuonna 2003 42 % (Horne ym. 2004) lomakkeen saaneista metsänomistajista .

metsänomistajien luonnonsuojeluasenteiden taustalla vaikuttavat seikat havainnolliseen muotoon, ikään kuin eräänlaisiksi käsitekartoiksi (ks. Novak 2002) metsänomistajien näkemyksistä. Kaikki analyysit tehtiin SPSS-ohjelmalla.

Faktorit *ilmentävät* indikaattoriensa kautta piilossa olevia ilmiöitä. Analyysin käytössä keskeistä onkin faktoreiden tulkinta, pohdinta siitä, mikä yhdistää niitä muuttujia, jotka saavat kullakin faktorilla korkeat lataukset. (Alkula ym. 1999, 273, Toivonen 1999, 336.) Faktoreiden tulkintaa tehdessäni pyrin eläytymään metsänomistajien elämismaailmaan, mutta eläytyminen ei tuntunut samalta miltä haastattelujen tulkinta oli tuntunut. Lomakekyselyn kaiku (Ronkainen 1998, 244) oli haastattelujen puhetta etäisempää, hiljaisempaa ja vähemmän puhuttelevaa. Kuitenkin lomakekyselyn yleistettävyys ja aineiston edustavuus toivat tutkimuksen hermeneuttiseen kehään uuden, ymmärryksellisen sävyn.

4.3 Havainnointi aineiston täydentäjänä

Tutkiessani luonnonsuojelun hyväksynnän kokemuksia pyrin henkilökohtaisesti seuraamaan luonnonsuojelun kehittymistä. Osallistuin erilaisiin luonnonsuojelupolitiikan tutkijoiden ja metsiensuojelun sidosryhmien välisiin tapaamisiin, joita METSO-ohjelma ja sen kokeiluhankkeet järjestivät. Osaan tilaisuuksista osallistuin kuuntelijana[18], osassa pidin esitelmän tutkimuksestani[19]. Lähemmin pyrin tutustumaan Satakunnan luonnonarvokauppahankkeeseen ja hankkeen toimijoihin[20]. Olen havainnoinut (ks. Grönfors 1985, 88–98) näitä tapaamisia ja kirjoittanut niistä tutkimuspäiväkirjaa. Tutkimukseni ei kuitenkaan ole etnografiaa. Sen sijaan aineisto on syventänyt käsitystäni viime vuosina tapahtuneesta luonnonsuojelupolitiikan uudistumisen prosessista ja näin tukenut muiden aineistojen tulkintaa.

18 Esimerkiksi Valtakunnallinen METSO-retkeily Lohjan seudun MetsäVasussa 31.5.2006, Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman METSOn arvioinnin julkistamistilaisuus Helsingissä 3.11.2006 ja Luonnolle arvoa ja hoitoa –seminaari Huittisissa 12.2.2007.

19 Esimerkiksi Satakunnan luonnonarvokaupan workshop Porissa 25.8.2004, Hämeen METSOn yhteistoimintaverkoston seminaari Lammilla 9.12.2004 ja MOSSE-tutkimusohjelman päätösseminaarin elinympäristöpäivän metsäosio Espoossa 5.9.2006.

20 Ensimmäisen kerran tapasin hankkeen puuhamiehen Raimo Hakilan Helsingissä 25.10.2001 WWF:n järjestämässä Metsä soikoon! -seminaarissa Etelä-Suomen metsien suojelun hyödyistä ja uusista keinoista. Tämän jälkeen tapasin häntä ja muita hankkeen toteuttajia eri seminaareissa useita kertoja.

5 TULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia. Kukin alaluku vastaa yhteen tutkimuskysymykseen (ks. luku 2.2).

5.1 Ensimmäiset kokemukset määräaikaisesta luonnonsuojelusta

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin, *miten maanomistajat kokivat ennen Satakunnan luonnonarvokauppaa solmitut määräaikaiset yksityismaiden luonnonsuojelusopimukset ja sopimusten tekoprosessit*. Kun määräaikaisen luonnonsuojelun vaihtoehto esiteltiin vuoden 1996 uudistetussa luonnonsuojelulaissa (Luonnonsuojelulaki 1996, 25 §), kuvailtiin keino kevyemmäksi menetelmäksi kuin käytössä ollut, vakiintunut ja kiistelty tapa perustaa pysyviä suojelualueita (HE 79/1996). Kuitenkaan ne maanomistajat, joiden kanssa alueellisten ympäristökeskusten edustajat solmivat ensimmäisiä määräaikaisia sopimuksia, eivät ottaneet suojelupäätöksiä kevyesti. Sen sijaan he näkivät omille mailleen tehdyissä määräaikaisissa suojelusopimuksissa ongelmia. Osa ongelmista liittyi suojelun prosessiin, osa lopputulokseen[21].

5.1.1 Viranomaislähtöisyys

Alueellisilla ympäristökeskuksilla on keskeinen rooli valtioneuvoston ja eduskunnan säätämän virallisen luonnonsuojelupolitiikan – kuten erilaisten luonnonsuojeluohjelmien – käytäntöönpanossa. Myös tutkimani ensimmäiset määräaikaiset luonnonsuojelusopimukset olivat järjestelmän virallista luonnonsuojelupolitiikkaa. Osa tilapäisesti rauhoitetuista alueista kuului lintuvesien suojeluohjelmaan ja/tai EU:n Natura2000-luonnonsuojelualueverkoston Suomen ehdotukseen. Yksi suojeluhanke oli saanut EU:n Life- rahoitusta[22]. Lisäksi muutama rauhoitus tähtäsi valkoselkätikan suojelemiseen. Lisäksi eräiden elinympäristöjen hoidolla pyrittiin turvaamaan ruijannokiperhosen levinneisyys.

Luonnonsuojeluviranhaltija teki aloitteet suojelunarvoiseksi arvioimiensa kohteiden virallisesta suojelusta. Usein viranhaltija otti suoraan yhteyttä maanomistajaan ehdottaen tälle suojelukohteen rauhoittamista. Kerran luonnonsuojeluviranhaltija lähestyi maanomistajaa pyytäen tätä

21 Esiteltävät tulokset perustuvat ensimmäisiä määräaikaisia luonnonsuojelusopimuksia solmineiden maanomistajien haastatteluihin kesällä 2002 (I, II, V).

22 EU rahoittaa Life-hankkeissa ympäristö- ja luonnonsuojeluhankkeita jäsenmaissaan sekä muutamissa jäsenyyttä hakeneissa valtioissa ja naapurivaltioissaan. Vuodesta 1992 lähtien life-rahoitusta on myönnetty noin 2 750 hankkeelle. (European commission 2007). Vuosina 1992–2006 rahoitusta myönnettiin 50 suomalaiselle hankkeelle, yhteensä 24,3 miljoonaa euroa (Ympäristön Life Suomessa 2006, 5).

kommentoimaan hänen mailleen laadittua valkoselkätikan suojelusuunnitelmaa. (I, 189, V, 20.) Lisäksi kerran viranhaltija lähetti paikalliselle kalastuskunnalle kirjeen, jossa esitteli alueen suojeluhanketta ja pyysi maanomistajia tarjoamaan kohteitaan siihen (I, 190).

Kalastuskunnalle lähetettyyn suojelupyyntöön tarttunut maanomistaja kiitti tapaa, jolla viranhaltija aloitti neuvottelut. Neuvottelujen alkajaisiksi luonnonsuojeluviranhaltija ja maanomistaja kävelivät suojelualueen ympäri. Kävelykierros sai maanomistajan tuntemaan, että viranhaltija kunnioitti hänenkin näkemystään suojelukohteesta. Näin viranhaltijan toiminta vahvisti maanomistajan luottamusta suojeluviranomaiseen. Maanomistajan arvostusta ja luottamusta vahvisti edelleen se, että maanomistajan ja viranhaltijan näkemykset tulevasta suojeluhankkeesta vastasivat olennaisilta osiltaan toisiaan. (II, 29.)

Sen sijaan muut haastattelemani maanomistajat arvostelivat luonnonsuojeluviranomaista kovin sanoin. Luonnonsuojeluviranhaltijoiden aloite luonnonsuojelualueen perustamiseksi tuntui heidän mielestään aloittaneen negatiivisen kierteen, jossa heidän mielipiteensä syrjäytettiin. Maanomistajat kokivat luonnonsuojeluviranomaisen suhtautuneen heihin kielteisesti – jopa ”vihamielisesti” (II, 28). Luonnonsuojeluviranhaltijan virallinen puhetapa ja suojeluvaatimusten esittäminen luonnonsuojelulakiin vedoten ärsyttivät maanomistajia. Lakiin vetoamisen koettiin tähdentävän viranomaisen valtaa suhteessa maanomistajaan (V, 20). Maanomistajat kuvailivatkin luonnonsuojeluviranhaltijan toimintaa ”gangsterimaiseksi” (I, 191) ja neuvottelujen etenemistapaa ”otteluksi”, ”jallitukseksi”, ”väistelyksi” (II, 28) tai ”jahkailuksi” (I, 191). Maanomistajat katsoivat neuvottelujen edenneen toisinaan liian hitaasti. Lisäksi pienet yksityiskohdat, kuten epäselvät karttamerkinnät, olivat jääneet muutamien maanomistajien hampaankoloon (II, 28).

Toisaalta suojeluneuvotteluissa pettyneet maanomistajat eivät aina olleet tyytyväisiä omaankaan osallisuuteensa neuvotteluissa (I, 191). Eräs maanomistaja arveli provosoituneensa neuvotteluissa ja olleensa ”ärsyttävä”. Hän arveli voivansa esiintyä sopuisammin, jolloin myös neuvottelutulos voisi olla parempi. Silti hän piti neuvottelutaitojen kehittämistä varsin hankalana. Hän arveli aiempien kielteisten kokemusten omasta vallankäytöstään ja varsinkin vallan puuttumisesta selittävän ongelmiaan neuvottelutilanteissa.

Kaikkiaan useimmat maanomistajat kokivat vallan jakaantuneen luonnonsuojeluneuvotteluissa epätasaisesti. Luonnonsuojeluviranhaltijat olivat toisinaan kertoneet maanomistajille mahdollisuudestaan asettaa luontokohteita toimenpidekieltoon. Tällöin maanomistaja esimerkiksi joutuisi keskeyttämään alueella mahdollisesti aloittamansa hakkuut. Tätä keinoa haastattelemani maanomistajat pelkäsivät, ja siihen myös vallan epätasapainoisuus kiteytyy. Maanomistajilla ei ole käytössään yhtä painavaa neuvotteluvalttia kuin luonnonsuojeluviranhaltijalla.

Maanomistajan näkökulmasta on myös ongelmallista, etteivät heidän juridiset valmiutensa ole samat kuin luonnonsuojeluviranhaltijoilla. Eräs maanomistaja kertoi jopa harkitsevansa turvautumista juristin apuun, jos hän joutuisi vastaisuudessa puolustautumaan omille mailleen tehtyjä suojelusuunnitelmia vastaan. Tällöin juristi osaisi puhua neuvotteluissa järjestelmän kielellä

ja käyttää järjestelmän hyväksymiä perusteluja. Näin maanomistaja pystyisi kyllä – tulkin välityksellä – esiintymään neuvotteluissa edukseen, mutta samalla hän joutuisi sivuuttamaan osan itselleen tärkeistä perusteluista. Koska nimenomaan elämismaailman näkökulma jäisi tässä järjestelyssä sivuun, ei järjestely edistäisi elämismaailman ja systeemin kohtaamisten sujuvammaksi muokkaamista, vaan ehkä jopa päinvastoin.

5.1.2 Tiukan luonnonsuojelun vastustaminen

Luonnonsuojeluviranomaisen lähtökohtana virallisen luonnonsuojelun toteuttamisessa on luonnonsuojelulaki. Sen mukaan luonnonsuojelun tavoitteena on: ”1) luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen; 2) luonnonkauneuden ja maisema-arvojen vaaliminen; 3) luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestävän käytön tukeminen; 4) luonnontuntemuksen ja yleisen luonnonharrastuksen lisääminen; sekä 5) luonnontutkimuksen edistäminen” (Luonnonsuojelulaki 1996, 1§). Välineeksi näiden tavoitteiden saavuttamiseen on lakiin kirjattu luontotyyppien ja luonnonvaraisten eliölajien suotuisan suojelutason säilyttäminen pitkällä aikavälillä (Luonnonsuojelulaki 1996, 5§). Näiden yleisten tavoitteiden ja lakia täydentävien suojeluohjelmien yksityiskohtaisempien tavoitteiden saavuttamiseen alueelliset ympäristökeskukset viranhaltijoineen pyrkivät muun muassa perustamalla luonnonsuojelualueita.

Haastattelemani maanomistajat kokivat ongelmalliseksi sen, että luonnonsuojeluviranomainen toimeenpani luonnonsuojelulain ja -ohjelmien tavoitteita ryhtymällä rauhoittamaan luontoa heidän maillaan. Etenkään valkoselkätikan suojelua he eivät ymmärtäneet (V). Valkoselkätikka on ollut mukana useissa Etelä-Suomen luonnonsuojelukonflikteissa, ja valkoselkätikkareviirien ympärillä käydyt kamppailut havainnollistavat hyvin luonnonsuojelun ristiriitaisuutta maanomistajan näkökulmasta. Valkoselkätikka elää sellaisissa lehtimetsissä, joissa on lahoa ja lahoavaa puuta. Lajin uhanalaistuminen kytkeytyy metsätalouden viime vuosikymmenien muutoksiin, kuten metsissä kasvatettavien puulajien valintaan ja metsien hoidon yleiseen tehostumiseen. Kun 1950-luvulta lähtien talousmetsien hoidossa ruvettiin suosimaan havumetsiä, alkoivat lehtipuuvaltaiset metsät vähentyä (esim. Virkkala ym. 1993). Kun metsien hoito samanaikaisesti tehostui, väheni lahoavan ja lahonneen puun määrä metsissä merkittävästi. Haastattelemani maanomistajat olivat omaksuneet tehokkaan ja valikoivan metsätaloudellisen ajattelutavan. Niinpä he kokivat valkoselkätikan suojelun järjettömänä toimintana. Heidän näkökulmastaan valkoselkätikan suojelu edellytti liian suurten alueiden sivuun jättämistä, harkittua metsäomaisuuden tuhoamista ja metsän päästämistä huolittelemattoman, jopa ruman näköiseksi. (I, II, ks. myös Jokinen M. 1998, 523–524)

Haastattelemistani maanomistajista kaikkein kielteisimmin luonnonsuojeluun suhtautuva metsänomistaja nimittikin suojelua ”hassuksi hommaksi”. Häntä häiritsi se, että samaan aikaan suojeluohjelmien toteutuksen kanssa puuta tuodaan ulkomailta metsäteollisuudelle. Suojelu oli hänen mielestään yhteiskunnallinen ongelma: ”Kaikki suojelu on epänormaalia”. (I, 194, II, 29.)

Myös muut haastattelemani maanomistajat pitivät erilaisten maankäyttötapojen yhteensovittamista vaikeana, vaikkeivät he yhtyneetkään yhtä jyrkkään suojelupolitiikan arvosteluun. He pitivät erityisen ongelmallisena sitä, että suojelu häiritsee yksittäisten maanomistajien maa- ja metsätalouden harjoittamista. Muutama maanomistaja mainitsi kokevansa ongelmaksi myös sen, että suojeluun käytetyt varat ovat poissa muilta, heidän mielestään tärkeämmiltä aloilta, kuten koulutuksesta. (I, 195.)

Maanomistajat olivat tyytyväisiä siihen, että olivat onnistuneet neuvottelemaan itselleen pysyvien ratkaisujen sijaan määräaikaiset suojelusopimukset. He pitivät tilapäisiä sopimuksia neuvotteluvoittoinaan, sillä luonnonsuojeluviranhaltijat olivat usein vastustaneet tilapäisyyttä neuvottelujen aluksi. Maanomistajat ja luonnonsuojeluviranhaltijat olivat sopineet, että maanomistajat joko rauhoittavat kohteet omalta käytöltään tai edistävät alueen luonnonsuojelua hankkimalla sinne esimerkiksi alueen kasvistoa laiduntavia eläimiä. Koska maanomistajat olivat kaavailleet mailleen metsä- ja maatalouskäyttöä luonnonsuojelun sijasta, kokivat he etenkin alueiden rauhoittamisen olevan ristiriidassa omien suunnitelmiensa kanssa (I, 195). Suojelupäätöksen määräaikaisuus tekee kuitenkin mahdolliseksi tulevaisuuden talouskäytön suunnittelun, ja maanomistajat arvelivatkin ottavansa maat entisenkaltaiseen talous- tai hyötykäyttöön luonnonsuojelusopimuksen umpeuduttua.

Osassa ensimmäisiä määräaikaisia suojelusopimuksia maanomistajille maksettiin rahallinen korvaus, osassa ei. Mahdollinen korvaus laskettiin tilapäisen suojelun aiheuttamien tulonmenetysten mukaan. Kaikille maanomistajille suojelusta ei maksettu, eivätkä nämä maanomistajat edes halunneet saada rahaa suojelua vastaan. He ajattelivat, että korvausten maksamattomuus takaisi heille suuremman vapauden sanoutua irti luonnonsuojelusta suojelun määräajan umpeuduttua. (I, 191.)

Maanomistajien ja viranhaltijoiden hyvin erilaiset suojelun tavoitteet selittävät luonnonsuojelusta sopimisessa koettuja hankaluuksia. Luonnonsuojeluviranomainen ei vielä 2000-luvun vaihteessa tähdännyt tilapäisiin suojeluratkaisuihin laajamittaisemmin. Näin kertoivat luonnonsuojelun viranhaltijat niistä alueellisista ympäristökeskuksista, joiden alueella ei määräaikaisia sopimuksia ollut vielä vuonna 2002 lainkaan laadittu. Viranhaltijat esittivät arvioineensa, etteivät tilapäiset rauhoitukset kykene turvaamaan suojeluohjelmien tavoitteita etenkään vanhojen metsien, soiden ja rantojen suojelun osalta (I, 188). Näille suojeluohjelmakohteille viranhaltijat katsoivat pysyvien, luonnonsuojelullisesti vaikuttavammaksi arvioimiensa suojeluratkaisujen sopivan paremmin. Pysyvyyden päämäärää haastattelemani maanomistajat eivät puolestaan hyväksyneet.

5.1.3 Maanomistajuus, lannistuminen ja orastava hyväksyntä

Maanomistajuus on uudistunut yhteiskunnan uudistumisen – koneistumisen, ammattien eriytymisen ja kaupungistumisen – mukana (Silvasti 2001, Donner-Amnell 2004, Rannikko 2004, 133).

Edelleen kuitenkin maanomistajuuden kulttuuriset juuret – talonpoikaisuus ja metsätyön ja pienviljelyn yhdistämisen perinne – vaikuttavat maanomistajuuden taustalla etenkin perheissä, joissa suvun perinteisen elinkeinon harjoittaminen jatkuu. Tiina Silvasti (2001, 97–105) on selittänyt kulttuurisen ajattelumallin siirtyvän, sillä jatkuvuuden ihanne ja tästä ihanteesta juontuvat arjen käytännöt ovat keskeisiä agraarisessa elämäntavassa. Lapset kasvavat ja heitä tietoisestikin kasvatetaan kiinni yhteisöön, tilaan ja tilan ammatteihin. Tämän sosialisaation seurauksena he omaksuvat edellisten sukupolvien valintoja ja uusintavat niitä myös omilla elämänvalinnoillaan ja –tavoillaan. (Silvasti 2001, 99.)

Sukupolvien yli uusintuneen, maan hyödyntämiseen perustuneen talonpoikaisen perinteen rinnalle suomalaiseen yhteiskuntaan rakentui 1900-luvun aikana luonnonsuojelu. Luonnonsuojelun yhteiskunnallisen painoarvon vahvistuessa myös sen vastustus lisääntyi (Ahonen 1997, 54–55, Björn 2003, Rannikko 2004, 138–141). Luonnonsuojelun vastustuksen lisääntyminen kertoo osaksi *luonnon käytön* ja *luonnon suojelun* vastakkaisuudesta ja poliittisen päätöksenteon tasapainoilusta näiden osin toisensa poissulkevien ääripäiden välillä.

Ensimmäisiin määräaikaisiin suojelusuojelusopimuksiin päätyneissä neuvotteluissa korostuivat luonnonsuojeluviranhaltijoiden ja maanomistajien erilaiset näkemykset perustettavan suojelualueen tarkoituksesta ja mielekkäästä käytöstä. Maanomistajien näkemyksillä ei juuri ollut vaikutusta lopulta saavutettuun suojeluratkaisuun muuten kuin suojeluajan määrittelyn osalta (I, V). Erittäin harvoin luonnonsuojeluviranhaltijat olivat edes lähteneet maanomistajan kanssa maastoon arvioimaan tilan luontoarvoja. Vaikka maastossa käveleminen tai kävelemättömyys voikin vaikuttaa merkityksettömältä eleeltä, ilmentää se olennaisesti neuvottelun vuorovaikutteisuutta. Se viestittää maanomistajalle, onko luonnonsuojeluviranhaltija kiinnostunut hänen käsityksistään ja maankäyttötavoistaan, joilla hän toistaiseksi on luonnonsuojelullisesti arvokasta kohdetta hoitanut. Maastokäynnit tarjoavat maanomistajalle tilaisuuden esitellä metsäänsä ja metsässä säilyneitä luontoarvoja hänelle luontevalla tavalla. Esimerkiksi maaston tutut paikat ja merkit – metsän tarjoumat, kuten Ari Jokinen (2004) on esittänyt – voivat auttaa metsänomistajaa kertomaan omat näkemyksensä. Vieraammassa ympäristössä, ilman paikan antamaa tukea, maanomistajille tärkeiden asioiden pukeminen sanoiksi on todennäköisesti vaikeampaa.

Kokonaisuudessaan luonnonsuojeluviranhaltijat osallistivat maanomistajat tilapäisiin suojeluratkaisuihin varsin viranomaisvetoisesti. Myönteisimmän kokemuksen luonnonsuojelusta sai maanomistaja, joka sai itse tarjota omistamaansa aluetta suojeluun (II, 29). Useimmissa tapauksissa maanomistajat kokivat kuitenkin itsensä altavastaajiksi. Näiden maanomistajien jo alun perin kielteiset asenteet suojelua kohtaan voimistuivat suojeluneuvottelujen edetessä. Voimaantumiskeskustelun teoreettisessa valossa heistä osan voi sanoa *lannistuneen* virallisesta luonnonsuojelusta, osan jopa *torjuneen* täysin ajatukset suojelusta tulevaisuudessa (II, V, Zimmerman 1995, Freire 1970, 2005).

Viranomaisvetoisista neuvotteluista huolimatta maanomistajat kuitenkin arvostivat saavuttamiaan suojelun ehtoja. Maanomistajat kokivat tärkeäksi sen, että suojelusopimukset tulisivat

kestämään korkeintaan kahdenkymmenen vuoden määräajan. Määräajan umpeuduttua heillä olisi jälleen valta päättää alueen käytöstä.

5.2 Odotukset luonnonsuojelulle

Toisessa tutkimuskysymyksessä kysyttiin, *millaista luonnonsuojelua metsänomistajat toivoivat METSO-ohjelman esittelyn aikaan*. Tässä luvussa esittelen maanomistajien omien maiden luonnonsuojelutoiveita ja –aikomuksia sekä käsityksiä mielekkäästä Etelä-Suomen luonnonsuojelusta aikana, jolloin ensimmäiset määräaikaiset luonnonsuojelusopimukset oli vastikään solmittu ja luonnonarvokauppaa valmisteltiin[23].

5.2.1 Suojelua omille maille?

Eteläsuomalaisten metsänomistajien maat ovat suurelta osin talouskäytössä ja heidän itse suojelemansa alueet ovat verraten pienialaisia. Reilu kolmannes lomakekyselyyn vastanneista metsänomistajista kertoi joko hoitaneensa luonnonsuojelullisesti tai rauhoittaneensa jotain tai joitain omistamiaan luontokohteita[24] (IV, kuva 1). Maanomistajat olivat ottaneet luonnonsuojelullisen hoidon tai rauhoituksen piiriin etenkin pienvesiä, kalliomuodostelmia ja lintuvesiä. Myös jalopuumetsiköitä ja itselle rakkaita paikkoja oli suojeltu. (IV, taulukko 1.) Käytännössä suojelu oli toteutettu melko pienillä aloilla. Yksittäisten kasvien tai eläinten elinpaikkoja oli luonnonsuojelullisen hoidon piirissä olevista kohteista 16 % ja rauhoitetuista kohteista 31 % (IV)[25]. Yli hehtaarin kokoisia alueita oli luonnonsuojelullisen hoidon piirissä olevista kohteista 33 % ja rauhoitetuista kohteista 24 %. Kaikkiaan metsänomistajista 52 % kertoi kaikkien maittensa olevan normaalissa talouskäytössä.

Metsänomistajat suhtautuvat omien maittensa luonnonsuojeluun ylipäänsä varautuneesti. Lomakekyselyyn vastanneista metsänomistajista vain 15 % arvioi, että heidän maillaan esiintyy kohteita, jotka he haluaisivat säilyttää entisellään tai joiden luontoarvoja he haluaisivat lisätä kohteita hoitamalla. Metsänomistajista puolestaan 71 % arvioi, ettei heidän maillaan tällaisia suojeluarvoja ole. (IV.)

23 Esiteltävät tulokset perustuvat ensimmäisiä määräaikaisia luonnonsuojelusopimuksia solmineiden maanomistajien haastatteluihin kesällä 2002 (I) ja eteläsuomalaisten metsänomistajien lomakekyselyyn keväältä 2003 (III, IV).

24 Lomakekyselyyn vastanneista metsänomistajista 26 % kertoi hoitaneensa luonnonsuojelullisesti jotain tai joitain omistamiaan luontokohteita, 6 % kertoi sekä hoitaneensa että rauhoittaneensa joitain kohteita ja 6 % kertoi rauhoittaneensa luontokohteita. (IV, kuva 1.)

25 Isompia kuin yksittäisten kasvien tai eläinten elinpaikkoja mutta alle 0,1 ha suuruisia kohteita oli sekä luonnonsuojelullisessa hoidossa että rauhoitettuna olleista kohteista 15 %. Kooltaan 0,11–1 ha suuruisia alueita oli luonnonsuojelullisesti hoidetuista kohteista 36 % ja rauhoitetuista kohteista 31 %.

Aiemmat kokemukset luontokohteiden hoidosta selittivät metsänomistajien suojeluhalua. Muita metsänomistajia halukkaampia luonnonsuojeluun omilla maillaan olivat ne metsänomistajat, jotka kertoivat aikaisemmin *hoitaneensa* joitain luontokohteitaan luonnonsuojelullisesti. Keskimääräistä korkeampaa suojeluhalua eivät sen sijaan ilmaisseet he, jotka olivat *rauhoittaneet* luontokohteita omilta mailtaan. Omien maiden luonnonsuojelu ei luonnollisesti kiinnostanut niitä metsänomistajia, jotka olivat kertoneet kaikkien maidensa olevan normaalissa talouskäytössä ja joiden metsissä ei heidän mukaansa löytynyt kyselylomakkeessa eriteltyjä luontotyyppejä. (IV.)

Tulos jonka mukaan luonnon aktiivinen hoito selittää suojeluhalua enemmän kuin rauhoittaminen, on metsien käytön perinteen näkökulmasta kiinnostava. Sen lisäksi, että metsien metsätaloudellinen hoito ja maatalousmaiden viljely kiinnittävät maanomistajia omistamiinsa maihin (Silvasti 2001, Silvasti 2003), vaikuttaa siltä, että myös maiden luonnonsuojelullinen hoito sitoo metsänomistajia metsiinsä ja herättelee halua suojella luontoa myös tulevaisuudessa. Näin tulos vahvistaa ympäristökasvatuksen piirissä runsaasti keskusteltua havaintoa, jonka mukaan luontokokemusten synnyttämä luontoherkkyys on tärkeä perusta yksilön halulle toimia ympäristön hyväksi eli ympäristövastuullisesti (Hungerford & Volk 1990, Chawla 1999).

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen valossa luontokohteiden luonnonsuojelullisen hoidon voi nähdä myös tilaisuutena voimaantua omakohtaisesti suojelemaan luontoa (ks. Zimmerman 1995, Siitonen 1999). Onnistuneet kokemukset kohteiden aktiivisesta luonnonsuojelullisesta hoidosta voivat lisätä luottamusta sekä luonnon hoidon mielekkyyteen että omiin kykyihin luonnonhoitajana.

Lomakekyselyni tulosten[26] mukaan luonnonsuojelua omille mailleen toivovilla metsänomistajilla on erilaisia perusteluja omakohtaiselle halulleen suojella luontoa. Olen antanut näille perusteluille nimet: *luontoarvot*, *henkilökohtaiset kokemukset*, *agraarinen perinne* ja *ei muita tarpeita*. *Luontoarvojen* näkökulmassa arvostettiin sitä, että tietyn kohteen suojelu edistää luonnonsuojelualueista rakentuvaa alueellista verkostoa, turvaa suojelualueella eliölajeja ja lisää myös yleisesti luonnon monimuotoisuutta. *Henkilökohtaisten kokemusten* näkökulmassa suojeluhalu perustui paikan erikoisesta tunnelmasta ja poikkeuksellisesta kauneudesta syntyneeseen kokemukseen sekä paikan säilymisen henkilökohtaiseen merkitykseen. *Agraarisessa perinteessä* luotettiin luontokohteen suojelun takaavan taloudellista toimeentuloa tulevaisuudessa, koettiin suojelunarvoinen paikka ”pyhäksi” ja kerrottiin suvussa olevan perinteitä, jotka liittyvät kyseiseen paikkaan. Neljäntenä näkökulmana suojelu tarjoutui maankäyttövaihtoehdoksi tilanteessa, jossa suojeltavalla kohteella *ei ollut muuta käyttöä.* (IV, taulukko 2.)

26 Lomakekyselyn vastauksia analysoitiin exploratiivisen pääkomponenttianalyysin avulla. Tulokset perustuvat kysymykseen, johon vastasivat vain ne metsänomistajat, jotka olivat aiemmassa kysymyksessä ilmaisseet haluavansa joko säilyttää joitain luontokohteita omilla maillaan tai lisätä maiden luontoarvoja (ks. tarkemmin IV).

Henkilökohtaisten kokemusten, *agraarisen perinteen* ja *ei muita tarpeita -näkökulman* kaltaisia luonnonsuojelun perusteluja tuli esiin myös ensimmäisiä määräaikaisia suojelusopimuksia solmineiden maanomistajien haastatteluissa. Nämä maanomistajat toivoivat, että luonnon monimuotoisuutta suojeltaisiin maa- ja metsätalouden rinnalla niin, että maanomistajan omat tarpeet otettaisiin suojelun yhteydessä aiempaa paremmin huomioon. Samalla nämä maanomistajat esittivät erilaisia yleisiä mutta omakohtaisesti kokemiaan perusteluja omille luonnonsuojelutoiveilleen. He sanoivat arvostavansa vanhan sukutilan hoidon ohella luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä, kunnioittavansa metsän luonnonkauneutta ja maisema-arvoja, säilyttävänsä maillaan luonnon yksityiskohtia ja paikkoja, joissa he pääsevät harrastamaan luontoa. Ylipäänsä moni haastattelemistani maanomistajista kertoi arvostavansa luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestävää käyttöä. Kiinnostavasti nämä perustelut muistuttavat luonnonsuojelulain yleisessä tavoitteenasettelussa esitettyjä perusteluja. (vrt. kuvaus luvun 5.1.2. alussa; I, 193–194.)

Lomakekyselyn tuloksissa esiin noussut luonnonsuojelubiologiaa painottanut *luontoarvojen* näkökulma ei sen sijaan tullut esiin tekemissäni ensimmäisiä määräaikaisia suojelusopimuksia solmineiden maanomistajien haastatteluissa. Myöskään luontoarvojen turvaamiseen linkittyvä luonnonsuojelulain esittelemä tavoite *luonnontutkimisen* edistämisestä ei maanomistajahaastatteluissa esiintynyt (I). Se että tällaiset näkökulmat puuttuvat luonnonsuojeluviranhaltijoiden kanssa suojeluneuvotteluissa ongelmiin joutuneiden maanomistajien haastattelupuheista ja että niitä esiintyy ylipäänsä eteläsuomalaisten metsänomistajien lomakevastauksissa, tuo esiin tärkeän seikan luonnonsuojelupolitiikasta. Lomakekyselyn vastausten erittelemä pyrkimys *luontoarvojen* suojeluun muistuttaa nimittäin järjestelmän edustamaa näkökulmaa luonnonsuojelupolitiikasta. Tällaisesta järjestelmän ja elämismaailman näkökulmien (Habermas 1981) välisestä yhteydestä ei juuri ole suomalaisessa luonnonsuojelupolitiikassa keskusteltu (IV). Sen sijaan kansainvälisessä keskustelussa maanomistajienkin viralliselle luonnonsuojelulle myönteisiä käsityksiä on esitetty muiden suojelun perustelujen rinnalla (Erickson ym. 2002).

Konkreettisista suojelukeinoista metsänomistajat hyväksyivät omille mailleen mieluiten metsissä jo elävien kasvien ja eläinten hoidon. Lomakekyselyyn vastanneista metsänomistajista 44 % kannatti ja 30 % vastusti tätä suojelumenetelmää (III, 11.) Se oli tarjotuista suojeluvaihtoehdoista (ks. liite 3, kohta D2) ainoa, jota kyselyyn vastanneista metsänomistajista useampi kannatti kuin vastusti. Kaikkein jyrkimmin metsänomistajat vastustivat laajamittaista ja pitkäkestoista suojelua. Maapohjan myymistä valtiolle vastusti peräti 78 % vastaajista[27]. (III, 15–16.)[28]

27 Toisaalta pysyviäkin suojelupäätöksiä on tehty maanomistajien aloitteesta, myös oman tutkimusryhmämme tapaustutkimuksessa, jossa maanomistaja itse toivoi suojeluratkaisun pysyvyyttä ja arvosti päätöksen tuomaa lopullista ratkaisua (V, 21). Olen kuitenkin rajannut kyseisen tapauksen tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska työni keskittyy määräaikaiseen luonnonsuojeluun.

28 Ylipäänsä metsänomistajat olivat kiinnostuneempia itselleen entuudestaan tutuista kuin tuntemattomista suojelutavoista (III, 11), mikä ei sinänsä ole kovin yllättävä tulos.

Metsänomistajien erilainen suhtautuminen luonnonsuojelun keinoihin kiteytyi *maanomistuksen*, *elinkeinon*, *luonnon hoidon* ja *suojelukielteisyyden* faktoreille[29]. *Maanomistuksen* näkökulmassa huomio keskittyi haluun säilyttää maapohjan hallinta itsellä esimerkiksi määräaikaisten rauhoitusten kautta. *Elinkeinon* näkökulmassa korostui luonnonsuojelun yhdistäminen osaksi tilan taloutta esimerkiksi ympäristötuen avulla. *Luonnonhoidon* näkökulmassa oltiin valmiita omin toimin parantamaan uusien kasvi- ja eläinlajien olosuhteita sekä säilyttämään vallitsevaa lajistoa. *Suojelukielteisyyden* näkökulmassa suojelua ei pidetty lainkaan mielekkäänä tai toivottavana toimintatapana omalla tilalla. (III, 13, taulukko 2.)

Kaikki edellä kuvaillut näkökulmat esiintyivät myös määräaikaisia suojelusopimuksia ennen luonnonarvokauppaa solmineiden maanomistajien haastatteluista, mutta eri tavalla kuin lomakekyselyn vastauksissa. Haastattelujen tulosten valossa on hieman yllättävää, että *maanomistuksen* ja *elinkeinon* roolia korostavat väittämät latautuvat eri faktoreille. Se tuonee näkyviin yhtäältä maanomistamisen itseisarvoisuutta ja itsellisen maanomistuksen tärkeyttä maanomistajille ja toisaalta maaomistuksen toiminnallisuutta ja sitoutumista elinkeinoon. *Luonnon hoidon* näkökulma ei myöskään haastatteluissa noussut esiin yhtä itsenäisenä, vaan halu luonnon hoitoon liittyi elinkeinon laajentamiseen ja turvaamiseen. Sen sijaan *suojelukielteisyys* oli myös haastattelujen näkökulmasta yhtä erillinen asenne kuin mitä faktorointi näyttää.

5.2.2 Suojelua viranomaisen kanssa?

Omilla maillaan luonnonsuojelua edistäneistä metsänomistajista vain harvat ovat tehneet viranomaisen kanssa luonnonsuojelusopimuksen. Eteläsuomalaisista lomakekyselyyn vastanneista metsänomistajista viranomaisen kanssa hoitotavasta oli sopinut 18 % heistä, jotka olivat hoitaneet maitaan luonnonsuojelullisesti ja 13 % heistä, jotka olivat jättäneet luontokohteita käytön ulkopuolelle (IV, 339).

Toistaiseksi selkeästi useammin metsänomistajat ovat tehneet suojeluyhteistyötä metsäammattilaisten kuin luonnonsuojelun asiantuntijoiden kanssa. Lomakekyselyyn vastanneista metsänomistajista 12 % kertoi tehneensä yhteistyötä alueellisen ympäristökeskuksen kanssa. Huomattavasti useammalle metsänomistajalle, peräti 52 %:lle vastaajista, oli kertynyt yhteistyökokemuksia paikallisten metsäammattilaisten kanssa. (III, kuva 1.)[30] [31] Metsänomistajat asioivat metsäammattilaisten kanssa esimerkiksi metsälailla turvattujen, talousmetsissään sijaitsevien pienialaisten luontokohteiden suojelusta. Metsänomistajien ja metsäammattilaisten yhteistyö myös luonnonsuojeluasioissa on kehittynyt ilmeisen luontevasti metsätalouden alalla tehdyn

29 Suojelumyönteisyyden taustalla vaikuttavia piilomuuttujia tarkasteltiin exploratiivisen faktorianalyysin avulla (ks. tarkemmin III).

30 Metsälaki kattaa talousmetsien taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävän hoidon ja käytön (Metsälaki 1996) ja luonnonsuojelulaki luonnon ja maiseman suojelun ja hoidon (Luonnonsuojelulaki 1996).

31 Kysymyksessä eriteltiin myös muita mahdollisia luonnonsuojelukumppaneita (ks III, 8).

yhteistyön pohjalta (esim. Leskinen L. ym. 2006).

Maanomistajien ja luonnonsuojeluviranhaltijoiden kohtaamiset näyttävät sujuneen usein ainakin lopulta tyydyttävästi. Alueellisen ympäristökeskuksen kanssa luonnonsuojeluasioissa yhteistyötä tehneistä metsänomistajista noin puolet koki neuvottelujen sujuneen hyvin. Ongelmia oli neuvotteluissa kohdannut kolmasosa metsänomistajista. Puolet ongelmia kokeneista maanomistajista katsoi ongelmien kuitenkin ratkenneen yhteistyön edetessä. (III, 9.) Tulokset antavatkin myönteisemmän yleiskuvan luonnonsuojeluasioista neuvottelemisesta, kuin mitä on välittynyt haastatteluihin perustuneista tutkimuksista, joissa on kuvailtu ongelmallisia luonnonsuojelutapauksia (Nieminen 1994, Oksanen 2003, I).

Metsänomistajat toivoivat mahdolliseksi luonnon monimuotoisuuden suojelun yhteistyökumppanikseen tulevaisuudessa entuudestaan tuttuja toimijoita. Metsänomistajista peräti 63 %:a kiinnosti suojeluasioiden hoitaminen paikallisten metsäammattilaisten kanssa, ja 47 %:a yksityisesti, oman lähipiirin kesken. Luonnonsuojeluviranomainen houkutteli huomattavasti vähemmän. Metsänomistajista vain 20 % toivoi yhteistyötä alueellisen ympäristökeskuksen ja 10 % ympäristöministeriön kanssa[32]. (III, kuva 1.)

Metsänomistajien suhtautumistavat mahdolliseen suojeluyhteistyöhön luonnonsuojeluviranomaisen kanssa muodostivat *vuorovaikutuksen*, *virallisen kohtaamisen* ja *yksityisyyden säilyttämisen* faktorit[33]. *Vuorovaikutuksen* näkökulmassa painottuivat maanomistajan ja viranomaisen välinen vuorovaikutus ja neuvottelun vastavuoroisuus. *Virallisen kohtaamisen* näkökulmassa oman maan suojelusta toivottiin sovittavan esimerkiksi tapaamalla virastossa tai neuvottelemalla siitä puhelimitse. Virallisen kohtaamisen vastakohtana esiintyi *yksityisyyden säilyttäminen.* Tällä faktorilla luonnonsuojelusta haluttiin sopia maanomistajan asettamia neuvottelun pelisääntöjä noudattaen kotona tai tilalla. (III, 13, taulukko 1.)

Eteläsuomalaisten metsänomistajien toiveet Etelä-Suomessa tehtävälle luonnonsuojelulle yleisemmin kiteytyivät puolestaan näkökulmiin: *osallistuminen ja tietoisuus*, *luonnonarvojen suojelu* sekä *ei suojeluvaikutuksia*[34]. *Osallistumisen ja tietoisuuden* näkökulmassa korostui maanomistajan osallisuuden merkitys luonnonsuojelusta päätettäessä. Luonnonsuojelun toivottiin myös vahvistavan sekä maanomistajien että kansalaisten luontosuhdetta ja turvaavan maaseudun elinvoimaisuutta. *Luonnonarvojen suojelussa* korostuivat luonnonsuojeluun perinteisesti kuuluneet seikat: toive lajien, erämaisten alueiden, arvokkaiden elinympäristöjen ja kauniiden maisemien suojelusta. Sen sijaan suojelukielteiset asenteet keskittyivät *ei suojeluvaikutuksia*

32 Kysymyksessä eriteltiin myös muita mahdollisia luonnonsuojelukumppaneita (ks III, 8).

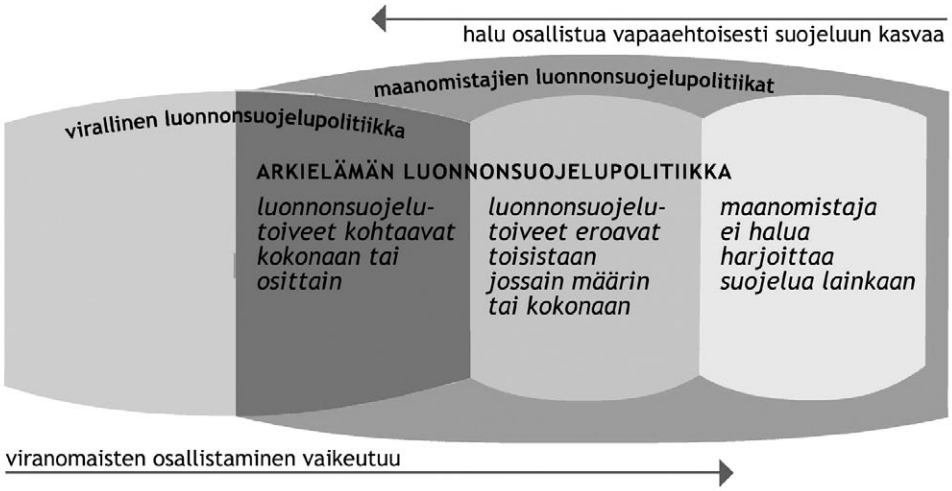
33 Metsänomistajien luonnonsuojeluviranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön suhtautumisen taustalla vaikuttavia piilomuuttujia tarkasteltiin eksploratiivisen faktorianalyysin avulla (ks. tarkemmin III).

34 Eksploratiivisen pääkomponenttianalyysin avulla tarkasteltiin, millaisia ajatuskokonaisuuksia vastaukset rakentavat (ks. tarkemmin IV).

-näkökulmaan, jonka mukaan suojeluvaikutusten olisi syytä jäädä mahdollisimman vähäisiksi. (IV, taulukko 3.)

5.2.3 Arkielämän luonnonsuojelupolitiikkaa

Olen kuvaillut maanomistajien luonnonsuojelun näkemyksiä, kokemuksia ja odotuksia. Ne ovat valottaneet sekä maanomistajien ympäristötietoisuutta että heidän näkökulmaansa ympäristövastuulliseen osallistumiseen. Näistä seikoista rakentuu *arkielämän luonnonsuojelupolitiikkaa*, jota kuva 1 esittää (I, 198). Kuva avaa luonnonsuojelun järjestelmän ja elämismaailman kohtaamisia ja kohtaamattomuuksia maanomistajien näkökulmasta. Maanomistajien näkemykset ja kokemukset omilla maillaan ja omassa arjessaan tapahtuvasta luonnonsuojelusta voivat muistuttaa tai erota virallisesta luonnonsuojelupolitiikasta vaihtelevasti. Yksityisesti maanomistajat voivat toteuttaa omia luonnonsuojelunäkemyksiään verraten vapaasti, mutta virallisen luonnonsuojelun piiriin kaikki suojelukäsitykset eivät sovi. Luonnonsuojeluviranhaltijoiden ja maanomistajien kohtaamisten helppouteen tai vaikeuteen vaikuttaa se, kuinka paljon yhtymäkohtia elämismaailman ja järjestelmän näkökulmat toisistaan löytävät.

KUVA 1. Arkielämän luonnonsuojelupolitiikka. *Maanomistajilla on erilaisia toiveita ja tavoitteita omilla maillaan ja omassa arjessaan toteutettavaan luonnonsuojeluun. Nämä näkökulmat voivat vastata virallista luonnonsuojelupolitiikkaa kokonaan tai osittain tai erota siitä (lähes) kokonaan. (I, 198.)*

Toisinaan arkielämän luonnonsuojelupolitiikka sujuu ongelmitta, kun maanomistajien henkilökohtaiset ja viranomaisen viralliset näkemykset kohtaavat. Yhteisesti jaettuja käsityksiä edustavat esimerkiksi luonnonsuojelulain ja –ohjelmien erittelemät erilaiset virallisen luonnonsuojelun tavoitteet ja metsänomistajien toive vastaavien *luonnonarvojen* turvaamisesta. Koska nämä maanomistajien käsitykset ovat luonnonsuojeluviranhaltijoille tuttuja ja ymmärrettäviä, on heidän myös verraten helppo sisällyttää ne osaksi luonnonsuojeluneuvotteluja ja –sopimuksia.

Toisaalta metsänomistajien omakohtaisen ympäristövastuullisuuden näkökulmasta merkittäviä ovat myös *henkilökohtaisten kokemusten*, *agraarisen perinteen*, *maanomistuksen* ja *elinkeinon* kaltaiset yksilökohtaisesti tulkitut käsitykset, jotka eroavat luonnonsuojeluviranomaisen käsityksistä osin tai kokonaan. Tämänkaltaiset elämismaailmalähtöiset näkemykset luonnonsuojelusta edustavat maanomistajien omaleimaista suojelumyönteisyyttä, mutta niitä ei juuri ole virallisen luonnonsuojelun yhteydessä korostettu. Näiden eritaustaisten suojelukäsitysten tiedostamattomuutta ja käsittelemättömyyttä osana virallista luonnonsuojelua onkin arvosteltu (Nieminen 1994).

Lisäksi arkielämän luonnonsuojelupolitiikan piiriin kuuluu myös maanomistajien suora haluttomuus harjoittaa luonnonsuojelua omilla maillaan, mitä edustavat lomakekyselyaineiston näkökulmat *ei suojeluvaikutuksia* ja *suojelukielteisyys*. Todennäköisesti tämänkaltaiset selkeästi suojelua vastustavat näkemykset ovat viralliselle luonnonsuojelupolitiikalle kaikkein hankalimpia haltuunotettavia. Suojelukonfliktit näyttäytyvätkin helposti näiden kahden näkemyksellisen ääripään – virallisen suojelun ja sen vastustamisen – törmäyksinä. Kärjistynyt asetelma jättää piiloonsa maanomistajien arkielämän luonnonsuojelupoliittisten käsitysten kirjon. Näin ollen suojeluvastustuksen varjoon voivat helposti jäädä myös ne näkökulmat, jotka muistuttavat osin virallista luonnonsuojelupolitiikkaa.

Luonnon ja luonnonsuojelun määrittely ovat perusta erilaisille konkreettisille ja fyysisille luonnonkäyttötavoille, joiden voi nähdä myös määrittelevän luontoa (Valkonen 2003a 25–30). Erilaisten luonnonkäytön ja -suojelun muotojen määritteleminen (virallisen) luonnonsuojelun näkökulmasta mahdollisiksi tai mahdottomiksi on yksi tapa (yrittää) käyttää luonnonsuojelupoliittista valtaa. Kuten biodiversiteettiä diskurssiivisesta näkökulmasta tutkinut Matti Nieminen (2003, 146) esittää, on näissä määrittelyissä kyse ideologioiden kamppailusta. Esimerkiksi biodiversiteetin ideologiaan kuuluu luonnontieteellisen tiedon ohella tulkintoja yhteiskunnasta, ihmisen ja luonnon suhteesta, kansalaisuudesta, vallasta ja totuudesta. Nämä samat elementit näkyvät sekä esittelemissäni maanomistajien luonnonsuojelunäkemyksissä että Niemisen esittelemässä luonnonsuojeluviranomaisen biodiversiteettipuheessa (Nieminen 2003, 152–153). Siinä missä maanomistajien näkemyksissä korostuvat subjektiiviset, paikkasidonnaiset ja kulttuuriset tulkinnat, viranomaisen näkemyksissä tähdennetään virallisuutta, yleisyyttä ja luonnontieteellistä todennettavuutta.

Arkielämän luonnonsuojelupolitiikan näkökulmasta on olennaista ja ongelmallista, että ympäristöpolitiikan suunnittelussa ja toteutuksessa kulttuuriset tulkinnat peittyvät usein luonnontie-

teellisen tulkinnan alle. Näin olleen monet erilaiset, eri tavoin merkityksellistyneet luonnon ja luonnonsuojelun ulottuvuudet ja mahdollisuudet (Eder 1996, Macnaghten & Urry 1998, Ingold 2000, Haila 2001, Valkonen 2003b) häviävät luonnonsuojelun määrittelykamppailuissa.

5.3 Luonnonarvokauppa ja metsänomistajien suojelutoiveet

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä kysyttiin, *miten Satakunnan luonnonarvokauppa vastasi metsänomistajien luonnonsuojelutoiveeseen*. Tässä luvussa kytken jo edellä esittelemiäni maanomistajien suojelutoiveita luonnonarvokaupan suojelukäytäntöihin.[35]

5.3.1 Luonnon arvot kaupan

Satakunnan luonnonarvokaupasta muotoutui luonnonsuojelullisesti arvokkaiden yksityismetsien suojelukeino. Luonnonarvokaupassa suojeltiin metsäluonnon monimuotoisuutta sellaisilla talousmetsäkohteilla, jotka eivät sisälly metsälain määrittelemiin erityisen tärkeisiin elinympäristöihin (Metsälaki 1996, 10 §) eivätkä metsänhoitosuosituksiin. Luonnonarvokaupalla voitiin esimerkiksi suojella jonkin harvinaisen lajin esiintymää tai edistää metsien toivottujen rakennepiirteiden tai kokonaisten elinympäristöjen säilymistä ja muodostumista. Lisäksi luonnonarvokaupalla voitiin ylläpitää suojelualueiden välisiä metsäalueita ja ekologisia yhteyksiä (Maa- ja metsätalousministeriö & ympäristöministeriö 2006).

Luonnonarvokauppaan tarjottiin suojeltavia alueita reilusti enemmän kuin mitä kokeiluhankkeeseen voitiin sisällyttää. Vuosina 2003–2006 yhteensä 278 metsänomistajaa tarjosi kokeiluhankkeeseen maitaan kaikkiaan noin 3020 hehtaaria. Lopullisia sopimuksia solmittiin 121 kappaletta, ja niiden yhteispinta-ala oli 1216 hehtaaria. (vuoden 2006 tiedot 31.10.2006, Gustafsson & Nummi 2007, 89.) Syitä luonnonarvokaupan suosioon on useita.

Luonnonarvokaupassa metsänomistajat saivat itse valita mitä kohteita he suojeluun mailtaan tarjosivat. Luonnonarvokaupassa suojeltiin pääasiassa runsaslahopuustoisia kangasmetsiä ja vähemmän korpikohteita, lehtoja, maankohoamisrannikon metsiä, puustoisia perinnebiotooppeja, tulvametsää ja harjumetsää (Gustafsson & Nummi 2007, 91). Sen sijaan eteläsuomalaiset metsänomistajat olivat lomakekyselyn mukaan yleisesti suojelleet etenkin pienvesiä, kalliomuodostelmia, lintuvesiä, jalopuumetsiköitä ja itselleen rakkaita paikkoja (IV). Näin ollen luonnonarvokauppa suuntasi metsänomistajien suojelutoimia uudelleen, kokeiluhankkeen tavoitteiden mukaisesti, metsiin.

35 Tulokset perustuvat luonnonarvokauppaan osallistuneiden metsänomistajien haastatteluihin syksyllä 2003 (Kumela 2005, II), kirjallisuustietoihin luonnonarvokaupasta, luonnonarvokaupan rakentumisen prosessin seuraamiseen läheltä sekä osin eteläsuomalaisille metsänomistajille keväällä 2003 tehtyyn postikysekyyn (III, IV).

Luonnonarvokauppa täytti metsänomistajien tavoitteen talousmetsien pienialaisesta suojelusta, joka keskittyy turvaamaan mailla jo esiintyviä suojeluarvoja (III). Luonnonarvokauppaan ostetut kohteet pääasiassa rauhoitettiin metsätaloudelta, mutta joitain kohteita myös hoidettiin aktiivisesti[36]. Usein luonnonarvokaupassa siis itse asiassa maksettiin maanomistajille palkkio heidän jo aiemmin tekemistään suojelupäätöksistä. Tätä palkitsemisen näkökulmaa luonnonarvokaupan ideoija Raimo Hakila (2002) oli korostanut jo hanketta suunniteltaessa.

Luonnonarvokauppa myös osui metsänomistajien toiveeseen luonnonsuojelun sisällyttämisestä osaksi tilan taloutta (III), sillä luonnonarvokaupassa luvattiin suojelusta selkeä ja reilu korvaus. Hankkeen sopimusneuvottelijan Leena Gustafssonin mukaan (2003, 2) metsänomistajalle luonnonarvokauppa oli puun myyntiä kannattavampi vaihtoehto sellaisten metsien kohdalla, joissa hankkeeseen etsittyjä luontoarvoja[37] oli runsaasti ja joissa puuston metsätaloudellinen arvo oli matala. Sen sijaan luonnonsuojelubiologisten kriteereiden mukaan vähempiarvoisista kohteista maksettiin vähemmän kuin puun myynnistä metsätalouteen. Kriteereitä täyttämättömistä kohteista maksettiin vähän ja niiden suojelulla tähdättiin alueen suojeluarvoa kohentaviin hoitotöihin. Luonnonarvokauppaan ostettujen kaikkien kohteiden keskihinta oli 130 €/ha ja luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaisten kohteiden keskihinta 157 €/ha (Gustafsson

TAULUKKO 2. Tilastotietoja luonnonarvokaupan kokeiluhankkeen sopimuskohteista. *(Vuoden 2006 tiedot 31.10.2006, Gustafsson & Nummi 2007, 91.)*

	2003	2004	2005	2006	Yhteensä
Sopimusten määrä (kpl)	31	35	27	28	**121**
Kaikkien sopimusten pinta-ala (ha)	228	323	319	346	**1216**
Luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaisten kohteiden pinta-ala (ha)	228	232	230	253	**943**
Kaikkien sopimusten keskihinta (€/ha/v)	170	122	123	106	**130**
Luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaisten kohteiden keskihinta (€/ha/v)	170	161	155	142	**157**

& Nummi 2007, 91)[38]. Kokeiluhankkeen ensimmäisen vuoden sopimuksista maksettiin hieman muita vuosia korkeampaa hehtaarihintaa (taulukko 2) (Luonnonarvokaupan kustannuksista ja kustannustehokkuudesta ks. Juutinen 2005.)

Lisäksi luonnonarvokaupan täytti metsänomistajien halun varmistaa omistusoikeutensa ja päätäntävaltansa maihinsa myös tulevaisuudessa (I, III). Kokeiluhankkeessa korostui suojelun tilapäisyys. Koko hanke esiteltiin määräaikaisen suojelun keinona, ja sen nimissä tehtiin sopimuksia kymmeneksi vuodeksi kerrallaan. Samalla vakuutettiin, että tilapäisen suojelujakson jälkeen metsänomistajalla todella tulee olemaan valta päättää maitten käytöstä itsenäisesti.

Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeeseen osallistuneet metsänomistajat olivatkin tyytyväisiä luonnonarvokaupan sopimusehtoihin. He perustelivat osallistumistaan eri näkökulmista. Eräät kokeiluhankkeen alkuvaiheessa maitaan luonnonarvokauppaan tarjonneet metsänomistajat arvostivat luonnonarvokaupan suomaa mahdollisuutta saada taloudellinen korvaus säilyttämistään luontoarvoista. Toiset pitivät siitä, että luonnonarvokaupan korvaus oli vaihtoehto puunmyyntituloille. Kolmansille luonnonarvokauppa antoi tilaisuuden päästä itse tarkkailemaan, kuinka luonnonsuojelu vaikuttaa tilalla esiintyvien luontoarvojen kehittymiseen, ja neljännet pystyivät luonnonarvokaupan taloudellisen korvauksen ansiosta jättämään metsätalouskäytön ulkopuolelle enemmän alueita, kuin mihin heillä olisi muuten ollut mahdollisuus. (II, 30–31.)

Luonnonarvokauppaan osallistuneiden metsänomistajien suhtautuminen suojelusta maksettavan korvauksen suuruuteen kuitenkin vaihteli. Metsätaloudellisesti suuntautuneimmat metsänomistajat pitivät osallistumisensa edellytyksenä sitä, että luonnonarvokaupan korvaus ylitti metsänmyyntitappiot. Näitä metsänomistajia luonnonsuojelumyönteisemmille metsänomistajille puolestaan riitti suojelun aiheuttamien tulonmenetysten kattaminen korvauksella. Sen sijaan suojelumyönteisimmät metsänomistajat, jotka pitivät luonnonsuojelua yhtä tärkeänä kuin metsätaloutta, kertoivat olevansa valmiit menettämään jopa tulojaan luonnonsuojelun vuoksi. (II, 32.)

36 Kaikkiaan 15 kohteella sovittiin erilaisista hoitotöistä. Osa metsänomistajista sitoutui lisäämään metsän lahopuun määrää kaatamalla puita lahoamaan maahan. Osa metsänomistajista osallistui kokeiluihin, joissa lisättiin lehtipuun määrää metsässä pienialaisia aukioita hakkaamalla. Lisäksi lampaat hoitivat muutamaa aluetta laiduntamalla metsän aluskasvillisuutta. Nämä hoitokohteet olivat pinta-alaltaan yhteensä 180 hehtaaria. (Gustafsson & Nummi 2007, 93.)

37 Luonnonarvokaupassa käytetty varsin monipuolinen hinnoittelujärjestelmä kuvastaa vuokrattujen luonnon arvoja moninaisuutta (ks. Gustafsson 2003).

38 Luonnonarvokauppaan siis ostettiin myös kohteita, jotka eivät täyttäneet luonnonsuojelubiologisia kriteereitä. Alueiden ottamista mukaan luonnonarvokauppaan perusteltiin sillä, että alueet sijaitsivat kriteerien mukaisten kohteiden välittömässä läheisyydessä (Gustafsson & Nummi 2007, 91).

5.3.2 Kaupankäynnin säännöt

Maanomistajat ovat kaivanneet luonnonsuojelun prosesseihin lisää omaa päätäntävaltaa (I). Luonnonarvokaupassa he sitä myös saivat. Luonnonarvokaupan hankkeeseen osallistuminen oli heille täysin vapaaehtoista. Lounais-Suomen metsäkeskus tiedotti luonnonarvokaupasta maanomistajille monin tavoin (muun muassa paikallislehtien ja –radion välityksellä), mutta sen edustajat eivät kuitenkaan ottaneet suoraan yhteyttä maanomistajiin, eivätkä ehdottaneet heille tiettyjen kohteiden sisällyttämistä luonnonarvokauppaan. Sen sijaan sopimusneuvottelut käynnistyivät, kun metsänomistaja otti metsäkeskukseen yhteyttä ja tarjosi maillaan sijaitsevaa luontokohdetta luonnonarvokauppaan. Metsäkeskuksen edustaja kävi arvioimassa kohteen METSO-ohjelmaa varten laadittujen luonnonsuojelubiologisten kriteerien perusteella. Metsäkeskuksen edustaja ja maanomistaja neuvottelivat yhdessä sopimuksesta ja palkkion suuruudesta. Metsänomistajalla oli mahdollisuus vetäytyä neuvotteluista missä tahansa vaiheessa. (II.)

Koska sekä luonnonarvokaupan sopimusneuvottelija että luonnonarvokaupan yhteistyöverkoston puheenjohtaja työskentelivät Lounais-Suomen metsäkeskuksessa, saivat metsänomistajat luonnonarvokaupassa tilaisuuden suojella luontoa itselleen mieluisan yhteistyökumppanin kanssa (III). Julkisuudessa luonnonarvokauppa esitettiin metsäkeskuksen hankkeena, vaikka tosiasiassa osa luonnonarvokauppasopimuksista solmittiinkin Lounais-Suomen ympäristökeskuksen kanssa[39]. Yhteistyö ympäristökeskuksen kanssa ei kuitenkaan julkisuudessa juuri näkynyt.

Myös metsänomistajien toive tasa-arvoisesta ja vastavuoroisesta suojelusta sopimisesta (III) toteutui luonnonarvokaupassa. Hankkeessa metsänomistajat ja metsäammattilaiset tavoittivat luottamuksen, kommunikatiivisuuden ja oikeudenmukaisuuden kokemuksia, joiden syntymisen prosessia Simo Palviainen (2004, 156) on analysoinut ja nimittänyt uudeksi sopimuksellisuudeksi. Luonnonarvokaupassa onnistuneen vuorovaikutuksen perustana oli maanomistajien omakohtaisen maasuhteen kunnioittaminen. Luonnonarvokaupan sopimusneuvottelija esimerkiksi tutustui maanomistajaan ja tämän maihin henkilökohtaisesti maastossa.

Metsänomistajien yleisistä toiveista Etelä-Suomen luonnonsuojelulle luonnonarvokaupassa korostuivat osallistumisen ja tietoisuuden lisäämisen näkökulmat (IV). Luonnonarvokaupassa painotettiin etenkin maanomistajan osallisuuden tärkeyttä luonnonsuojelusta päätettäessä ja pyrkimystä vahvistaa maaseudun elinvoimaisuutta.

Lisäksi luonnonarvokauppa luonnonsuojelupoliittisena keinona toki tarjosi tilaisuuden myös perinteiseen luonnonarvojen suojeluun (IV), vaikkei sitä luonnonarvokaupassa korostettu, eikä

39 Sopimuksissa sovellettiin joko luonnonsuojelulakia tai kestävän metsätalouden rahoituslakia (Luonnonsuojelulaki 1996, 25§, Kestävän metsätalouden rahoituslaki 2003, 19a§, II). Kestävän metsätalouden rahoituslain perusteella solmittu sopimus on mahdollista purkaa maanomistajan vaihtuessa, mutta luonnonsuojelulain nojalla tehdyt sopimukset siirtyvät uudelle omistajalle. Käytännössä sopimusehdot ovat muutoin samat.

se ollut luonnonarvokauppaan osallistuneille metsänomistajille pääasiallinen osallistumisen syy. Luonnonarvokaupassa luonnon monimuotoisuuden turvaamisen näkökulma konkretisoitui luonnonsuojelubiologisiin kriteereihin, joiden perusteella hankkeeseen tarjotut kohteet arvioitiin ennen niiden ostamista. Tutkimusta siitä, kuinka hyvin luonnonarvokaupan kokeiluhanke onnistui luonnonsuojelubiologian näkökulmasta, esittelen liitteessä 4.

Luonnonarvokaupassa siis vastattiin maanomistajien suojelutoiveisiin yhdistämällä toisiinsa erilaisia maallikoiden ja asiantuntijoiden näkökulmia luonnosta ja ihmisestä luonnon suojelijana. Mukana olivat itse asiassa kaikki neljä Bjarne Bruun Jensenin (2002) esittämää ympäristövastuullisuuden kehittymisessä olennaista ympäristötiedon sisällöllistä ulottuvuutta: käsitys talousmetsien suojelunarvoisista luontokohteista, näkemys tehokkaan metsätalouden luonnon monimuotoisuudelle aiheuttamista ongelmista, ymmärrys metsiensuojelua edistävistä maanomistajien toimista ja maanomistajien muodostama ajatus itsestään luonnonarvokauppaan osallistujana.

Luonnonarvokaupan toteutuksessa panostettiin samanaikaisesti suojelun lopputulokseen, suojelumenetelmiin ja suojelusta sopimisen tapoihin (IV, 344). Näin luonnonsuojelupolitiikan piiriin onnistuttiin sisällyttämään aiempaa useammanlaisia ja eritoten maanomistajien arkielämän näkökulmasta olennaisia seikkoja. Kokonaisvaltainen (suojelun lopputuloksen ja prosessin) yhdistävä suojelun toteutustapa on olennainen suojelun yhteiskunnallisen hyväksynnän kannalta, kuten myös luonnonsuojelun oikeudenmukaisuutta analysoineessa keskustelussa on esitetty (Brechin ym. 2002, Brechin ym. 2003).

5.4 Luonnonarvokauppa luonnonsuojelun kokemisen uudistajana

Tämä viimeinen tulosluku vastaa neljänteen tutkimuskysymykseen: *miten Satakunnan luonnonarvokauppa uudisti luonnonsuojelun kokemista?* Luvussa kytken metsänomistajien kokemukset luonnonarvokaupan rakentumisen ja toteuttamisen prosessiin.[40]

5.4.1 Luonnonarvokaupan syntyprosessi

Paikallisuus on yksi Satakunnan luonnonarvokaupan omaleimaisimpia piirteitä. Luonnonarvokauppa alkoi muotoutua hankkeeksi jo ennen kuin siitä tuli METSO:n kokeiluhanke. Luonnonarvokauppa sai alkunsa 1990-luvun lopulla, jolloin Natura-konflikti kärjisti luonnonsuojeluilmapiiriä myös Satakunnassa. Tällöin Satakunnan luonnonsuojelupiiri käynnisti keskustelun

40 Tulokset perustuvat luonnonarvokauppaan osallistuneiden metsänomistajien haastatteluihin syksyllä 2003 (Kumela 2005, II), osin eteläsuomalaisille metsänomistajille keväällä 2003 tehtyyn postikysekyyn (III, IV) sekä luonnonarvokaupan rakentumisen prosessin seuraamiseen läheltä.

uudenlaisesta luonnonsuojelun näkökulmasta (Hakila 1997, Hakila 2002). Natura-erimielisyyksistä huolimatta Satakunnan luonnonsuojelupiiri, Maataloustuottajain Satakunnan liitto ja Länsi-Suomen metsänomistajaliitto olivat puheväleissä ja alkoivat yhteistyön, jonka tavoitteena oli muotoilla luonnonsuojelua sellaiseksi, että myös maanomistajat pystyisivät sen hyväksymään. (Hakila 2002, 68.)

Satakuntalaisjärjestöt kysyivät, olisiko luonnonsuojelusta kehitettävissä tuote, jota maanomistajat voisivat kaupata valtiolle (Hakila 2002, 68). Vastauksena kysymykseen järjestöt muotoilivat luonnonarvokaupan heitä itseään tyydyttäväksi suojelutavaksi. Keskiöön nousivat jo edellisessä luvussa kuvaillut seikat: suojelun tilapäisyys ja vapaaehtoisuus, maanomistajien aktiivisuus ja päätäntävalta suojelusta sovittaessa sekä metsäammattilaisten korostuva rooli metsäluonnon suojelussa. Luonnonarvokaupan hanke myös suuntasi luonnonsuojelun huomion talousmetsissä esiintyviin luonnonsuojelullisesti arvokkaisiin seikkoihin. Näin luonnonarvokauppaa ajaneet toimijat onnistuivat uudistamaan käsityksiä hyväksyttävänä pidetyn luonnonsuojelun kulttuurisista ja ekologisista reunaehdoista omaan viitekehykseensä aiempaa paremmin sopiviksi.

Luonnonarvokauppaa ei kuitenkaan ruvettu käymään välittömästi paikallisen määrittelyprosessin valmistuttua, vaan vasta METSO-toimikunnan työskenneltyä ja varmistettua päätöksellään hankkeen rahoituksen. METSO-toimikunnassa valtion viranomaiset ja useiden eri järjestöjen edustajat arvioivat yhdessä erilaisten luonnonsuojelukeinojen soveltuvuutta Etelä-Suomen metsien suojeluun. Toimikunnan jäsenet pyrkivät löytämään suojelukeinoja, joiden avulla voitaisiin vähentää yksityismaiden suojelukonflikteja. Niinpä vapaaehtoisuus nousi METSO-ohjelman iskusanaksi. Lisäksi ohjelmassa korostettiin maanomistajalähtöisyyttä. (Maa- ja metsätalousministeriö & ympäristöministeriö 2006.) Koska luonnonarvokaupan suunnitelmat olivat jo METSO-ohjelmaa laadittaessa varsin pitkällä, rahoitti METSO luonnonarvokauppaa yhtenä kokeiluhankkeistaan. Luonnonarvokaupan kokeiluhanke käynnistyi heti METSO-rahoituksen alettua, yksityismaiden kokeiluhankkeista ensimmäisenä.

Luonnonarvokaupan toteuttivat siihen maitaan tarjonneet metsänomistajat, Lounais-Suomen metsäkeskus ja luonnonarvokaupan yhteistyöryhmä. Yhteistyöryhmä syntyi Satakunnassa toimineen Satakunnan luonnonarvokaupan kehittämishankkeen pohjalta. Siihen osallistuivat Lounais-Suomen metsäkeskuksen, Lounais-Suomen ympäristökeskuksen, Länsi-Suomen metsänomistajien liiton, MTK Satakunnan ja Satakunnan luonnonsuojelupiirin edustajat. (Gustafsson & Nummi 2004, 2.) Kun metsänomistajat neuvottelivat metsiensä luonnonarvojen turvaamisesta paikallisen metsäkeskuksen kanssa, loivat metsänomistajat ja metsäkeskuksen työntekijät itselleen uusia rooleja luonnonsuojelussa. Samalla he osoittivat, että talousmetsiä on mahdollista suojella metsänomistajalähtöisesti. Luonnonarvokaupan yhteistyöverkosto puolestaan jatkoi luonnonsuojelu- ja metsäjärjestöjen yhteistyötä, joka oli alkanut sujua hyvin jo hanketta suunniteltaessa. Näiden uusien toimijaroolien myötä luonnonarvokauppa uudisti yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikan toimintamahdollisuuksia.

5.4.2 Metsänomistajien voimaantuminen

Useat metsänomistajat arvostavat luontoa, etenkin sen kauneutta ja erikoisia yksityiskohtia (I, II, V). Toisaalta monet metsänomistajat vastustavat ymmärrettävästi sitä, että luonnonsuojeluviranomainen itsenäisesti suunnittelee ja ehdottaa heidän maillensa luonnonsuojelua. Varsinkin luonnonsuojeluviranomaisen mahdollisuus ryhtyä esimerkiksi pakkolunastukseen tuntuu useista maanomistajista kohtuuttomalta, vaikka he tietäisivät saavansa maanlunastuksesta rahallisen korvauksen. (II, III, IV.) Satakunnan luonnonarvokaupassa tämä yksityismaiden luonnonsuojelua hiertänyt kulttuurinen ristiriita onnistuttiin ratkaisemaan.

Luonnonarvokauppaan ostettiin pääosin mailla jo entuudestaan esiintyneitä luontoarvoja, jotka olivat säilyneet metsänomistajien aiempien, henkilökohtaisten maankäyttövalintojen seurauksena (II). Tässä suhteessa luonnonarvokauppa ei kuitenkaan eronnut ensimmäisistä määräaikaisista luonnonsuojelusopimuksista. Myös niissä kohteet olivat säilyneet maanomistajien maankäyttövalintojen vuoksi. Luonnonarvokaupassa metsänomistajalle maksettiin luonnonsuojelusta kohtuullisen suuri palkkio, joka koostui sekä menetetystä puuston metsätaloudellisesta että luonnon monimuotoisuuden arvoista (II). Myös useista ensimmäisistä määräaikaisista sopimuksista maksettiin maanomistajille korvauksia, mutta maanomistajan oikeutta korvauksiin ei sinänsä korostettu. Korvaus ei myöskään näyttäytynyt maanomistajille palkkiona tehdystä hyvästä työstä, kuten luonnonarvokaupassa, vaan enemmänkin viranomaisen velvollisuutena korvata maanomistajalla aiheutuneet tulonmenetykset (I).

Sen sijaan tapa, jolla luonnonarvokauppaa käytiin, eroaa selkeästi ensimmäisten määräaikaissopimusten solmimisesta. Luonnonarvokaupassa metsänomistajat saivat tilaisuuden itse tarjota arvokkaiksi mieltämiään paikkoja luonnonarvokauppaan. Näin heidän henkilökohtaiset luonnonsuojelutoiveensa ja –näkemyksensä tulivat esille (IV) ja niitä arvostettiin luonnonsuojelun yhteydessä. Toisin oli ensimmäisissä määräaikaissopimuksissa, joissa maanomistajat usein kokivat joutuvansa puolustautumaan viranomaisten suojelunäkemyksiä vastaan. Lisäksi määräaikaisuus oli luonnonarvokaupan lähtökohta, kun taas ensimmäisissä määräaikaissopimuksissa maanomistajat usein onnistuivat neuvottelemaan itselleen tilapäisen suojelun viranomaisen toivoman pysyvän suojeluratkaisun vaihtoehdoksi. Luonnonarvokauppaan osallistuneet metsänomistajat luottivatkin ensimmäisiä määräaikaisia suojelusopimuksia solmineita maanomistajia enemmän siihen, ettei kohteiden tilapäinen suojelu tule estämään heidän mahdollisia muita henkilökohtaisia maankäyttötoiveitaan tulevaisuudessa (II).

Metsänomistajat siis kokivat luonnonarvokaupan kokeiluhankkeen reiluksi, koska siinä arvostettiin talousmetsien monimuotoisuutta metsänomistajien omia luonnonsuojelunäkemyksiä korostaen eikä siinä kyseenalaistettu metsänomistuksen metsätaloudellisia tavoitteita. Tällainen kokemus maanomistajan henkilökohtaisesta arvostuksesta ja luottamuksesta on luonnonarvokaupassa esiintyvä keskeinen voima ja suomalaiselle luonnonsuojelukeskustelulle uusi näkökulma.

Satakunnan luonnonarvokaupassa metsänomistajat kokivat neuvottelevansa suojeluasiois-

ta metsäammattilaisten kanssa (II). Luonnonarvokaupassa siis onnistuttiin kiertämään metsänomistajien haluttomuus suojella luontoa luonnonsuojeluviranomaisen kanssa (III). Koska julkisuudessa ei näkynyt, että osa luonnonarvokauppasopimuksista laadittiin luonnonsuojeluviranomaisen kanssa, ei luonnonarvokauppa myöskään muuttanut metsänomistajien suhtautumista luonnonsuojeluviranomaiseen aiempaa myönteisemmäksi (II). Näin ollen luonnonarvokauppa ei ole onnistunut lähentämään metsänomistajia luonnonsuojelujärjestelmän edustaman virallisen luonnonsuojelun suuntaan.

Kaikkiaan luonnonarvokaupan voi kuitenkin sanoa voimaannuttaneen metsänomistajia luonnonsuojeluun osallistujina metsänomistamisen näkökulmasta olennaisella tavalla. Metsänomistajat saivat tietoja ja taitoja toteuttaa itselleen sopivaa talousmetsien monimuotoisuuden suojelua itselleen sopivin ehdoin. Näin he rohkaistuivat tuomaan julkisuuteen ja virallisen luonnonsuojelun piiriin niitä luontoarvoja, joita he olivat metsissään jo aiemmin suojelleet. Samalla tämä osallistuminen koulutti metsänomistajia toimimaan virallisen luonnonsuojelun prosesseissa. (II, ks. myös Juutinen ym. 2005).

Näin luonnonarvokauppa tuotti metsänomistajille yhteisöllisen kokemuksen heille itselleen sopivaan luonnonsuojeluun osallistumisesta. Tämä vastaa E. Summerson Carrin (2003) esittämää näkemystä voimaantumisesta yhteisöllisenä, positiivista muutosta etsivänä ja dynaamisena prosessina.

5.4.3 Metsänomistajien valtautuminen

Erilaiset toimijaverkostot käyttivät merkittävästi valtaa luonnonarvokaupan rakentumisen prosessissa. Ensin paikalliset toimijat rakensivat luonnonarvokaupan perustan. Sitten METSO-toimikunnan verkosto sisällytti luonnonarvokaupan ajatuksen ja menetelmän osaksi METSO-ohjelmaa. Lopulta luonnonarvokaupan yhteistyöverkosto toimeenpani luonnonarvokauppaa paikallisesti. Nämä verkostot olivat rakentuneet tietyn, varsin rajatun ongelman ympärille. Tämä ongelma oli etsiä metsänomistajien arvostamia monimuotoisuuden turvaamisen keinoja.

Luonnonarvokaupan käynnistäneet paikallistoimijat Satakunnan luonnonsuojelupiiristä, Maataloustuottajain Satakunnan liitosta ja Länsi-Suomen metsänomistajaliitosta kutoutuivat yhteistyöverkostoksi suunnitellessaan luonnonarvokauppaa. Tämä työskentely kesti vuosia ja lisäsi satakuntalaisten toimijoiden asiantuntemusta luonnonarvokaupassa, kasvatti heidän keskinäistä luottamustaan ja synnytti halua edistää luonnonarvokauppaa yhdessä. Näiden henkilökohtaisten kokemusten ohella ja seurauksena satakuntalainen luonnonarvokaupan hanke rakentui eritaustaisten ihmisten yhteistyön areenaksi. Nämä ihmiset voimaantuivat ottamaan itselleen aktiivisesti valtaa osallistua yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikan määrittelyyn ja uudistamiseen.

Satakunnan luonnonarvokaupan paikallisten kehittäjien toiminta auttaa näkemään voimaan-

tumisen ja valtautumisen prosessuaalisen yhteyden. Kuten Michelle Kaminsky ym. (2000) ovat esittäneet, voimaantumisen prosessin edetessä yksilön erilaiset tiedot ja taidot osallistua poliittiseen prosessiin kehittyvät. Kun taidot ovat kehittyneet riittävän monipuolisesti, kypsyvät yksilöt hyödyntämään näitä taitoja erilaisissa poliittisissa tilanteissa (Kaminsky ym. 2000). Prosessin alkupään voi nähdä ilmentävän enemmän yksilökohtaista voimaantumista ja loppupään edustavan yhteisöllisempää valtautumista.

Satakunnan luonnonarvokauppayhteisö hallinnoi luonnonsuojelua järjestöjen välisenä itseorganisoituvana verkostona. Rod Rhodesin (1997, 15) mukaan tällaisille järjestöjen välisille verkostoille on tyypillistä toimijoiden välinen keskinäinen riippuvuus, resurssien jako, toimintaa ohjaavat säännöt ja huomattava itsenäisyys valtioista. Rhodesin määrittely tuntuu sopivan melko hyvin luonnonarvokaupan verkostoon. Luonnonarvokauppa ei kuitenkaan ole kokonaisuudessaan irrallaan valtiosta, vaikka siitä erillään käynnistyikin. Ilman METSO-toimikunnan päätöksiä ja valtion rahoitusta ei luonnonarvokauppaa olisi voitu käydä.

METSO-toimikunnan verkostoon kuului eri järjestöjen edustajia, mutta myös valtion edustus oli vahva. Valtion valta ei siis METSO:ssa vähentynyt, vaan hallinnoimisen prosessi sitoi valtiota ja muuta yhteiskuntaa toisiinsa (Pierre & Peters 2000, 49). Samalla valtio otti itselleen Ingrid Visseren–Hamakersin ja Pieter Glasbergenin (2007) tähdentämää ennakoivaa roolia metsien suojelun hallinnoinnin ohjaajana, jos 1990-luvun metsiensuojelukonfliktien jälkeistä aktiivisuutta voi kovin ennakoivaksi kutsua.

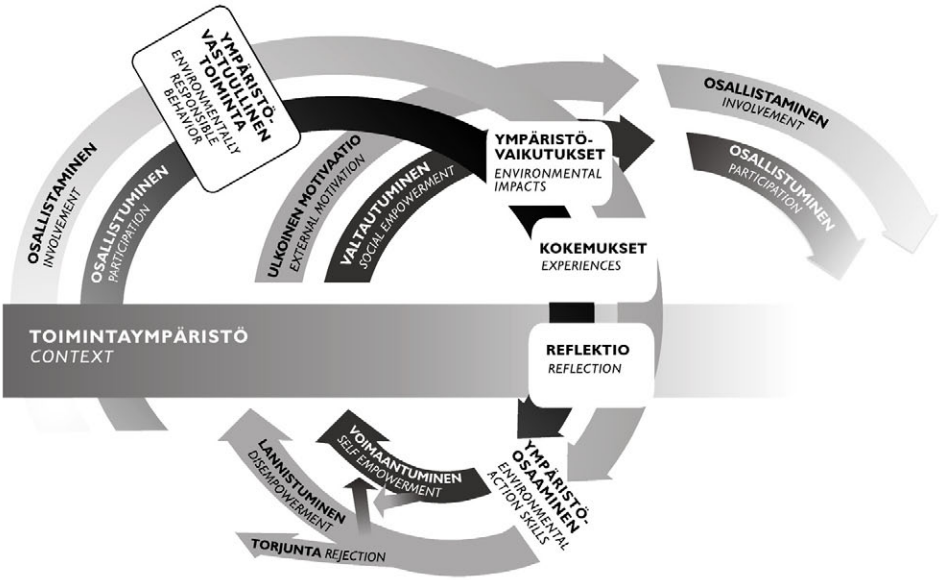
Metsänomistajien näkökulmat näkyivät METSO-ohjelman yksityismaiden suojelualoitteissa. METSO-ohjelman esittelytekstit (Etelä-Suomen, Oulun… 2002) esimerkiksi kattoivat monipuolisemmin metsänomistajien erilaisia sosiaalisen ja ekologisen kestävyyden näkökulmia luonnonsuojeluun kuin mitä luonnonsuojelulaki ja -asetus olivat tehneet (IV) ja mitä tehokkaassa metsätaloudessa metsien käytöltä on viime vuosikymmeninä edellytetty. METSO-ohjelman uudet linjaukset olivatkin etenkin metsänomistajien järjestön MTK:n mieleen (Metsänomistajat valmiit… 2002). Samalla METSO-ohjelma legitimoi yhteiskunnallista metsiensuojelupolitiikkaa siitäkin huolimatta, ettei METSO-toimikunta suinkaan ollut päätöksissään yksimielinen[41].

Luonnonarvokaupan yhteistyöverkosto ja luonnonarvokaupan työntekijät uudistivat valtion luonnonsuojelu- ja metsäpolitiikan tehtäviä. Luonnonarvokaupan myötä metsäammattilaiset saivat luonnonsuojelun edustustehtävää luonnonsuojeluviranomaiselta. Näin luonnonarvokauppa siirsi talousmetsien luontoarvojen turvaamisen hallinnollista painopistettä metsätaloussektorin

41 Kaikkien METSO-toimikunnan jäsenten erilaisia luonnonsuojelun toiveita ei onnistuttu käsittelemään ja sisällyttämään osaksi METSO-ohjelmaa. Luonnonsuojelujärjestöt Bird Life Suomi, Luonto-Liitto, Natur och Miljö ja Suomen luonnonsuojeluliitto eivät hyväksyneet METSO:n toimenpideohjelmaa sellaisenaan, vaan kirjasivat ohjelman liitteisiin eriävät näkökulmansa. Luonnonsuojelujärjestöt arvioivat, etteivät ohjelman toimenpiteet, aikataulu ja rahoitus riitä vastaamaan toimikunnalle asetettuun tehtävään (Harkki 2002, Lähdesmäki & Veistola 2002, Nordman 2002).

suuntaan. Tämä ilmentää yksityismetsien luonnonsuojelupolitiikan uutta suuntausta, joka on talousmetsien käytön ja suojelun yhdistäminen.

Metsänomistajien voimaantuminen ja valtautuminen näkyvät metsänomistajien luonnonsuojelun hyväksynnän lisääntymisenä (V). Tämä muutos johtuu niin metsänomistajien oman luonnonsuojelupoliittisen aseman muuttumisesta kuin itse luonnonsuojelupolitiikankin muuttumisesta aiempaa paremmin metsänomistajien näkemyksiä vastaavaksi. Tätä metsänomistajien kokemusta luonnonsuojelusta ja omasta asemastaan luonnonsuojelupolitiikassa havainnollistaa kuva 2.

KUVA 2. Pakon pelosta omaehtoiseen suojeluun. *Luonnonsuojeluviranomainen osallisti ensimmäisiä määräaikaisia sopimuksia solmineet maanomistajat mukaan itse määrittelemäänsä luonnonsuojeluun (spiraalin ulkokehä). Maanomistajien kokemukset näistä suojeluhankkeista olivat usein lannistavia jopa luonnonsuojelun torjuntaa herätteleviä. Sen sijaan luonnonarvokaupassa metsänomistajat kokivat itse osallistuvansa paikallisten toimijoiden määrittelemään, valtion METSO-ohjelman mahdolliseksi tekemään ja paikallisten metsäammattilaisten toteuttamaan suojeluhankkeeseen (spiraalin sisäkehä). Näin luonnonarvokauppa kokonaisuudessaan tuotti erilaisia voimaantumisen ja valtautumisen kokemuksia. (V, 29.)*

6 PÄÄTELMIÄ

Tämä viimeinen luku kokoaa yhteen tutkimuksen tuloksia ja vastaa kokoavaan tutkimuskysymykseen: *mitkä seikat rakentavat yksityismaiden luonnonsuojelun hyväksyntää?* Vastaan kysymykseen luonnonarvokaupan tapauksen avulla kiinnittäen luonnonarvokaupan osaksi luonnonsuojelun hyväksynnän lisääntymisen prosessia. Luvussa pohdin myös omaehtoisen ympäristövastuullisen osallistumisen kehittymistä ja arkielämän luonnonsuojelupolitiikkaa. Lisäksi esittelen muutamia tutkimustulosten herättämiä haasteita luonnonsuojelulle ja ympäristönsuojelututkimukselle.

6.1 Yksityismaiden luonnonsuojelun hyväksynnän lisääntyminen

Olen kiteyttänyt viiteen kohtaan tutkimukseni tulosten esittelemän prosessin, jossa maanomistajien kokemukset yksityismaiden luonnonsuojelusta muuttuivat aiempaa hyväksyvämmiksi:

1) Yksityismaiden luonnonsuojelun legitimiteettiongelmat kärjistyivät Suomessa muutaman kerran 1990-luvulla. Joitain maanomistajia luonnonsuojelukonfliktit lannistivat, eräät muut jopa päätyivät torjumaan luonnonsuojelun omalta osaltaan.

2) Luonnonsuojelupolitiikan uudistaminen vuoden 1996 luonnonsuojelulailla oli yksi askel koettujen ongelmien ratkaisuun. Luonnonsuojelulain suoma mahdollisuus kevyempään (tilapäiseen) luonnonsuojeluun ei vielä sinänsä synnyttänyt uutta, maanomistajien hyväksymää luonnonsuojelupolitiikan käytäntöä.

3) Kun maanomistajien näkökulma sai valtaa paikallisessa luonnonarvokaupan määrittelyprosessissa, ja näkemys institutionalisoitui Etelä-Suomen metsien suojeluohjelmassa METSO:ssa, syntyi yksityismaiden luonnonsuojeluun maanomistajien näkökulmasta aiempaa suotuisampi ilmapiiri.

4) Luonnonarvokaupassa metsänomistajat voimaantuivat tarjoamaan maitaan luonnonsuojeluun. Luonnonarvokaupassa yksityismetsien luonnonsuojelun hyväksyntä kiteytyy kolmeen ulottuvuuteen: vapaaehtoisuuteen, tilapäisyyteen ja vuoropuheluun luonnonsuojelun ja metsätalouden välillä.

5) Satakunnan luonnonarvokauppa on esimerkki uusista ympäristöpoliittisista ohjauskeinoista, ja kokonaisuudessaan luonnonarvokauppa määrittely- ja toteutumisprosesseineen edustaa luonnonsuojelupolitiikan hallinnointia. Tämä uusi luonnonsuojelupolitiikan tekotapa on lisännyt luonnonsuojelupolitiikan yhteiskunnallista hyväksyntää Satakunnan alueella.

6.2 Ympäristövastuullisen osallistumisen kehittyminen

Ennen luonnonarvokauppaa määräaikainen suojelu oli pitkälti vain käyttämätön mahdollisuus, mutta luonnonarvokaupan myötä moni metsänomistaja otti kyseisen suojelutavan käyttöönsä. Luonnonarvokaupan kokeiluhanke on siis näyttänyt, Marketta Kyttää (2003) lainatakseni, kuinka potentiaaliset tarjoumat muuttuvat aktualisoituneiksi tarjoumiksi. Luonnonarvokaupan tapauksessa tähän uudistumisen prosessiin vaikuttivat samanaikaisesti useat seikat.

Luonnonarvokaupassa korostuivat markkinalähtöisyys, vapaaehtoisuus ja taloudelliset arvot, kuten uusissa ympäristöpolitiikan ohjauskeinoissa on tapana (ks. Sairinen 2000, Jordan ym. 2003). Luonnonarvokaupan markkinatilanne ei ollut täydellinen tai ideaali, sillä maanomistajilla oli mahdollisuus käydä kauppaa vain yhden ostajan, valtion, kanssa, eikä suojelukorvauksen suuruus määräytynyt aidon kilpailun seurauksena, vaan hinta saatiin hankkeessa kehitetystä hinnoittelutaulukosta (Gustafsson 2003, Paloniemi & Varho 2008). Osallistumisen aktivoimisessa ja uuden osallistumisen kulttuurin rakentamisessa tämä markkinalähtöinen ympäristöpolitiikan työkalu kuitenkin toimi hyvin.

Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeessa on nähtävissä sekä metsänomistajien omaehtoisen osallistumisen että metsäammattilaisten harjoittaman osallistamisen piirteitä. Luonnonarvokauppakohteista neuvotteleminen alkoi metsänomistajien aktiivisilla yhteydenotoilla, jotka olivat vastaus metsäammattilaisten aktiiviseen tiedottamiseen. Ylipäänsä neuvottelut etenivät vuorovaikutteisesti, maanomistajan valtaa korostaen. Metsänomistajille heidän valtaansa korostanut osallistumisen tapa oli mieluisa.

Ympäristövastuullisen osallistumisen kehittymisen kannalta luonnonarvokaupassa erityistä oli se, että kokeiluhankkeessa uudenlaista, vuorovaikutteista ja maanomistajalähtöistä luonnonsuojeluun osallistumista ylipäänsä harjoiteltiin. Samalla kertaa metsänomistajat harjoittelivat omaa aktiivista osallistumistaan ja metsäammattilaiset metsänomistajien aktiivisuutta korostavaa osallistamista.

Lisäksi tärkeää oli se, että maanomistajat ryhtyivät osallistumishankkeeseen yhdessä metsäammattilaisten kanssa. Näin tehtäessä onnistuttiin kiertämään maanomistajien kielteiset kokemukset yhteistyöstä luonnonsuojeluviranomaisen kanssa. Kokeiluhankkeessa ei siis tarrauduttu luonnonsuojelun ongelmalliseen menneisyyteen, vaan hyödynnettiin metsänomistajien ja metsäammattilaisen aiempia vahvoja yhteistyösuhteita ja metsänomistajien halua suojella luontoa osana metsätaloutta. Uuden yhteistyökuvion avulla yksityismaiden luonnonsuojelupolitiikkaa aiemmin leimanneet lannistumisen ja jopa torjunnan kokemukset vaihtuivat myönteisiin kokemuksiin. Tämä ilmapiirin muutos on keskeinen luonnonarvokaupan ansio ja tärkeä perusta mahdollisille tulevaisuuden osallistumisille.

Ympäristövastuullisen osallistumisen kehittymisen kannalta merkittävää oli myös sosiaalinen

oppiminen, jota luonnonarvokauppaan liittyvät osallistumisprosessit herättelivät. Varsinkin luonnonarvokaupan paikalliset suunnittelu- ja hallinnointiprosessit olivat tärkeitä. Paikalliset järjestöt aloittivat luonnonarvokaupan ideoimisen, ja niiden yhteistyö luonnonarvokaupan toteuttamiseksi synnytti uuden paikallisen tulkinnan yksityismaiden luonnonsuojelusta, joka myöhemmin levittyi yhteiskunnalliseksi luonnonsuojelun välineeksi (ks. myös Paloniemi & Varho 2008). Luonnonarvokaupan yhteistyö rakentui ilman osallistajaa, autenttisen dialogin hengessä (vrt. Innes & Booher 2003). Näin tutkimustulokset tuovat uutta tietoa kommunikatiivisesta toiminnasta ympäristövastuullisen osallistumisen pontimena.

Luonnonarvokaupassa maanomistajien subjektiiviset, paikkasidonnaiset ja kulttuuriset tulkinnat luonnonsuojelusta tulivat osaksi virallista luonnonsuojelupolitiikkaa, kun luonnonarvokauppaan osallistuneet maanomistajat tarjosivat suojeluun juuri ne kohteet, jotka heitä suojelun näkökulmasta puhuttelivat (vrt. Jokinen A. 2004). Nyt nämä seikat eivät peittyneet luonnonsuojeluviranomaisen yleisen tarkastelun ja luonnontieteellisen todennettavuuden alle, kuten usein aiemmin on käynyt (Nieminen 2003). Maanomistajien näkökulmien hyväksyminen osaksi virallista luonnonsuojelupolitiikkaa on osoittanut keskeiseksi omaehtoista ympäristövastuullista osallistumista tukevaksi seikaksi.

Toisaalta luonnonarvokaupassakaan metsänomistajat eivät yksin sanelleet suojelun käytäntöjä. Jo ennen luonnonarvokaupan aloittamista, METSO-ohjelmaa laadittaessa, oli valittu suojeltavat luontotyypit, ja vain näillä kohteilla maanomistajat pystyivät käymään luonnonarvokauppaa. Lisäksi luonnonarvokaupan toteuttajat arvioivat maanomistajien tarjoamien kohteiden luonnonsuojelubiologisen laadun ennen luonnonarvokauppasopimuksen solmimista. Myös tämänkaltainen vuorovaikutus maanomistajien ja luonnonsuojeluviranomaisen ympäristövastuullisuusnäkemysten välillä on ympäristövastuullisen osallistumisen kehittymisessä arvokasta.

6.3 Arkielämän luonnonsuojelupolitiikka

Olen esitellyt arkielämän luonnonsuojelupolitiikkaa maanomistajien ja luonnonsuojeluviranomaisen näkökulmien kohtaamisina ja kohtaamattomuuksina. Tutkimani luonnonarvokaupan tapaus on osoittanut, etteivät luonnonsuojelua leimanneet kohtaamattomuuden ongelmat (esim. Nieminen 2003, Oksanen 2003, Valkonen 2003b) ole ylitsepääsemättömiä. Päinvastoin luonnonarvokauppaa suunnitelleet toimijat keskustelivat yksityismetsien monimuotoisuuden turvaamisesta riittävän avoimesti ja moninäkökulmaisesti, ja muotoilivat sellaisen luonnonsuojelupolitiikan keinon, joka teki mahdolliseksi maanomistajan ja viranomaisen näkökulmien yhdistämisen myös käytännössä.

Luonnonarvokaupan esittelemä erilaisten näkökulmien synteesin saavuttaminen on ympäristöpolitiikan ja ympäristökasvatuksen näkökulmasta tärkeää. Ympäristöpolitiikan uudistamisen kannalta luonnonarvokauppa on merkittävä saavutus, joka on sekä helpottanut Etelä-Suomen metsien suojelua paikallisesti että vahvistanut hallinnoinnin ajatusta kansallisen luonnonsuo-

jelupolitiikan toteutuksessa. Ympäristökasvatuksen näkökulmasta puolestaan olennaista on se, että tällaiseen oppimisprosessiin on ylletty jopa lähtökohdiltaan hankalan luonnonsuojelun viitekehyksessä. Se toimii rohkaisevana esimerkkinä myös muille erilaisille oppimisen areenoille.

Luonnonarvokauppaa on sekä kehuttu että kritisoitu. Kiitosta ovat jakaneet hankkeeseen osallistuneiden metsänomistajien lisäksi myös luonnonarvokaupan toteuttajat (Gustafsson & Nummi 2007) ja luonnonarvokaupan toteutumisen arvioijat sektoritutkimuslaitoksista ja yliopistoista (Hellsten 2006, Kumela & Koskela 2006, Mönkkönen & Primmer 2006, Hiedanpää & Jokinen 2007). Osa metsänomistajista tahtoo kuitenkin jättäytyä luonnonarvokaupan ulkopuolelle (II, III, Matinaho ym. 2006). Vielä selkeämmin luonnonarvokauppaa kuitenkin arvostelevat valtakunnalliset luonnonsuojelujärjestöt, jotka näkevät luonnonarvokaupan liittyvän yleisemmin Etelä-Suomen metsiensuojelun ongelmiin. Ne eivät haluaisi tyytyä Etelä-Suomen metsien suojelussa yksityismaiden pieniin, tilapäisiin suojelusopimuksiin, vaan suuntaisivat mieluummin valtion luonnonsuojelurahoja valtion jo omistamien maiden laajempaan suojeluun (Luonto-Liitto 2004, Luonto-Liitto 2007, Mikkola 2007, ks. myös WWF 2007).

Luonnonarvokaupan tilapäisyyden saama kritiikki tekee näkyväksi arkielämän luonnonsuojelupolitiikan keskeisen haasteen: onko luonnonsuojelun hyväksynnän lisääntymisen hintana luonnonsuojelun vaikuttavuuden väheneminen? Vaikka luonnonarvokauppa on onnistunut tilapäiseksi suojeluksi luonnonsuojelubiologisessa mielessä varsin hyvin (Hämäläinen 2006, Mönkkönen ym. 2006, ks. liite 4), ei luonnonarvokauppa ole poistanut tilapäisyyden luonnonsuojelubiologisia ongelmia. Varsinkin lyhytkestoisiin sopimuksiin liittyy epävarmuus siitä, mitä kohteelle tapahtuu suojeluajan päätyttyä.

Luonnonsuojelun tilapäisyyden ei kuitenkaan tarvitse merkitä lyhytnäköisyyttä. Luonnonarvokauppasopimuksiakin on mahdollista suunnitella kymmenen vuoden aikajaksoa pidemmäksi. Voidaan esimerkiksi ketjuttaa yksittäisten maanomistajien kohteiden suojelua tai systemaattisesti suunnitellen kierrättää suojelualueita alueellisesti. Jos maanomistajille tarjoutuu tilaisuus osallistua näiden jatkuvuutta tuottavien pelisääntöjen määrittelyyn, on heidän todennäköisesti helpompi myös ne hyväksyä. Sen sijaan luonnonsuojeluvarojen käytön mielekkyyttä tilapäisten suojelusopimusten toistamiseen tulee arvioida erikseen. Arvioon vaikuttavat tilapäisten ja niille vaihtoehtoisten pysyvien suojelualueiden hinnat, vallitseva korkotaso (ks. Juutinen 2005) sekä voimaantumisen mahdollisesti synnyttämä yksilöiden lisääntynyt suojelumotivaatio ja sen tuottamat, jopa taloudellisesti mitattavat edut.

Maanomistajien ja luonnonsuojeluviranomaisen näkökulmien kohtaamisen kannalta luonnonarvokaupassa on olennaista vielä viranomaisen vastuu suojelun vaikuttavuudesta. Luonnonarvokaupassa viranomaiset viime kädessä valitsivat, mille kohteille he luonnonarvokaupan sopimuksia solmivat. Samoin viranomaiset hyväksyivät tilapäisen suojelun melko korkean korvaustason (Hannelius ym. 2004, II). Maanomistajien aktiivisuus ja jouhevat neuvottelut eivät hintaa korottaneet. Kokeiluhankkeessa luonnonsuojelun varoja käytettiin, ja niitä oli syytäkin käyttää, sosiaalisen hyväksynnän rakentamiseen ja uudenlaisen toimintakulttuurin opetteluun.

Tulevaisuudessa yksityismaiden luonnonsuojelusta vastuussa olevat viranomaiset saavat tasapainoilla sen kanssa, millä hinnalla ja millä ehdoin he jatkavat saavuttamaansa maanomistajien hyväksyntää.

6.4 Tulevaisuuden luonnonsuojeluhaasteita

Kaikissa, hyvissäkin hankkeissa on aina parannettavaa. Etelä-Suomen metsiensuojelu jatkuu parhaillaan uudessa, vuosille 2008–2016 laaditussa METSO-ohjelmassa (Valtioneuvosto 2008). Luonnonarvokaupan ajatukset sisältyvät myös tähän ohjelmaan luonnonarvotuen muodossa. Toivottavasti tutkimustulokseni hyödyttävät luonnonsuojelun toteuttamista muun muassa tässä ohjelmassa. Todennäköisesti soveltamani arkielämän ympäristöpolitiikan näkökulma auttaa ymmärtämään ympäristöpolitiikan hyväksyttävyyden lisääntymistä myös muissa viitekehyksissä, erityisesti muissa Pohjoismaissa, joissa on Suomen tapaan vahva yksityismaanomistuksen perinne.

Luonnonarvokaupan käytännöt – vapaaehtoisuus, tilapäisyys, yhteistyö metsäammattilaisten kanssa ja varma, sievoinen korvaus – tuottivat yksityismaiden luonnonsuojeluun hyväksynnän kokemuksen, josta on syytä pitää kiinni. Ei kuitenkaan voida olettaa, että maanomistajat muissa paikoissa ja muina aikoina automaattisesti voimaantuisivat osallistumaan luonnonsuojeluun. Luonnonarvokaupan keinon siirtäminen voi kohdata samoja ongelmia, mitä ympäristöpolitiikan keinojen siirtoyritykset aiemminkin ovat kohdanneet. Ongelmat johtuvat ympäristöpolitiikan monimutkaisuudesta ja monitasoisuudesta, kuten esimerkiksi Sara Singleton (2002) on todennut. Se mikä toimii jossain, ei valitettavasti välttämättä toimi jossain muualla.

Toisaalta luonnonarvokauppaa voitaisiin edelleen kehittää niin, että menetelmässä jo ennestään vahva sosiaalinen näkökulma yhdistyisi aiempaa paremmin ekologisen näkökulman kanssa. Koska toiminnallisuus sopii maanomistajien maasta elämisen ja maan hoidon perinteeseen, voitaisiin maanomistajilta ostaa aiempaa enemmän luonnon aktiivista hoitoa. Kaikki toiminnallisuus ei kuitenkaan ole maanomistajan näkökulmasta yhtä houkuttelevaa. Esimerkiksi Etelä-Suomen talousmetsissä on luonnonsuojelubiologisessa mielessä liian vähän lahopuuta, mutta metsänhoidon näkökulmaan lahopuun lisääminen ei soinnu, kuten tässä tutkimuksessani olen kuvaillut. Siksi lahopuusta pitäisikin saada kulttuurisesti houkuttelevaa ennen kuin sen ”tuottaminen” voisi laajamittaisemmin yleistyä.

Kenties luonnonsuojelun hyväksynnän laajentumista voisi edistää parhaiten se, ettei uusiin paikkoihin yritettäisikään siirtää valmista suojelukeinoa, vaan pyrittäisiin synnyttämään sinne luonnonarvokaupan luomisen kaltainen innostunut ilmapiiri. Luovaa ideointia, keskinäistä luottamusta, jaettuja ympäristönsuojelun visioita ja toimivaa yhteistyötä tuskin kukaan vastustaa. Niiden saavuttaminen tosin vaatii halua ja taitoja olla mukana vuorovaikutteisissa prosesseissa. Siksi katsonkin, että erilaisten osallistumisen ja vuorovaikutuksen valmiuksien hankkimiseen tulee edelleen kiinnittää huomiota luonnonsuojelua kehitettäessä.

6.5 Tutkimuksellisia haasteita

Tapaustutkimukseni jättää avoimeksi useita arkielämän ympäristöpolitiikan kannalta keskeisiä seikkoja, joiden tutkimusta on syytä jatkaa. Olen työssäni keskittynyt luonnonsuojelupolitiikan tarkasteluun, mutta myös muut ympäristöpolitiikan osa-alueet ansaitsevat lähempää tarkastelua. Arvelen, että etenkin tutkimus, jossa vertailtaisiin eri ympäristöpolitiikan sektoreita arjen näkökulmasta, voisi olla hyödyllinen.

Tutkimukseni herättää myös yksilöiden ympäristövastuullisen osallistumisen jatkuvuuden kysymyksiä. Millaisia seurausvaikutuksia on sillä, että yksilö saa oman ympäristövastuullisuusnäkemyksensä läpi virallisessa ympäristönsuojelussa? Herättääkö tyydyttäväksi koettu ympäristöpolitiikkaan osallistuminen sisäisen motivaation, jonka voimin yksilö osallistuu ympäristönsuojelun edistämiseen myös tulevaisuudessa? Mahdollisesti tapaustutkimuksen keinoin voitaisiin selvittää, laajeneeko ja kokonaisvaltaistuuko yhdessä asiassa (kuten talousmetsien luonnonsuojelussa) tapahtuva voimaantuminen toimintaympäristön muille alueille (kuten suojeltaviin uusiin maankäyttökohteisiin tai suojelutekoihin uusilla ympäristönsuojelun osa-alueilla). Tämä tutkimusaihe olisi metodisesti kiehtova, sillä voimaannuttavan osallistumisen positiiviset heijastusvaikutukset voivat levitä laajalle mutta epämääräisesti, eikä tällaisten monimutkaisten ilmiöiden tarkastelu onnistu helposti käytössä olevilla liian yksinkertaisilla ja ”osavaltaisilla” mittareilla (ks. Willamo 2005, 289–290).

Koska arvelen, että tutkimani luonnonsuojeluinnovaation ympäristönsuojelullinen merkitys piilee sen mahdollisissa toistoissa ja arkisessa yleisyydessä, katson tärkeäksi tutkimusaiheeksi myös sen, miten luonnonarvokaupan kaltaisen hyväksyntää tuottavan sosiaalisen oppimisen prosessin voisi virittää uusissa paikoissa ja uusien osallistujien kesken. Nimittäin mitä enemmän uusia, paikallisesti hyväksyttyjä ympäristöpoliittisia muotoiluja ja ympäristönsuojelullisia ratkaisuja onnistutaan luomaan, sitä hyväksytymmäksi todennäköisesti muuntuu ympäristöpolitiikka ja samalla myös sen vaikuttavuus lisääntyy erilaisten positiivisten heijastusvaikutusten seurauksena.

KIRJALLISUUS

Ahonen Sanna (1997) Mitä on suojeltu kun on suojeltu luontoa? Pro gradu-tutkielma. Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos, Helsingin yliopisto.

Alkula Tapani, Pöntinen Seppo, Ylöstalo Pekka (1999) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1–3. painos. WSOY, Juva.

Andersen Mikael Skou, Sprenger Rolf-Ulrich (2000) Market-based instruments for environmental management: politics and institutions. Cheltenham, Elgar: International studies in environmental policy making.

Anttiroiko Ari–Veikko (2003) Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Bäcklund Pia (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsingin kaupungin tietokeskus 5/2003. 11–31.

Arnstein Sherry (1969) A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners 35(4): 216–224.

Bandura Albert (1977) Self-efficacy: the exercise of control. Freeman, New York.

Björn Ismo (2003) Ympäristöpolitiikka metsässä? Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja: 141.

Blackmore Chris (2007) What kinds of knowledge, knowing and learning are required for addressing resource dilemmas? A theoretical overview. Environmental Science & Policy 10(6): 512–525.

Bourdieu Pierre, Wacquant Loic (1995) Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. (Suom. toim.) Sabour M'hammed, Salo Mikko. Joensuu university press Oy, Joensuu.

Brechin Steven, Wilshusen Peter, Fortwangler Chrystal, West Patrick (2002) Beyond the square wheel: Towards a more comprehensive understanding of biodiversity conservation as social and political process. Society and natural resources 15(1): 41–64.

Brechin Steven, Wilshusen Peter, Fortwangler Chrystal, West Patrick (2003) The road less travelled. Towards nature protection with social justice. Teoksessa: Brechin Steven, Wilshusen Peter, Fortwangler Chrystal, West Patrick (toim.) Contested nature. Promoting international biodiversity with social justice in the twenty–first century. State University of New York Press, New York. 251–270.

Brook Amara, Zint Michaela, De Young Raymond (2003) Landowners' responses to an endangered species act listing and implications for encouraging conservation. Conservation Biology 17(6): 1638–1649.

Cantell Hannele (2001) Oppimis- ja opettamiskäsitykset maantieteen opetuksen ja aineeno pettajakoulutuksen kehittämisen lähtökohtana. Väitöskirja. Opettajankoulutuslaitos, Helsingin yliopisto. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia: 228.

Carr E. Summerson (2003) Rethinking empowerment theory using a feminist lens: The importance of process. Affilia 18(1): 8–20.

Chase Alston (1987) Playing God in Yellowstone. The Destruction of America's First National Park. A Harvest/HBJ Book, San Diego.

Chawla Louise (1999) Life paths into effective environmental action. The Journal of Environmental Education 31(1): 15–26.

Checkland Peter, Scholes Jim (1999) Soft system methodology in action. John Wiley & Sons, ltd, West Sussex.

Conger Jay, Kanungo Radindra (1988) The empowerment: Integrating theory and practice. The Academy of Management Review 13(3): 471–482.

Daly Herman, Townsend Kenneth (1996, toim.) Valuing the Earth. Economics, ecology, ethics. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Davenport Lisa, Rao Madhu (2002) The history of protection: Paradoxes of the past and challenges for the future. Teoksessa: Terborgh John, van Schaik Carel, Davenport Lisa, Rao Madhu (toim.) Making parks work. Strategies for preserving tropical nature. Island Press, Washington.

Denzin Norman K. (1970) The research act in sociology: A theoretical introduction to sociological methods. Aldine Publishing Company, Chicago.

Donner-Amnell Jakob (1991) Metsäteollisuus yhteiskunnallisena kysymyksenä Suomessa. Teoksessa: Massa Ilmo, Sairinen Rauno (toim.) Ympäristökysymys. Gaudeamus, Helsinki. 265–306.

Donner-Amnell Jakob (2004) To be or not to be Nordic? How internationalization has affected the character of the forest industry and forest utilization in the Nordic countries? Teoksessa: Lehtinen Ari Aukusti, Donner-Amnell Jakob, Sæther Bjørnar (toim.) Politics of forests. Northern forest-industrial regimes in the age of globalization. Ashgate, Hants. 179–204.

Eder Klaus (1996) The social construction of nature. A sociology of ecological enlightenment. (Mark Ritter kääntänyt englanniksi.) Sage, London.

Environmental education in the light of Tbilisi Conference (1980) UNESCO, Paris.

Erickson Donna, Ryan Robert, De Young Raymond (2002) Woodlots in the rural landscape: Landowner motivations and management attitudes in a Michigan (USA) case study. Landscape and Urban Planning 58(2–4): 101–112.

Eskola Jari, Suoranta Juha (1999) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Vastapaino, Tampere.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman luonnonsuojelubiologiset kriteerit (2003) Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto, Helsinki. Suomen ympäristö: 634.

Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma (2002) Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto, Helsinki. Suomen ympäristö: 583.

European commission (2007) Welcome to life. Verkkodokumentti: http://ec.europa.eu/environment/life/ (26.11.2007)

Fischler Raphaël (2000) Communicative planning theory: A Foucauldian assessment. Journal of planning education and research 19(4): 358–368.

Frank Georg, Müller F. (2003) Voluntary approaches in protection of forests in Austria. Environmental science & policy 6(3): 261–269.

Freire Paulo (1970) Pedagogy of the oppressed. Continuum, New York.

Freire Paulo (1974) Kulturell kamp för frihet. (Rodhe Fredrik kääntänyt ruotsiksi.) Gummesson, Stockholm. (Englanninkielinen alkuteos: Cultural action for freedom 1972)

Freire Paulo (2005) Sorrettujen pedagogiikka. Suom. Kurtti Joel, toim. Tomperi Tuukka. Vastapaino, Tampere. (Portugalinkielinen alkuteos: Pedagogia do oprimido 1968)

Gadamer Hans-Georg (1960) Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Mohr, Tübingen. (Ismo Nikander kääntänyt suomeksi (2004) Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Vastapaino, Tampere.)

Gardiner Michael (2000) Critiques of everyday life. Routledge, London, New York.

Giddens Anthony (1998) Sociology. 3. painos. Polity, Cambridge.

Grönfors Martti (1985) Kvalitatiiviset kenttätyömenetelmät. 2. painos. WSOY, Porvoo.

Gustafsson Leena (2003) Luonnonarvokaupan hinnoitteluperiaatteiden muodostuminen. Julkaisematon raportti. Luonnonarvokaupan kokeiluhanke. Lounais-Suomen metsäkeskus, Pori.

Gustafsson Leena, Nummi Tapio (2004) Luonnonarvokauppa vuonna 2003. Luonnonarvokaupan kokeilun vuosiraportti. Verkkodokumentti. Saatavissa: http://www.kase.fi/metsakeskukset/lounais/palvelut/luonnonarvokauppa. Lounais-Suomen metsäkeskus, Pori. (24.10.2006)

Gustafsson Leena, Nummi Tapio (2007) 4.2.2.1 Satakunnan luonnonarvokauppahanke. Teoksessa: Syrjänen Kimmo, Horne Paula, Koskela Terhi, Kumela Hanna (toim.) Metson seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 89–100.

Gutierrez Lorraine (1995) Understanding the empowerment process: Does consciousness make a difference? Social Work Research 19(4): 229–237.

Habermas Jürgen (1981) Theorie des kommunikativen Handelns. Band 2. Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft. Suhrkamp, Frankfurt.

Haila Yrjö (2001) Mitä ihmisellä on oikeus tehdä luonnolle? Teoksessa: Haila Yrjö, Jokinen Pekka (toim.) Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka? Osuuskunta Vastapaino, Tampere. 198–202.

Haila Yrjö, Lähde Ville (2003, toim.) Luonnon poliittisuus. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.

Hajer Maarten (2003) A frame in the fields: policymaking and the reinvention of politics. Teoksessa: Hajer Maarten, Wagenaar Hendrik (toim.) Deliberative policy analysis. Understanding governance in the network society. Cambridge university press, Cambridge. 88–112.

Hakila Raimo (1997) Satakunnan luonnonsuojeluselvitys 1995–1998. Osaraportti 1: luonnontilan hallinnan opas. Satakuntaliitto 1997. Lounais-Suomen ympäristökeskus Sarja A: 235.

Hakila Raimo (2002) Voiko luonnonarvoja tuottaa kaupallisesti? Maaseudun uusi aika 1/2002: 68–78.

Hannelius Simo, Koskinen Pasi, Laitinen Lasse (2004) Metsähallituksen maatilakaupat vuonna 2000. Metsäomaisuus kiinteistöarvioinnin kohteena. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja: 2.

Hannigan John (1995) Environmental sociology. A social constructionist perspective. Routledge, London ja New York.

Hannula Aino (2000) Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa: systemaattinen analyysi Sorrettujen pedagogiikasta. Väitöskirja. Kasvatustieteenlaitos, Helsingin yliopisto. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia: 167.

Harkki Sini (2002) Eriävä mielipide ja täydentävät lausumat. Teoksessa: Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma. Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto, Helsinki. Suomen ympäristö: 583. Liite 5. 48–50.

HE 79/1996. Yksityiskohtaiset perustelut. Hallituksen luonnonsuojelulakiehdotuksen perustelut.

Heikkilä Lydia (2006) Reindeer talk – Sámi reindeer herding and nature management. Väitöskirja. Sosiologian laitos, Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis: 110.

Heikkilä Tarja (2001) Tilastollinen tutkimus. 3. painos. Helsinki, Edita.

Heikkinen Hannu, Jyrkämä Jyrki (1999) Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen Hannu, Huttunen Rauno, Moilanen Pentti (toim.): Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Atena kustannus, Juva. 25–62.

Heiskanen Markku (2001) Pohjoismaat koulunpenkillä. Kato haastattelututkimuksissa. Hyvinvointikatsaus 3: 58–61.

Hellsten Hanna (2006) Viranhaltijat luonnonarvokaupan ja tarjouskilpailun osallistajina. Pro gradu –tutkielma. Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Helsingin yliopisto.

Hellström Eeva (2001) Conflict cultures. Qualitative comparative analysis of environmental conflicts in forestry. Väitöskirja. Taloustieteen laitos, Helsingin yliopisto. Silva Fennica Monographs: 2.

Hellström Eeva, Rytilä Tiina (1998) Environmental forest conflicts in France and Sweden: Struggling between local and intermational pressures. European forest institute: EFI Working Paper: 16

Hiedanpää Juha (2002) European-wide conservation versus local well-being: the reception of the Natura 2000 reserve network in Karvia, SW Finland. Landscape and Urban Planning 6(2–4): 113–123.

Hiedanpää Juha (2004) Making Environmental Policies Reasonable. Väitöskirja. Yhdyskuntatieteiden laitos, Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis: 1030.

Hiedanpää Juha, Jokinen Ari (2007) Näyttäytymistila luonnonsuojelun toimeenpanon perustana. Alue ja Ympäristö 1/07: 4–26

Hines Jody, Hungerford Harold, Tomera Audrey (1986/1987) Analysis and synthesis of research on responsible environmental behaviour: A meta-analysis. The Journal of Environmental Education 18(2): 1–8.

Hirsjärvi Sirkka, Hurme Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

Holden Meg (2008) Social learning in planning: Seattle's sustainable development codebooks. Progress in planning 69(1): 1–40.

Horelli Liisa (2003) Valittajista tekijöiksi. Nuoret valtautumisen verkostoissa. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B: 86.

Horne Paula, Koskela Terhi, Kuusinen Mikko, Otsamo Antti, Syrjänen Kimmo (2006, toim.) Metson jäljillä. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Horne Paula, Koskela Terhi, Ovaskainen Ville, Karppinen Heimo, Naskali Arto (2004) Metsänomistajien suhtautuminen yksityismetsien monimuotoisuuden turvaamiseen ja toteutuskeinoihin. Teoksessa: Horne Paula, Koskela Terhi, Ovaskainen Ville (toim.). Metsänomistajien ja kansalaisten näkemykset metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja: 933. 47–73.

Hungerford Harold, Volk Trudi (1990) Changing learner behavior through environmental education. The Journal of Environmental Education 21(3): 8–21

Häkli Jouni (2002) Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa: Bäcklund Pia, Häkli Jouni, Schulman Harry (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus, Helsinki. 110–124.

Hämäläinen Tanja (2006) Luonnonarvokaupan ekologinen tehokkuus Satakunnan metsien monimuotoisuuden suojelussa. Pro gradu-tutkielma. Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Helsingin yliopisto.

Hänninen Harri, Kurttila Mikko (2004) Metsänomistajien tiedot luonnon monimuotoisuutta vaalivan metsänhoidon velvoitteista ja suosituksista. Metsätieteen aikakauskirja 3/2004: 285–301.

Ingold Tim (2000) Perceptions of the environment. Essays in livelyhood, dwelling and skill. Routledge, London, New York.

Innes Judith, Booher David (2003) Collaborative policy making: governance through dialogue. Teoksessa: Deliberative policy analysis. Understanding governance in the network society. Hajer Maarten, Wagenaar Hendrik (toim.) Cambridge university press, Cambridge. 33–59,

Jensen Bjarne Bruun (2002) Knowledge, action and pro-environmental behaviour. Environmental Education Research 8(3): 325–334.

Jokinen Ari (2002) Metsänomistaja metsänsä hoitajana. Rutiinit, ”tarjokkeet” ja vastavuoroisuus. Yhteiskuntapolitiikka 67(2): 134–147.

Jokinen Ari (2004) Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla. Väitöskirja. Yhdyskuntatieteiden laitos, Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis: 1045.

Jokinen Mikko (1998) Metsänomistuksen kulttuuriset tekijät – metsänomistajien käsityksiä metsästä ja ympäristönsuojelusta. Metsätieteen aikakauskirja 4/1998: 513–530.

Jordan Andrew, Wurzel Rüdiger, Zito Anthony (2005) The rise of ‘new’ policy instruments in comparative perspective: Has governance eclipsed government? Political Studies 53(3): 477–496.

Jordan Andrew, Wurzel Rüdiger, Zito Anthony, Brückner Lars (2003) European governance and the transfer of ‘new’ environmental policy instruments (NEPIs) in the European Union. Public Administration 81(3): 555–574.

Jost John, Major Brenda (2001, toim.) The psychology of legitimacy. Cambridge University Press, New York.

Juutinen Artti (2005) Luonnonarvokaupan kustannustehokkuus: kokeiluhanke Lounais-Suomen metsäkeskuksen alueella. Metsätieteen aikakauskirja 2/2005: 174.

Juutinen Artti, Horne Paula, Koskela Terhi, Matinaho Sari, Mäntymaa Erkki, Mönkkönen Mikko (2005) Metsänomistajien näkemyksiä luonnonarvokaupasta: kyselytutkimus luonnonarvokaupan kokeiluhankkeeseen osallistuneille. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa. Metlan työraportteja: 18.

Jänicke Martin (2005) Trend-setters in environmental policy: the character and role of pioneer countries. European Environment 15(2): 129–142.

Järvikoski Timo (1991) Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa: Massa Ilmo, Sairinen Rauno (toim.) Ympäristökysymys. Gaudeamus, Helsinki. 162–179.

Järvinen, Olli (1987) Sammuuko suuri suku? Luonnon puolustamisen biologiaa. Suomen luonnonsuojelun tuki, Helsinki.

Kaminski Michelle, Kaufman Jeffrey, Graubarth Robin, Robins Thomas (2000) How do people become empowered? A case of union activists. Human Relations 53(10): 1357–1383.

Kangas Risto (2000) Jürgen Habermas ja modernin projektin puolustuksen vaikeus. Teoksessa: Heiskala Risto (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. 3. painos. Gaudeamus, Helsinki. 192–222.

Karppinen Heimo, Hänninen Harri, Ripatti Pekka (2002) Suomalainen metsänomistaja 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja: 852.

Kauppi Pekka, Kellomäki Seppo, Saastamoinen Olli (1980) Metsäaapinen. Luonto–Liitto ry, Suomen luonnonsuojeluliitto ry. Suomen luonnonsuojelun tuki, Luonnonsuojelujulkaisuja A: 3.

Kestävän metsätalouden rahoituslaki (2003) Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta 624/2003. Uuden 19 a § lisäys kestävän metsätalouden rahoituslakiin (12.12.1996/1094).

Kettunen Antti (2003) Systeemi ja elämismaailma – Näkökulmia yleiseen etuun. Teoksessa: Suopajärvi Leena, Valkonen Jarno (toim.) Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä: 43. 23–47.

Kettunen Pekka (2002) Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. Teoksessa: Bäcklund Pia, Häkli Jouni, Schulman Harry (toim.): Osalliset ja osaajat. Gaudeamus, Helsinki. 18–35.

Kirby Keith (2003) Woodland conservation in privately-owned cultural landscapes: the English experience. Environmental Science & Policy 6(3), 253–259.

Knight Richard (1999) Private lands: the neglected geography. Conservation Biology 13(2): 223–224.

Kolb David (1984) Experiential learning: Experience as a source of learning and development. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Kollmuss Anja, Agyeman Julian (2002) Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? Environmental Education Research 8(3): 239–260

Konttinen Annamari (1998) Ympäristö tietoisuudessa ja toiminnassa. Teoksessa: Koskinen Keijo (toim.) Sosiologisia karttalehtiä. Matkaopas yhteiskunnan tutkimukseen. Vastapaino, Tampere. 277–290.

Kooiman Jan (1993, toim.) Modern governance: New goverment–society interactions. Sage, London.

Korhonen Kaisa (2006) The rocky road of social sustainability. The impact of integrated biodiversity conservation and development on the local realities in Ranomafana national park, Madagascar. Väitöskirja. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto. Department of Social Policy Research Reports 3/2006.

Kortelainen Jarmo (1994) Paikalliset keskiluokat ja ympäristötietoisuuden muutos. Teoksessa: Kortelainen Jarmo, Kotilainen Juha (toim.) Ympäristön paikalliset tulkinnat. Ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja: 109.

Koskiaho Briitta (2002) Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa: Bäcklund Pia, Häkli Jouni, Schulman Harry (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus, Helsinki. 36–57.

Koskinen Sanna, Cantell Hannele (2004) Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa: Cantell Hannele (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. PS-Kustannus, Jyväskylä. 60–79.

Koskinen Tarmo (1990) Metsäsektori suomalaisen muutoksen veturina ja jarrumiehenä. Teoksessa: Pertti Suhonen (toim.) Suomi muutosten yhteiskunta. WSOY, Helsinki. 181–190.

Kuisma Markku (2006) Metsäteollisuuden maa. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620–1920. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kumela Hanna, Koskela Terhi (2006) Metsänomistajien näkemyksiä luonnonarvokaupan ja sen sopimusehtojen hyväksyttävyydestä. Metsätieteen aikakauskirja 2/2006: 258–270.

Kumela Hanna-Mari (2005) Metsänomistajien näkemyksiä Satakunnan luonnonarvokaupasta. Pro gradu –tutkielma. Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Helsingin yliopisto.

Kuusamotyöryhmä (1997) Kuusamon yhteismetsän vanhojen metsien luonnonarvojen säilyttäminen ja yhteismetsän toiminnan turvaaminen. Kuusamotyöryhmän mietintö. Ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö, Luonto ja luonnonvarat: 29.

Kyttä Marketta (2003) Children in outdoor contexts: Affordance and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness. Väitöskirja. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A: 28.

Laine Markus, Bamberg Jarkko, Jokinen Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa: Laine Markus, Bamberg Jarkko, Jokinen Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus, Helsinki. 9–38.

Lefebvre Henri (2002) Critique of everyday life Vol. II: Foundations for a sociology of the everyday. (Moore John kääntänyt englanniksi.) Verso, London.

Lehtinen Ari, Rannikko Pertti (2003, toim.) Oikeudenmukaisuus ja ympäristö. Gaudeamus, Helsinki.

Lehtinen Ari, Rannikko Pertti (2004, toim.) Leipäpuusta arvopaperia. Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. Kustannusosakeyhtiö Metsälehti, Helsinki.

Leskinen Antti (1994) Environmental planning as learning: The principles of negotiation, the disaggregative decision-making method and parallel organization in developing the road administration. Väitöskirja. Taloustieteen laitos, Helsingin yliopisto. Taloustieteen laitoksen julkaisuja: 5.

Leskinen Leena, Peltola Taru, Åkerman Maria (2006) Puuenergia, metsätalouden toimintakentän muutos ja sosiaalinen kestävyys. Metsätieteen aikakauskirja 2/2006: 293–304.

Luonnonsuojeluasetus (1997) Luonnonsuojeluasetus 14.2.1997/160.

Luonnonsuojelulaki (1923) Luonnonsuojelulaki 23.21923/71.

Luonnonsuojelulaki (1996) Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.

Luonto-Liitto (2004) Metsän suojelun hinta. Neulanen. Luonto-Liiton metsäuutiskatsaus 3/2004. Verkkodokumentti: http://www.luontoliitto.fi/metsa/neulaset/200403.html#2 (4.1.2008)

Luonto-Liitto (2007) Metso-ohjelma meni viherpiipertelyksi. Luonto-Liiton tiedote 18.12.07. verkkodokumentti: http://www.luontoliitto.fi/metsa/tiedotus/071218.html (7.1.2008)

Lähdesmäki Asta, Veistola Tapani (2002) Täydentävä lausuma. Teoksessa: Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma. Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto, Helsinki. Suomen ympäristö: 583. Liite 5. 52–53.

Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö (2006) Mitä on METSO? Lähtökohtana metsänomistajan aktiivisuus ja vapaaehtoisuus. Verkkodokumentti: http://wwwb.mmm.fi/metso/ohjelman_esittely/ (20.12.2007)

Macnaghten Phil, Urry John (1998) Contested natures. Sage, London.

Maffesoli Michel (1989) The everyday perspective. Editorial preface. Current Sociology 37: v–vi.

Malmsten Annukka (2004) Natura 2000-verkosto maanomistajien silmin Lounais-Suomessa. Terra 116(2): 67–76.

Massa Ilmo, Ahonen Sanna (2006a, toim.) Arkielämän ympäristöpolitiikka. Gaudeamus, Helsinki.

Massa Ilmo, Ahonen Sanna (2006b) Mitä on arkielämän ympäristöpolitiikka? Teoksessa: Massa Ilmo, Ahonen Sanna (toim.) Arkielämän ympäristöpolitiikka. Gaudeamus, Helsinki. 9–16.

Massa Ilmo, Haverinen Risto (2001) Arkielämän ympäristöpolitiikka. Esitutkimus. Ympäristöministeriö, ympäristöpolitiikka. Suomen ympäristö: 521.

Matinaho Sari, Juutinen Artti, Mäntymaa Erkki, Mönkkönen Mikko (2006) Metsänomistajien suhtautuminen luonnonarvokauppaan. Tiivistelmä 35. Teoksessa: Horne Paula, Koskela Terhi, Kuusinen Mikko, Otsamo Antti, Syrjänen Kimmo (toim.) Metson jäljillä. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 255–256.

Mayer Audrey, Tikka Päivi (2006) Biodiversity conservation incentive programs for privately owned forests. Environmental Science & Policy 9(7–8): 614–625

Metsien suojelun tarve Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla. Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve –työryhmän mietintö (2000) Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö: 437.

Metsäkeskus (2007) Luonnonarvokauppa. Lounais-Suomen metsäkeskus. Verkkodokumentti: http://www.metsakeskus.fi/web/fin/metsakeskukset/Lounais-Suomi/luonnonarvokauppa/etusivu.htm (1.12.2007)

Metsälaki (1996) Metsälaki 12.12.1996/1093.

Metsänomistajat valmiit vastaamaan metsien suojelun uusiin haasteisiin (2002) Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton tiedote. (12.12.2002)

Metsätilastollinen vuosikirja (2006) Metsäntutkimuslaitos, Vantaa.

Metsätilastollinen vuosikirja (2007) Metsäntutkimuslaitos, Vantaa.

Mikkola Jyri (2007) Luonnonsuojeluliiton kommenttipuheenvuoro Luonnolle arvoa ja hoitoa -seminaarissa Huittisissa 12.2.2007.

Moilanen Pentti (1999) Piilevä tieto ja reflektio. Teoksessa Heikkinen Hannu, Huttunen Rauno, Moilanen Pentti (toim.): Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Atena kustannus, Juva. 85–110.

Mäkelä Merja (1999) Community-based environmental protection and natural resources management. Desk-study prepared for the Ministry for Foreign Affairs of Finland. Ministry for Foreign Affairs of Finland. Department for International Development Cooperation, Helsinki.

Mönkkönen Mikko, Primmer Eeva (2006) Luku 5. Uudet keinot. Teoksessa: Horne Paula, Koskela Terhi, Kuusinen Mikko, Otsamo Antti, Syrjänen Kimmo (toim.) Metson jäljillä. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus. 86–98.

Mönkkönen Mikko, Sippola Anna-Liisa, Hämäläinen Tanja (2006) Luonnonarvokaupan ekologinen tehokkuus. Tiivistelmä 41. Teoksessa: Horne Paula, Koskela Terhi, Kuusinen Mikko, Otsamo Antti, Syrjänen Kimmo (toim.) Metson jäljillä. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus. 270–272.

Neumann Roderick (1998) Imposing wilderness: Struggles over livelihood and nature preservation in Africa. University Press, Berkeley.

Nieminen Matti (1994) Rantojensuojeluohjelma — kilpailevia tulkintoja ja vertautumatonta rationaalisuutta. Pro gradu-tutkielma. Sosiologian laitos, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja: 59.

Nieminen Matti (2003) Globaalin ja paikallisen kohtaaminen luonnonsuojelussa. Teoksessa: Suopajärvi Leena, Valkonen Jarno (toim.) Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä: 43. 145–161.

Nordman Bernt (2002) Kompletterande synpunkter till Metsokommissionens betänkande. Teoksessa: Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma. Ympäristöministeriö, alueiden käytön osasto, Helsinki. Suomen ympäristö: 583. Liite 5. 51.

Novak Joseph (2002) Meaningful learning: The essential factor for conceptual change in limited or inappropriate propositional hierarchies leading to empowerment of learners. Science

Education 86(4): 548–571.

Nygren Anja, Rikoon Sandy (2008, in press) Political ecology revisited: Integration of politics and ecology does matter. Society & Natural Resources 21(9).

Oksanen Annukka (2003) Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa. Tapaustutkimuksena Natura 2000 -ympäristökonflikti Lounais-Suomessa. Väitöskirja. Maantieteen laitos, Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja C: 192.

Osbaldiston Richard, Sheldon Kennon (2003) Promoting internalized motivation for environmentally responsible behavior: A prospective study of environmental goals. Journal of Environmental Psychology 23(4): 349–357.

Outhwaite W. (2002) Hermeneutics, History of. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: 6661–6665.

Ovaskainen Ville, Kuuluvainen Jari (1994, toim.) Yksityismetsänomistuksen rakennemuutos ja metsien käyttö. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja: 484.

Paavola Jouni (2007) Institutions and environmental governance: A reconceptualization. Ecological Economics 63(1): 93–103.

Paldanius Jari (1992) Kansalaisten osallistuminen energiapolitiikkaan. Institutionaalisen ja omaehtoisen osallistumisen kehittämisnäkökohtia. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja: 11.

Palmer Joy (1998) Environmental education in the 21st century: theory, practice, progress and promise. Routledge, London.

Paloniemi Riikka, Varho Vilja (2008, painossa) Changing ecological and cultural states and preferences of nature conservation policy: The case of nature values trade in South-Western Finland. Journal of Rural Studies. doi:10.1016/j.jrurstud.2008.06.004

Palviainen Simo (2004) Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä. Toimintatutkimus ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamisesta. Väitöskirja. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja: 70.

Patomäki Heikki (2007) Uusliberalismi Suomessa: lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. WSOY, Helsinki.

Pierre Jon, Peters B.Guy (2000) Governance, Politics and the State. Macmillan Press, Houndmills, London.

Puustinen Sari (2006) Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta. Väitöskirja. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A: 34.

Raitio Kaisa (2003) Osallistumisestako oikeudenmukainen ratkaisu metsäkiistoihin? Teoksessa: Lehtinen Ari, Rannikko Pertti (toim.) Oikeudenmukaisuus ja ympäristö. Gaudeamus, Helsinki. 195–212.

Raitio Kaisa (2008) ”You can’t please everyone” – Conflict management practices, frames and institutions in Finnish state forests. Väitöskirja. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja: 86.

Rannikko Pertti (2004) Sosiaalinen kestävyys syrjäisen maaseudun metsätaloudessa. Teokses-

sa: Lehtinen Ari, Rannikko Pertti (toim.) Leipäpuusta arvopaperia. Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. Kustannusosakeyhtiö Metsälehti, Helsinki.

Rhodes Rod (1997) Understanding Governance: Policy Networks, governance, reflexivity and Accountability. Open University Press, Buckingham.

Rist Stephan, Chidambaranathan Mani, Escobar Cesar, Wiesmann Urs, Zimmermann Anne (2007) Moving from sustainable management to sustainable governance of natural resources: The Role of social learning in rural India, Bolivia and Mali. Journal of Rural Studies 23(1): 23–37.

Rodhe Sten (1974) Introduktion. Teoksessa: Freire Paulo: Kulturell kamp för frihet. Ruots. Rodhe Fredrik. Gummesson, Stockholm. (Englanninkielinen alkuteos: Cultural action for freedom 1972)

Ronkainen Suvi (1998) Kaikuva empiirisyys — surveyn epistemiologiset mahdollisuudet. Teoksessa: Paananen Seppo, Juntto Anneli, Sauli Hannele (toim.) Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt. Vastapaino, Tampere. 233–256.

Ronkainen Suvi (1999) Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Väitöskirja. Sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto. Gaudeamus, Helsinki.

Rytteri Teijo (2003) Enso-Gutzeitin yhteiskunnallisen vastuun muodostuminen. Terra 115(2): 75–87.

Saarikoski Heli (2000) Environmental impact assessment (EIA) as collaborative learning process. Environmental Impact Assessment Review 20(6): 681–700.

Saaristo Kimmo (2000) Avoin asiantuntijuus. Väitöskirja. Sosiologian laitos, Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja: 66.

Saastamoinen Olli, Donner–Amnell Jakob, Rantala Tapio (2006, toim.) Näkökulmia metsäalan sosiaaliseen kestävyyteen ja sen tulevaisuuteen. Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta. Tiedonantoja: 168.

Sairinen Rauno (2000) Regulatory Reform of Finnish Environmental Policy. Väitöskirja. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A: 27.

Sairinen Rauno (2001) Public support for environmental policy in Finland: Cultural interpretation of survey results. Scandinavian Political Studies 24(2), 129–148.

Sairinen Rauno (2008, painossa) Ympäristöhallinnan teorioiden runsaudenpula. Luonnos teokseen: Massa Ilmo (toim.) Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Gaudeamus, Helsinki.

Sairinen Rauno, Lindholm Arto (2004) Finland – A realistic pragmatic. Teoksessa: Jordan Andrew, Liefferink Duncan (toim.) Environmental policy in Europe – The Europeanization of national environmental policy. Routledge, London.

Sairinen Rauno, Teittinen Outi (2000) Vapaaehtoiset ympäristösopimukset. Suomi kansainvälisessä vertailussa. Ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö: 412.

Saleem Ali (2003) Environmental planning and cooperative behavior. Catalyzing sustainable consensus. Journal of Planning Education and Research 23(2): 165–176.

Seigworth Gregory, Gardiner Michael (2004) Cultural Studies 18(2/3): 139–159.

Siitonen Juha (1999) Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöskirja. Opettajankoulutuslaitos, Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis E: 37.

Silvasti Tiina (2001) Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Väitöskirja. Sosiaalipolitiikan laitos, Helsingin yliopisto. Suomen kirjallisuuden seuran toimituksia: 821.

Silvasti Tiina (2003) The cultural model of "the good farmer" and environmental question in Finland. Agriculture and Human Values 20(2): 143–150.

Singleton Sara (2002) Collaborative environmental planning in the American West: the good, the bad and the ugly. Environmental Politics 11(3): 54–75.

Sohlberg Birger, Miina Saija (1997, toim.) Conflict management and public participation in land management. European forest institute: EFI proceedings: 14.

Soulé Michael (1986, toim.) Conservation biology. The science of scarcity and diversity. Sinauer Associates, Inc., Sunderland, Massachusetts.

Staffans Aija (2004) Vaikuttavat asukkaat: vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haastajina. Väitöskirja. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A: 29.

Stoker Gerry (1998) Governance as theory: five propositions. International Social Science Journal 50(155): 17–28.

Syrjänen Kimmo, Horne Paula, Koskela Terhi, Kumela Hanna (2007, toim.) Metson seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Tapio Petri, Willamo Risto (2008) Developing interdisciplinary environmental frameworks. AMBIO: A Journal of the Human Environment 37(2): 125–133.

Taro Reijo, Häyrinen Urpo (1971, toim.) Luonnonsuojelu. Kirjayhtymä, Helsinki.

Thomas Kenneth, Velthouse Betty (1990) Cognitive elements of empowerment: An "interpretive" model of intrinsic task motivation. Academy of Management Review 15(4): 666–681.

Tikka Päivi, Kauppi Pekka (2003) Introduction to special issue: Protecting nature on private lands–from conflict to agreements. Environmental science and policy 6(3): 193–194.

Toivonen Timo (1999) Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. WSOY, Porvoo.

Tomperi Tuukka (2005) Johdanto. Teoksessa: Freire Paulo: Sorrettujen pedagogiikka. Suom. Kurtti Joel, toim. Tomperi Tuukka. Vastapaino, Tampere. (Portugalinkielinen alkuteos: Pedagogia do oprimido 1968) 9–32.

Tontti Jarkko (2005, toim.) Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.

Tuomi Jouni, Sarajärvi Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1–2. painos. Tammi, Helsinki.

Tyler Tom (2000) Social justice: Outcome and procedure. International Journal of Psychology 35(2): 117–125.

United Nations Division for Sustainable Development (1992) Agenda 21. United Nations conference on environment and development, Rio de Janeiro, 3–14 June, 1992.

Valkonen Jarno (2003a) Lapin luontopolitiikka. Analyysi vuosien 1946–2000 julkisesta

keskustelusta. Väitöskirja. Sosiologian laitos, Tampereen yliopisto. Tampere University Press, Tampere.

Valkonen Jarno (2003b) Ylä-Lapin luontopolitiikka ja luonnon paikallisuudet. Teoksessa: Suopajärvi Leena, Valkonen Jarno (toim.) Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 43: 163–182.

Valtioneuvosto (2002) Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi. Liite 2.

Valtioneuvosto (2008) Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta 2008–2016.

van Kersbergen Kees, van Waarden Frans (2004) `Governance' as a bridge between disciplines: Cross-disciplinary inspiration regarding shifts in governance and problems of governability, accountability and legitimacy. European Journal of Political Research 43(2): 143–171.

Vehkalahti Kimmo (2002) Monimuuttujamenetelmät. Verkkodokumentti. http://www.helsinki.fi/%7ekvehkala/mmm/moniste.pdf (5.1.2008)

Virkkala Raimo, Alanko Tapio, Laine Timo, Tiainen Juha (1993) Population contraction of the white-backed woodpecker Dendrocopos leucotos in Finland as a consequence of habitat alteration. Biological Conservation 66(1): 47–53.

Visseren–Hamakers Ingrid, Glasbergen Pieter (2007) Partnerships in forest governance. Global Environmental Change Global Environmental Change 17(3–4): 408–419.

Väliverronen Esa (1996) Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsänsairaskertomus. Tampere, Vastapaino.

Walker Peter (2005) Political ecology: where is the ecology? Progress in Human Geography 29(1): 73–82.

Wallenius Pauli (2001) Osallistava strateginen suunnittelu julkisten luonnonvarojen hoidossa. Väitöskirja. Metsäekologian laitos, Helsingin yliopisto. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja: 41.

Willamo Risto (2005) Kokonaisvaltainen lähestymistapa ympäristönsuojelutieteessä. Sisällön moniulotteisuus ympäristönsuojelijan haasteena. Väitöskirja. Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Helsingin yliopisto. Environmentalica Fennica: 23.

Wilson Edward (1992) The diversity of life. The Penguin Books, London. (Kimmo Pietiläinen kääntänyt suomeksi (1995) Elämän monimuotoisuus. Art House, Helsinki.)

WWF (2007) WWF: Etelä-Suomen metsiensuojeluohjelmasta tehty esitys on heikko. WWF:n tiedote 18.12.07. verkkodokumentti: http://www.wwf.fi/tiedotus/tiedotteet/tiedotteet_2007/etela_suomen_metsiensuojeluohjelmasta.html (7.1.2008)

Yin Robert K. (1994) Case study research. Design and methods. Applied Social Research Methods Series Volume 5. Toinen painos. Sage, London.

Yleisen valtio-opin laitos (2004) Mitä on 'governance'? Verkkodokumentti: http://www.valt.helsinki.fi/vol/laitos/intersektioportaali/governance/esittely.htm (18.12.2007)

Ympäristöhallinto (2007a) Suojeluohjelmat ja alueet. Verkkodokumentti: http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=471&lan=fi (21.9.2007)

Ympäristöhallinto (2007b) Natura2000-verkosto. Verkkodokumentti: http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=755&lan=fi (21.9.2007)

Ympäristön Life Suomessa. EU:n rahoitustuki ympäristönsuojelulle. (2006) Verkkodokumentti: http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=59670&lan=fi Ympäristöministeriö. (5.1.2008)

Zimmerer Karl, Bassett Thomas (2003) Approaching political ecology. Society, nature, and scale in human–environment studies. Teoksessa: Zimmerer Karl, Bassett Thomas (toim.) Political ecology. An integrative approach to geography and environment–development studies. The Guilford Press, New York. 1–25.

Zimmerer Karl, Young Kenneth (1998) Introduction: The geographical nature of landscape change. Teoksessa: Zimmerer Karl, Young Kenneth (toim.) Nature's geography. New lessons for conservation in developing countries. The University of Wisconsin Press, Madison, Wisconsin. 3–34.

Zimmerman Marc (1990) Toward a theory of learned hopefulness: A structural model analysis of participation and empowerment. Journal of Research in Personality 24(1): 71–86.

Zimmerman Marc (1995). Psychological empowerment: Issues and illustration. American Journal of Psychology 23(5): 581–599.

Ölander Folke, Thøgersen John (1995) Understanding of consumer behaviour as a prereguisite for environmental protection. Journal of Consumer Policy 18(4): 345–348.

LIITE 1: *Tutkimuksen prosessi*

Tutkimuksen vaihe:	**Milloin?**	**Miksi?**	**Mihin tutkimus-kysymykseen vastasi?**
Kirjallisuuskatsaus	Talvi 2002	Perehtyminen tutkimusaiheeseen alkoi.	
Esihaastattelut	Kesä 2002	Ensimmäinen yhteys maanomistajiin: testasi teemahaastattelurunkoa ja auttoi sen parantamisessa.	
Maanomistajahaastattelut ensimmäisistä tilapäisistä suojelusopimuksista	Kesä 2002	Aloitti varsinaisen empiirisen aineiston keruun, valaisi maanomistajien kokemuksia.	TK 1
Maanomistajahaastat-telut lehdon pysyvästä suojelusta[42]	Kesä 2002	Laajensi tutkimuksen näkökulmaa maanomistajien omien suojelutoiveiden ymmärtämiseen.	
Ympäristökasvatuksen kurssi[43]	Syksy 2002	Tarjosi vertailupinnan luonnonsuojeluprosesseille, herätti ympäristökasvatuk-sen ja ympäristöpolitiikan dialogia.	
Teoreettinen pohdinta artikkelia V kirjoittaessa[44]	2002–2005	Rakensi tutkimuksen teoreettista viitekehystä.	Kokoava TK

Maanomistajahaastattelut luonnonarvokaupan kokemuksista[45]	2003	Auttoi ymmärtämään maanomistajien kokemuksia luonnonarvokaupasta ja asemaa luonnonsuojelupolitiikan uudistumisessa.	TK 3, TK 4
Lomakekysely	Kevät 2003	Laajensi tutkimuksen tarkastelua yleisemmin metsänomistajien näkemyksiin ja kokemuksiin.	TK 2, TK 3
Etelä-Suomen metsiensuojelupolitiikan uudistumisen havainnointi	2001–2007	Osallistuminen erilaisiin tilaisuuksiin on syventänyt käsityksiä erilaisista luonnonsuojelupolitiikan uudistumisen kokemuksista.	TK 1–4, Kokoava TK
Artikkelien I–V kirjoittaminen	2004–2007	Kukin artikkeli on pureutunut metsänomistajien näkemyksiin ja kokemuksiin omasta tarkastelukulmastaan.	TK 1–4, Kokoava TK
Yhteenvetoartikkelin kirjoittaminen	2007–2008	Yhteenvetoartikkeli on viimein koonnut eri artikkelien näkökulmat yhteen.	TK 1–4, Kokoava TK

42 Yhdessä Päivi Tikan kanssa. Aineistoa hyödynnettiin artikkelissa V.

43 Ympäristökasvatuskurssin Joensuussa toteuttivat Sanna Koskinen ja Sari Manninen. Aineistoa hyödynnettiin artikkelissa V.

44 Yhdessä Sanna Koskisen kanssa.

45 Hanna-Mari Kumela haastatteli maanomistajia.

LIITE 2: *Maanomistajahaastattelut*

Saatekirje

Helsingissä 8. kesäkuuta 2002[46]

Hyvä maanomistaja,

Viime aikoina on ymmärretty, että luonnonsuojelun onnistuminen edellyttää maanomistajan kokemuksien huomioimista ja hänen mielipiteidensä kuuntelua. Pelkkä asiantuntijalähtöinen eläin- ja kasvilajien tutkiminen ja rauhoittaminen ei enää riitä. Tämän vuoksi myös luonnonsuojelun keinovalikoimaa on tarkasteltu ja pyritty laajentamaan.

Teen tutkimusta erilaisista suojeluratkaisuista eri puolilla Suomea. Tarkoituksenani on ymmärtää, mikä tähänastisissa luonnonsuojeluhankkeissa on mennyt hyvin ja mikä huonosti. Työn avulla pyrin löytämään uusia luonnonsuojelun tapoja ja käytäntöjä. Tutkimusta rahoittaa ympäristöministeriö ja se tehdään Helsingin yliopiston Maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa. Tutkimus tähtää väitöskirjaan.

Otan teihin yhteyttä, koska olen kiinnostunut kuulemaan käsityksiänne luonnonsuojelusta ja solmimastanne määräaikaisesta suojelusopimuksesta.

Mielipiteenne ovat todella arvokkaita työlleni. Toivonkin, että pystytte osallistumaan tämän hankkeen toteuttamiseen. Tutkimushaastattelut nauhoitetaan ja ne ovat täysin luottamuksellisia. Kun aineistoa käytetään, henkilöllisyytenne suojataan.

Osallistumalla tutkimukseeni pystytte tuomaan kokemuksenne esille ja osallistumaan luonnonsuojelun kehittämiseen.

Jos mieltänne askarruttaa joku haastatteluun liittyvä kysymys, keskustelen mielelläni siitä kanssanne. Soitan teille juhannusviikolla, jolloin voimme keskustella lähemmin haastattelusta ja sopia sen ajankohdan myöhemmin kesällä.

Riikka Paloniemi
MMM, tutkija

PL 62, 00014 Helsingin yliopisto
p. 09–191 59691
sp. riikka.paloniemi@helsinki.fi

46 Postitin haastattelupyyntökirjeet kahdessa erässä. Kirjeet olivat muuten samat, mutta jälkimmäisessä kirjeessä en maininnut haastattelujen nauhoittamista ja kerroin soittavani haastateltavalle viikon kuluttua kirjeen saapumisesta.

Teemahaastattelurunko

SUHDE MAAHAN JA SEN OMISTAMISEEN

Tavoitteena paikallisuuden esiinhoukuttelu. Auttaa ymmärtämään omistajan elämisen piiriä tilalla ja tajunnallis-toiminnallista suhdetta luontoon ja sen omistamiseen.

Arkitieto:

- Tiedot seudusta, alueesta
- Tiedot tilasta ja sen historiasta
- Kokemukset arjessa elämisestä
- Tiedot lähialueen luonnosta
- Tiedot suojellusta alueesta

Maanomistaminen:

- Halu jatkaa tilaa
- Tilan jatkuvuuden todennäköisyys
- Halu päättää omista asioista itsenäisesti
- Halu valita suojeluratkaisu

LÄHTÖKOHDAT LUONNONSUOJELUSOPIMUSTEN SOLMIMISEEN

Tavoitteena maanomistajan ja ympäristövirkamiesten tiedollisten valmiuksien selvittäminen. Auttaa lisäksi ymmärtämään maanomistajan ja ympäristövirkamiehen käsityksiä toisistaan.

Omat tiedolliset valmiudet:

- Suojelumahdollisuuksista
- Neuvottelumahdollisuuksista
- Tilan suojeluarvoista
- Yleisesti suojeluarvoista

Omat taidolliset valmiudet:

- Tunnistaa suojelun arvoisia asioita tilallaan
- Neuvotella tilalle sopiva suojeluratkaisu
- Rakentaa suojelusta osa elinkeinoa

Käsitykset toisen tiedollisista valmiuksista:

- Suojelumahdollisuuksista
- Neuvottelumahdollisuuksista
- Tilan suojeluarvoista
- Yleisesti suojeluarvoista

Käsitykset toisen taidollisista valmiuksista:

- Tunnistaa suojelun arvoisia asioita tilallaan
- Neuvotella tilalle sopiva suojeluratkaisu
- Rakentaa suojelusta osa elinkeinoa

SUOJELUSOPIMUSPROSESSI

Tavoitteena selvittää, miten erilaiset suojelusopimukset menivät. Tarkoituksena keräillä erilaisia näkökulmia samasta ilmiöstä.

Tavoitteet:

- Omat toiveet
- Käsitykset toisen toiveista

Avaintapahtumat:

- Sopimusprosessin aloitus, 1. yhteydenotto
- Alueen inventointi tai muu arvotus
- Lopullinen sopimuksen neuvottelu

Avaintoimijat:

- Omasta yhteisöstä osallistuneet
- Ulkopuoliset osallistuneet

Prosessin eteneminen:

- Yleinen kulku
- Mieleenpainuneet tilanteet
- Onnistumisen ja epäonnistumisen hetket
- Helppoudet ja hankaluudet
- Tunteet prosessin hallitsemisesta

Virkamiehen toiminta:

- Kiinnostus maanomistajan arkitietoa kohtaan
- Arkitiedon ottaminen huomioon suojeluratkaisussa
- Maanomistajan omistajuuden kunnioitus
- Tuen ja ohjeiden antaminen
- Erilaisten suojeluvaihtoehtojen vertailu

Maanomistajan toiminta:

- Kiinnostus virkamiehen asiantuntijatietoa kohtaan
- Luonnontieteellisen tiedon ottaminen huomioon suojeluratkaisussa
- Virkamiehen uuden työtehtävän ymmärtäminen

- Tuen ja ohjeiden kysyminen
- Erilaisten suojeluvaihtoehtojen vertailu

SOLMITTU SOPIMUS

Tavoitteena konkretisoida sopimusprosessia ja neuvottelun tuloksia. Välittävä teema koko prosessin kulun ja sen vaikuttavuuden arvioinnin välillä.

Sopimusehdot:

- Aktiivinen hoito vai passiivinen säilytys
- Mahdollisen hoidon kontrollointiraha, muut korvaustavat
- Sopimusaika
- Sopimuksen tyydyttävyys
- Alustavat neuvottelut jatkosopimuksista

SOPIMUKSEN VAIKUTTAVUUS

Tavoitteena selvittää, mitä hyötyä ja haittaa itse suojelusopimuksista ja niiden solmimisen prosesseista oli. Tarkoituksena reflektoida yhdessä prosessin vahvuuksia ja heikkouksia, jotta niitä voitaisiin kehittää edelleen.

Luonnonsuojelullinen vaikuttavuus:

- Suojellun ilmiön säilyminen
- Tilan muitten suojelun arvoisten asioiden huomaaminen ja säilyminen

Sosio-kulttuurinen vaikuttavuus:

- Kohteeseen suhtautuminen
- Kohteen käyttö
- Luonnonsuojeluun suhtautuminen
- Luonnonsuojelun hyödyntäminen muuten
- Perheen arki
- Sosiaaliset suhteet
- Työyhteisö
- Alueellisen ympäristökeskuksen toiminta

Uusien tietojen oppiminen:

- Itse tila ja sen arvot
- Erilaiset suojeluvaihtoehdot
- Luonnonsuojelu yleisesti
- Tukimahdollisuudet yleisesti

Uusien taitojen oppiminen:
- Tilalta löytyvien suojelumahdollisuuksien tunnistaminen
- Suojelun ottaminen osaksi elinkeinoa
- Neuvottelutaidot

Suojelusopimuksen teknis-taloudellinen vaikuttavuus:
- Perheen talouteen lyhyellä aikajänteellä
- Perheen talouteen pidemmällä aikajänteellä
- Suojelusta saatujen varojen käyttö

SUOJELUN KEHITTÄMINEN

Tavoitteena pohtia suojelusopimusten ja luonnonsuojelun parantamismahdollisuuksia. Näkökulmana toimijoiden erilaiset käsitykset luonnonsuojelusta ja kestävästä kehityksestä laajemmin.

Hyvä luonnonsuojelu:
- Lyhyellä aikajänteellä
- Pidemmällä aikajänteellä

Kestävä kehitys:
- Ekologinen
- Sosio-kulttuurinen
- Teknis-taloudellinen

Käytännön seikat:
- Omistajuuden huomioon otto
- Arkitiedon huomioon otto
- Tiedollisten valmiuksien tukeminen
- Osallistumiseen rohkaiseminen
- Edellisten kestävän kehityksen käsityksen toteutuminen

LIITE 3: *Postikysely*

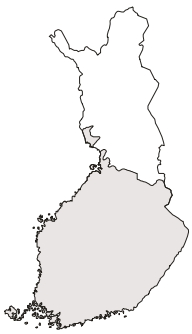
Saatekirje

Maanomistajakysely/ 14.3.2003
Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

Arvoisa maanomistaja,

Tutkimme maanomistajien eli juuri Teidän näkemyksiänne ja kokemuksianne luonnosta ja sen eri käyttötavoista. Pyrimme selvittämään, mikä on Teidän tilanne ja alueenne kannalta hyvä kehityssuunta luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä.

Vastaamalla tähän kyselyyn voitte vaikuttaa osaltanne suomalaisen luonnon tilaan tulevaisuudessa. Suomessa on tutkittu vain vähän maanomistajien omia näkemyksiä ja toiveita luonnon monimuotoisuudesta sekä sen säilyttämisestä. Siksi juuri Teidän kokemuksenne ja mielipiteenne ovat tärkeitä.

Olemme kiinnostuneet sekä tilaanne että yleisesti poronhoitoalueen eteläpuolista Suomea koskevista käsityksistänne. Oheisesta kartasta näette poronhoitoalueen rajan.

Kyselymme on osa Helsingin yliopiston tutkimushanketta. Sen yhteistyötahoja ovat mm. Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK sekä Metsäntutkimuslaitos METLA. Tutkimus tähtää väitöskirjaan.

Osoitetietonne on valittu satunnaisotannalla metsänomistajarekisteristä, jonka hyödyntämiseksi on hankittu asianmukaiset luvat.

Aineisto jää vain tutkimuskäyttöön eikä sitä luovuteta millekään muulle taholle. Nimenne ei tule esiintymään missään yhteydessä eikä antamianne tietoja tulla käyttämään yksittäisten henkilöiden tai tilojen kuvaamisessa.

Palauttakaa lomake 2.4.2003 mennessä oheisessa vastauskuoressa, jonka postimaksu on maksettu. Halutessanne voitte palauttaa myös arvontalipukkeen. Arvomme kaikkien kysely-lomakkeen sekä arvontalipukkeen palauttaneiden kesken kolme aikakauslehden vuosikertaa. Voitte valita mieleisenne lehden arpalipukkeessa esitettävien vaihtoehtojen joukosta.

Vastaamme mielellämme kaikkiin kysymyksiinne.

Kiitoksia ajastanne ja mielipiteistänne,

MMM, Riikka Paloniemi
Tutkija
PL 27
E-talo
000 14 Helsingin yliopisto
sp. riikka.paloniemi@helsinki.fi

FT, Päivi Tikka
Tutkija
PL 27
E-talo
000 14 Helsingin yliopisto
puh. 09 - 191 58807
sp. paivi.tikka@helsinki.fi

VASTAUSOHJEET

Toivomme, että lomakkeeseen vastaa joku, joka päättää maitanne koskevista asioista joko yksin tai yhdessä muiden kanssa.

Pyydämme teitä vastaamaan jokaiseen kysymykseen omien kokemustenne ja tietojenne pohjalta. Lukekaa kysymys huolellisesti ennen vastaamista. Rastittakaa omaa mielipidettänne parhaiten kuvaava vaihtoehto tai kirjoittakaa kysytty tieto sitä varten varattuun tilaan. Rastittakaa jokaisen kysymyksen kohdalla vain **yksi vaihtoehto**.

Käyttäkää pehmeää lyijykynää, kuulakärkikynää tai mustekynää. Virheen sattuessa käyttäkää pyyhekumia tai täyttäkää väärin merkitsemänne ruutu kokonaan ja rastittakaa oikea vaihtoehto.
Näin: ■[1] ☒[2] Oikea vastauksenne

Esimerkki 1: **Nykyinen asuinympäristönne:**

☒[1] Maaseutu
☐[2] Taajama tai pienehkö kaupunki
☐[3] Kaupunki, 20 000-100 000 asukasta
☐[4] Kaupunki, yli 100 000 asukasta

Jos asutte maaseudulla, vastatkaa kuten yllä.

Esimerkki 2: **Arvioikaa seuraavia väittämiä. Kuinka hyvin ne vastaavat käsityksiänne?**

	Täysin eri mieltä **1**	**Melko eri mieltä** **2**	**En samaa, enkä eri mieltä** **3**	**Melko samaa mieltä** **4**	**Täysin samaa mieltä** **5**
a) Omistani maat ovat minulle tärkeitä.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☒[5]
b) Omistani maat ovat minulle tärkeitä.	☐[1]	☐[2]	☒[3]	☐[4]	☐[5]

Jos olette väittämästä samaa mieltä, vastatkaa kuten kohdassa a.
Jos taas ette ole väittämästä samaa ettekä vastakkaista mieltä, vastatkaa kuten kohdassa b.

Muistakaa vastata kaikkiin kysymyksiin. Muutamissa kysymyksissä on vaihtoehdon jälkeen merkintä: "Siirtykää kysymykseen...", jolloin voitte siirtyä suoraan merkittyyn kysymykseen ja jättää väliin jäävät vastaamatta.

Kaikkia antamianne tietoja käsitellään täysin luottamuksellisesti ja vain tutkimuksessa. Tuloksia ei esitellä siten, että yksittäisiä henkilöitä tai tiloja voitaisiin tunnistaa niiden perusteella.

Kyselylomake

Maanomistajakysely/

Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

A. LUONTOON LIITTYVÄT HARRASTUKSET JA TYÖTEHTÄVÄT

A1. **Oletteko tehnyt seuraavia asioita luonnossa työ- tai vapaa-aikananne <u>viimeksi kuluneen vuoden aikana</u>?**

	En	Kyllä	En osaa sanoa
a) Ulkoillut jalan, hiihtäen, soutaen tms.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Ulkoillut moottorikelkalla, -veneellä, mönkijällä tms.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Sienestänyt ja / tai marjastanut	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Metsästänyt ja / tai kalastanut	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Havainnoinut luontoa	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Hoitanut niittyä, hakaa tms.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) Ruokkinut riistaa, kunnostanut kalapuroja tms.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
h) Rakentanut pitkospuita, merkinnyt reittejä tms.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
i) Hoitanut metsää	☐[a]	☐[b]	☐[c]
j) Viljellyt maata	☐[a]	☐[b]	☐[c]
k) Tehnyt pihatöitä	☐[a]	☐[b]	☐[c]
l) Retkeillyt kansallispuistossa tai muulla luonnonsuojelualueella	☐[a]	☐[b]	☐[c]
m) Kesämökkeillyt	☐[a]	☐[b]	☐[c]

A2. **Teettekö edellä mainittuja asioita useammin lähiluonnossa (asuinalueellanne ja naapurustossa) vai tätä kauempana?**

☐[1] Enemmän lähiluonnossa
☐[2] Enemmän kauempana
☐[3] Yhtä paljon molemmissa
☐[4] En osaa sanoa

A3. **Kun teette edellä mainittuja asioita lähiluonnossa (asuinalueellanne ja naapurustossa), liikutteko enimmäkseen omilla maillanne vai toisten mailla?**

☐[1] Enemmän omilla maillani
☐[2] Enemmän toisten omistamilla mailla
☐[3] Yhtä paljon molemmissa
☐[4] En osaa sanoa

A4. **Kun teette edellä mainittuja asioita luonnossa, kauempana kotoanne, liikutteko enimmäkseen omilla maillanne vai toisten mailla?**

☐[1] Enemmän omilla maillani
☐[2] Enemmän toisten omistamilla mailla
☐[3] Yhtä paljon molemmissa
☐[4] En osaa sanoa

B. OMA TILA

B1. **Millaisia luontokohteita omistamillanne mailla esiintyy ja kuinka niitä käytätte?**

Kohde	Ei esiinny	En osaa sanoa esiintyykö	Se on normaalissa talous-käytössä	Hoidamme sitä luonnon-suojelullisesti	Se on rauhoitettu käytöltä
a) Lintuvesi	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
b) Vanha kangasmetsä	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
c) Jalopuumetsikkö	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
d) Metsikkö, jossa paljon lahopuuta	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
e) Lehto	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
f) Niitty tai haka	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
g) Suo tai muu kosteikko	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
h) Puro, lähde tai muu pienvesi	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
i) Kalliomuodostelma kuten jyrkänne tai louhikko	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
j) Muulla tavoin itselle rakas paikka	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
k) Muu, mikä?	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]

Jos kaikki maanne ovat normaalissa talouskäytössä, siirtykää kysymykseen B6 seuraavalle sivulle.

B2. **Jos <u>hoidatte joitain alueita luonnonsuojelullisesti</u>, niin kuinka isoja ne ovat?**

- ☐[1] Yksittäisten kasvien tai eläinten elinpaikkoja
- ☐[2] Alle 0,1 ha
- ☐[3] 0,11 - 1 ha
- ☐[4] 1,1 - 5 ha
- ☐[5] 5 - 10 ha
- ☐[6] Yli 10 hehtaaria.

B3. **Onko hoitotavasta sovittu jonkun viranomaisen kanssa?**

- ☐[a] Ei.
- ☐[b] Kyllä.
- ☐[c] En osaa sanoa.

B4. **Jos olette <u>rauhoittanut joitain alueita käytön ulkopuolelle</u>, niin kuinka isoja ne ovat?**

- ☐[1] Yksittäisten kasvien tai eläinten elinpaikkoja
- ☐[2] Alle 0,1 ha
- ☐[3] 0,11 - 1 ha
- ☐[4] 1,1 - 5 ha
- ☐[5] 5 - 10 ha
- ☐[6] Yli 10 hehtaaria.

B5. **Onko rauhoituksesta sovittu jonkun viranomaisen kanssa?**

- ☐[a] Ei.
- ☐[b] Kyllä.
- ☐[c] En osaa sanoa.

B6. **Onko maillanne luontokohteita, jotka haluaisitte säilyttää nykyisellään tai joiden luontoarvoja haluaisitte lisätä hoitamalla niitä?**

☐[a] Ei. *Siirtykää kysymykseen C1.*
☐[b] Kyllä.
☐[c] En osaa sanoa. *Siirtykää kysymykseen C1.*

B7. **Arvioikaa seuraavia väittämiä. Kuinka hyvin ne vastaavat käsityksiänne, miksi maillanne kannattaisi säilyttää joitain luontokohteita?**

	Täysin eri mieltä 1	Melko eri mieltä 2	En samaa, enkä eri mieltä 3	Melko samaa mieltä 4	Täysin samaa mieltä 5
a) Tällaisia kohteita on seudulla vähän.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
b) Kohteen säilyminen on minulle henkilökohtaisesti tärkeää.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
c) Kohteen suojelu turvaisi talouttamme tulevaisuudessa.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
d) Suvussamme on perinteitä, jotka liittyvät kohteeseen.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
e) Kohde on poikkeuksellisen kaunis.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
f) Kohteessa on erikoinen tunnelma.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
g) Kohde on pyhä.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
h) Kohteessa elää kiinnostava kasvi, sieni tai eläin.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
i) Kohde on luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta arvokas kokonaisuus.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
j) Kohteen suojelu edistäisi alueellisen luonnonsuojelualueverkoston kehittämistä.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
k) Käyttäisin maitani ylipäänsä mieluummin luonnonsuojeluun kuin taloudellisiin toimiin.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
l) Minulla ei ole kohteelle mitään muuta käyttöä.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]

Jostain muusta syystä, mistä? _____

_____

_____

C. ERI TAHOT LUONNON MONIMUOTOISUUDEN SÄILYTTÄMISESSÄ

C1. **Oletteko tehnyt seuraavien tahojen kanssa yhteistyötä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi?**

	En	Kyllä	En osaa sanoa
a) Lähipiirinne (tuttavat, sukulaiset ja naapurit)	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Paikallinen metsänhoitoyhdistys tai vastaava	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Paikallinen luonnonsuojeluyhdistys	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Alueellinen ympäristökeskus	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Valtakunnallinen metsä- tai maatalousjärjestö, kuten MTK	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Valtakunnallinen luontojärjestö	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) Ympäristöministeriö	☐[a]	☐[b]	☐[c]

C2. **Haluaisitteko tehdä yhteistyötä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi seuraavien tahojen kanssa?**

	En	Kyllä	En osaa sanoa
a) Lähipiirinne (tuttavat ja naapurit)	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Paikallinen metsänhoitoyhdistys tai vastaava	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Paikallinen luonnonsuojeluyhdistys	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Alueellinen ympäristökeskus	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Valtakunnallinen metsä- tai maatalousjärjestö, kuten MTK	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Valtakunnallinen luontojärjestö	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) Ympäristöministeriö	☐[a]	☐[b]	☐[c]

C3. **Oletteko saanut tietoa luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä seuraavista viestintävälineistä ?**

	En	Kyllä	En osaa sanoa
a) Valtakunnallinen päivälehti	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Paikallislehti	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Maa- ja metsätalous-alan lehti tai julkaisu	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Luonnonsuojelualan lehti tai julkaisu	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Esitteet ja tiedotteet	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Kirjallisuus	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) TV	☐[a]	☐[b]	☐[c]
h) Valtakunnalliset radio-ohjelmat	☐[a]	☐[b]	☐[c]
i) Alueelliset radio-ohjelmat	☐[a]	☐[b]	☐[c]
j) Internet	☐[a]	☐[b]	☐[c]

C4. **Haluaisitteko saada tietoa luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä seuraavista viestintävälineistä?**

	En	Kyllä	En osaa sanoa
a) Valtakunnallinen päivälehti	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Paikallislehti	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Maa- ja metsätalous-alan lehti tai julkaisu	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Luonnonsuojelualan lehti tai julkaisu	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Esitteet ja tiedotteet	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Kirjallisuus	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) TV	☐[a]	☐[b]	☐[c]
h) Valtakunnalliset radio-ohjelmat	☐[a]	☐[b]	☐[c]
i) Alueelliset radio-ohjelmat	☐[a]	☐[b]	☐[c]
j) Internet	☐[a]	☐[b]	☐[c]

C5. **Oletteko tehnyt alueellisen ympäristö-keskuksen kanssa yhteistyötä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi?**

- ☐[1] En ole tehnyt. *Siirtykää kysymykseen C7.*
- ☐[2] Kerran tai muutamia kertoja.
- ☐[3] Usein.
- ☐[4] En osaa sanoa. *Siirtykää kysymykseen C7.*

C6. **Millaiseksi koitte yhteistyönne?**

- ☐[1] Yhteistyö sujui hyvin.
- ☐[2] Yhteistyössä oli ongelmia, mutta ne selvisivät.
- ☐[3] Yhteistyössä oli ongelmia, eivätkä ne selvinneet.
- ☐[4] En osaa arvioida yhteistyötämme.

C7. **Miten seuraavat väittämät vastaavat näkemyksiänne neuvottelemisesta alueellisen ympäristökeskuksen edustajan kanssa?**

	Täysin eri mieltä 1	Melko eri mieltä 2	En samaa, enkä eri mieltä 3	Melko samaa mieltä 4	Täysin samaa mieltä 5
a) Haluan kuulla, mitä hän ajattelee luonnonsuojelu-mahdollisuuksista tilallani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
b) Haluan kertoa hänelle, mitä itse ajattelen luonnon-suojelumahdollisuuksista tilallani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
c) Haluan etsiä yhdessä hänen kanssaan tapoja hoitaa luonnonsuojelua tilallani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
d) Voin tehdä hänelle aloitteen luonnonsuojelusta tilallani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
e) Olen valmis ottamaan vastaan hänen aloitteensa luonnonsuojelusta tilallani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
f) Haluan, että hän kertoo minulle, kuinka neuvottelemme suojelutavasta ja ehdoista.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
g) Haluan itse kertoa hänelle neuvottelun pelisäännöt.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
h) Haluan, että sovimme yhdessä neuvottelun pelisäännöt.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
i) En halua neuvotella suojelusta viranomaisen kanssa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5

C8. **Miten haluaisitte hoitaa mahdolliset neuvottelut luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä maillanne?**

	En haluaisi 1	En ehkä haluaisi 2	En osaa sanoa 3	Ehkä haluaisin 4	Halu-aisin 5
a) Sopia asiat kotonani tai tilallani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
b) Sopia asiat virastossa tms. julkisessa tilassa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
c) Sopia asiat pääosin puhelimessa, kirjeitse tai sähköpostilla.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
d) Sopia asiat lakimiesten välityksellä.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
e) Hoitaa asiat mahdollisimman nopeasti.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
f) Päättää asioista kyläyhteisössä niin, että viranomainen ohjaa neuvotteluja.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
g) Päättää asioista kyläyhteisössä ilman viranomaisia.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
h) Neuvotella viranomaisen kanssa pelkästään omaa tilaani koskevista asioista.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
i) Hoitaa luonnonsuojelun itsenäisesti osana normaalia elinkeinotoimintaani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5

Jotenkin muuten, miten? _____

_____

_____

_____

D. ERILAISET MONIMUOTOISUUDEN SÄILYTTÄMISTAVAT

D1. **Oletteko kuullut aiemmin seuraavista mahdollisuuksista ja tavoista toteuttaa ne?**

	En ole kuullut	Olen kuullut	En osaa sanoa
a) Maanomistaja voi ehdottaa, että hänen omistamansa suojelullisesti arvokas kohde rauhoitettaisiin.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Luonnonsuojeluviranomainen voi ehdottaa, että valtion mailta rauhoitettaisiin jokin suojelullisesti arvokas kohde.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Luonnonsuojeluviranomainen voi ehdottaa maanomistajalle, että tämän mailta rauhoitettaisiin jokin suojelullisesti arvokas kohde.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Maanomistaja ja suojeluviranomainen voivat sopia, että maanomistaja pitää yllä tai lisää omistamansa paikan suojelullista arvoa.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Yksityismaalla voidaan luontoa rauhoittaa määräaikaisesti. Sopimus tehdään korkeintaan 20 vuodeksi kerrallaan.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Yksityismaille voidaan perustaa pysyviä rauhoitusalueita, joissa maapohja säilyy maanomistajalla.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) Yksityismaille voidaan perustaa pysyviä rauhoitusalueita, joissa maapohja siirtyy valtiolle.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
h) Maanomistajalla on oikeus neuvotella korvauksesta, jos hänen maillaan suojellaan luontoa.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
i) Kun luonnonsuojelualue perustetaan, maanomistaja saa korvauksen joko rahana tai vaihtomaina.	☐[a]	☐[b]	☐[c]

D2. **Millaisia vaihtoehtoja te haluaisitte valita maillenne?**

	En haluaisi 1	En ehkä haluaisi 2	En osaa sanoa 3	Ehkä haluaisin 4	Haluaisin 5
a) Alueella nykyisin elävien eläinten tai kasvien hoito (esimerkiksi niittämällä niittyjä tai käyttämällä pehmeämpiä metsänkäsittelymenetelmiä).	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
b) Elinolosuhteiden palauttaminen tai luominen uusille eläin- ja kasvilajeille (esimerkiksi kunnostamalla niittyjä tai kaskeamalla metsää).	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
c) Korkeintaan 20 vuotta kestävä, jonkin alueen määräaikainen rauhoitus.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
d) Yli 20 vuotta kestävä, jonkin alueen määräaikainen rauhoitus.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
e) Jonkin alueen pysyvä rauhoitus, jossa maapohja säilyy itselläni.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
f) Jonkin alueen pysyvä rauhoitus, jossa maapohja siirtyy valtiolle.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]

D3. **Jos suojelisitte luontoa maillanne, pitäisikö siitä maksaa teille taloudellinen korvaus?**

- ☐1 Haluan kaikesta luonnonsuojelusta korvauksen.
- ☐2 Haluan korvauksen osasta luonnonsuojelua, jotain voin tehdä ilmaiseksikin.
- ☐3 En osaa arvioida etukäteen, millaisia korvauksia luonnonsuojelusta haluan.
- ☐4 Voin hoitaa luonnonsuojelun pääosin ilman korvausta, mutta pieniä tukia otan mielelläni vastaan.
- ☐5 En halua luonnonsuojelusta mitään korvausta.
- ☐6 En halua suojella luontoa tilallani.

D4. **Jos suojelisitte luontoa maillanne, kuinka pitkäksi aikaa haluaisitte sopia asiasta kerrallaan?**

- ☐1 Vuodeksi kerrallaan
- ☐2 5 vuodeksi
- ☐3 10 vuodeksi
- ☐4 20 vuodeksi
- ☐5 50 vuodeksi
- ☐6 100 vuodeksi
- ☐7 Lopullisesti
- ☐8 En pysty sanomaan aikaa, sillä sopimusaika riippuisi paljon kohteesta ja valituista ehdoista.
- ☐9 En halua suojella luontoa maillani.

D5. **Arvioikaa seuraavia väittämiä. Kuinka hyvin ne vastaavat näkemyksiänne luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä maillanne lähitulevaisuudessa?**

	Täysin eri mieltä 1	**Melko eri mieltä 2**	**En samaa, enkä eri mieltä 3**	**Melko samaa mieltä 4**	**Täysin samaa mieltä 5**
a) Voin suojella luontoa maillani, jos voin olla varma, että maa säilyy omistuksessani myös tulevaisuudessa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
b) Voin suojella luontoa maillani, vaikka siihen liittyisi riski, että maat lunastettaisiin suojelualueeksi tulevaisuudessa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
c) Voin suojella luontoa maillani osana elinkeinoani esim. ympäristötukien avulla.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
d) Voin vuokrata naapurustosta maita, joilla voin suojella luontoa osana elinkeinoani esim. ympäristötukien avulla.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
e) Haluan myydä mahdolliset luonnonsuojelukohteet pois mailtani, kunhan viranomainen pystyy maksamaan niistä sovitun hinnan.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
f) Haluan hoitaa luonnonsuojelun elinkeinoni sisällä ilman että siitä koituu lisärasituksia ja -velvoitteita.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
g) Koen, etten pysty tekemään maillani mitään luonnonsuojelua hyödyttävää.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
h) En halua liittää luonnonsuojelua osaksi elinkeinotoimintaani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5

Jotain muuta aiheeseen liittyvää: _____

_____

_____

_____

E. LUONNON MONIMUOTOISUUDEN SÄILYTTÄMINEN PORONHOITOALUEEN ETELÄPUOLELLA

E1. **Kuinka hyvin seuraavat väittämät vastaavat näkemystänne siitä, millaisia piirteitä liittyy luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen poronhoitoalueen eteläpuolella?**

	Täysin eri mieltä 1	Melko eri mieltä 2	En samaa, enkä eri mieltä 3	Melko samaa mieltä 4	Täysin samaa mieltä 5
a) Luonnonsuojelun tavoitteet on määritelty hyvin alueella.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
b) Luonnonsuojeluhallinto hoitaa tehtävänsä hyvin.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
c) Luonnonsuojeluviranomainen osaa neuvotella sujuvasti maanomistajien kanssa.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
d) Maanomistajat osaavat neuvotella sujuvasti luonnonsuojeluviranomaisen kanssa.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
e) Luonnonsuojeluun käytetään liikaa rahaa.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
f) Luonnonsuojelualueita on jo nykyisin liikaa.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
g) Luonnonsuojelualueet sijaitsevat liian hajallaan toisistaan.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
h) Luonnonsuojelualueet ovat liian pieniä.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
i) Luonnonsuojeluun kiinnitetään jo liikaa huomiota.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]

E2. **<u>Mistä asioista päättämiseen maanomistajan</u> pitäisi mielestänne osallistua, kun luonnon monimuotoisuutta pyritään säilyttämään Etelä-Suomessa?**

	Ei	Kyllä	En osaa sanoa
a) Millaista luontoa Suomessa ylipäänsä suojellaan.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Millaista luontoa tietyllä alueella suojellaan.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Millaista luontoa tietyllä tilalla suojellaan.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Mihin suojelukohteet sijoitetaan valtakunnallisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Mihin suojelukohteet sijoitetaan alueellisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Mihin suojelukohteet sijoitetaan tietyllä tilalla.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) Millä ehdoilla (esimerkiksi käyttö- ja hoitoehdot sekä määräajat) luontoa suojellaan valtakunnallisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
h) Millä ehdoilla luontoa suojellaan alueellisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
i) Millä ehdoilla luontoa suojellaan tietyllä tilalla.	☐[a]	☐[b]	☐[c]

E3. **Mistä asioista päättämiseen alueellisen ympäristökeskuksen edustajan pitäisi mielestänne osallistua, kun luonnon monimuotoisuutta pyritään säilyttämään Etelä-Suomessa?**

	Ei	Kyllä	En osaa sanoa
a) Millaista luontoa Suomessa ylipäänsä suojellaan.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
b) Millaista luontoa tietyllä alueella suojellaan.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
c) Millaista luontoa tietyllä tilalla suojellaan.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
d) Mihin suojelukohteet sijoitetaan valtakunnallisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
e) Mihin suojelukohteet sijoitetaan alueellisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
f) Mihin suojelukohteet sijoitetaan tietyllä tilalla.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
g) Millä ehdoilla (esimerkiksi käyttö- ja hoitoehdot sekä määräajat) luontoa suojellaan valtakunnallisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
h) Millä ehdoilla luontoa suojellaan alueellisesti.	☐[a]	☐[b]	☐[c]
i) Millä ehdoilla luontoa suojellaan tietyllä tilalla.	☐[a]	☐[b]	☐[c]

E4. **Kuinka hyvin seuraavat väittämät vastaavat näkemystänne siitä, millaisia vaikutuksia luonnon monimuotoisuuden säilyttämisellä pitäisi olla Etelä-Suomessa?**

	Täysin eri mieltä 1	Melko eri mieltä 2	En samaa, enkä eri mieltä 3	Melko samaa mieltä 4	Täysin samaa mieltä 5
a) Lisätä maaseudun elinvoimaisuutta.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
b) Rohkaista kansalaisia osallistumaan luonnonsuojeluasioista päättämiseen.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
c) Rohkaista maanomistajia osallistumaan luonnon-suojeluasioista päättämiseen.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
d) Vahvistaa kansalaisten suhdetta luontoon.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
e) Vahvistaa maanomistajien suhdetta luontoon.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
f) Lisätä kansalaisten tietoisuutta luonnonsuojelusta.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
g) Lisätä maanomistajien tietoisuutta luonnonsuojelusta.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
h) Tyydyttää erilaisten kansalaisten luonnonsuojelutoiveet .	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
i) Löytää keinoja luonnon maltilliseen, kestävään käyttöön.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
j) Säilyttää luonnon rauhaa.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
k) Säilyttää erämaisia alueita myös Suomen eteläosassa.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
l) Säilyttää kauniita maisemia.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
m) Suojella arvokkaita elinympäristöjä ja ekosysteemejä.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
n) Suojella kiinnostavia kasveja, sieniä ja eläimiä.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]
o) Suojelun vaikutusten pitäisi jäädä mahdollisimman pieniksi.	☐[1]	☐[2]	☐[3]	☐[4]	☐[5]

Joitain muita, mitä? _____

_____

_____

E5. **Kuinka hyvin seuraavat väittämät vastaavat näkemystänne siitä, millaisia vaikutuksia maanomistajan ja alueellisen ympäristökeskuksen edustajan kohtaamisella pitäisi olla, kun he neuvottelevat luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä jollain tilalla?**

	Täysin eri mieltä 1	Melko eri mieltä 2	En samaa, enkä eri mieltä 3	Melko samaa mieltä 4	Täysin samaa mieltä 5
a) Viranomaisen pitää oppia tilan maankäytön historiaa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
b) Viranomaisen pitää ymmärtää, mitä maanomistaja pitää tilallaan luonnonsuojelullisesti arvokkaana.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
c) Viranomaisen pitää oppia näkemään maanomistaja itselleen tasavertaisena neuvottelukumppanina.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
d) Viranomaisen pitää oppia käyttämään enemmän valtaa päätöksentekotilanteessa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
e) Maanomistajan pitää ymmärtää, mitä viranomainen pitää tilalla luonnonsuojelullisesti arvokkaana.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
f) Maanomistajan pitää oppia keinoja, kuinka hän itse voi säilyttää tilallaan olevia luontoarvoja.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
g) Maanomistajasta pitää kehittyä viranomaiselle tasavertainen neuvottelukumppani.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
h) Maanomistajan pitää oppia käyttämään enemmän valtaa päätöksentekotilanteessa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
i) Luonnonsuojeluasioista neuvottelemisen pitää asettua osaksi tilan normaalia elinkeinotoimintaa.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
j) Suojelutapauksen pitäisi vaikuttaa maanomistajaan mahdollisimman vähän.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5
k) Suojelutapauksen pitäisi vaikuttaa viranomaiseen mahdollisimman vähän.	☐1	☐2	☐3	☐4	☐5

Jotenkin muuten, miten? _____

_____

_____

_____

F. VASTAAJAA JA TILAA KOSKEVAT TAUSTAKYSYMYKSET

F1**. Syntymävuosi 19_____**

F2**. Sukupuoli:**

☐1 Nainen ☐2 Mies

F3**. Lapsuudenaikainen asuinympäristö:**

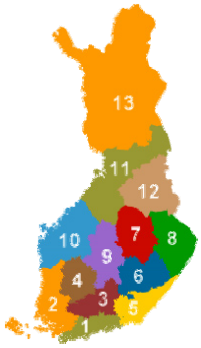
☐1 Maaseudun haja-asutusalue
☐2 Taajama tai pienehkö kaupunki
☐3 Kaupunki, 20 000-100 000 asukasta
☐4 Kaupunki, yli 100 000 asukasta

F4**. Nykyinen asuinympäristö**

☐1 Maaseutu
☐2 Taajama tai pienehkö kaupunki
☐3 Kaupunki, 20 000-100 000 asukasta
☐4 Kaupunki, yli 100 000 asukasta

F5**. Minkä alueellisen ympäristökeskuksen alueella kotinne sijaitsee?**

- ☐[1] 1) Uudenmaan
- ☐[2] 2) Lounais-Suomen
- ☐[3] 3) Hämeen
- ☐[4] 4) Pirkanmaan
- ☐[5] 5) Kaakkois-Suomen
- ☐[6] 6) Etelä-Savon
- ☐[7] 7) Pohjois-Savon
- ☐[8] 8) Pohjois-Karjalan
- ☐[9] 9) Keski-Suomen
- ☐[10] 10) Länsi-Suomen
- ☐[11] 11) Pohjois-Pohjanmaan
- ☐[12] 12) Kainuun
- ☐[13] 13) Lapin

F6**. Kotitalouden koko (vastaaja mukaan luettuna):**

Aikuisia _____ henkilöä ja
alle 18-vuotiaita _____ henkilöä.

F7. **Koulutus:**

- ☐[1] Perus- tai kansakoulu
- ☐[2] Ylioppilastutkinto tai vastaava
- ☐[3] Ammatillinen tutkinto
- ☐[4] Ammattikorkeakoulututkinto
- ☐[5] Korkeakoulututkinto
- ☐[6] Muu, mikä?

_____

F8**. Ammattiasema:**

- ☐[1] Johtavassa asemassa toisen palveluksessa
- ☐[2] Ylempi toimihenkilö
- ☐[3] Alempi toimihenkilö
- ☐[4] Maa- tai metsätalousyrittäjä
- ☐[5] Muu itsenäinen yrittäjä tai ammatinharjoittaja
- ☐[6] Työntekijä
- ☐[7] Opiskelija
- ☐[8] Kotiäiti/isä
- ☐[9] Eläkeläinen
- ☐[10] Työtön
- ☐[11] Muu, mikä?

_____

F9. **Kotitaloutenne yhteenlasketut tulot kuukaudessa ennen verotusta:**

- ☐[1] alle 1000 € *alle 6000 mk*
- ☐[2] 1001 – 2000 € *6001 – 12 000 mk*
- ☐[3] 2001 – 3000 € *12001 – 18000 mk*
- ☐[4] 3001 – 4000 € *18001 – 24000 mk*
- ☐[5] 4001 – 5000 € *24001 – 30000 mk*
- ☐[6] 5001 – 6000 € *30001 – 36000 mk*
- ☐[7] 6001 – 7000 € *36001 – 42000 mk*
- ☐[8] yli 7000 € *yli 42000 mk*

F10. **Asutteko tilallanne:**

- ☐[1] Vakinaisesti
- ☐[2] Merkittävän osan vuotta
- ☐[3] Lomilla tai viikonloppuisin
- ☐[4] Tilalla asuu joku muu omistajista
- ☐[5] Tilalla asuu joku muu kuin omistaja
- ☐[6] Tilalla ei asuta lainkaan

F11. **Tilan koko:**

Kokonaispinta-ala _____ ha, josta
metsää _____ ha ja
peltoa tai laidunmaata _____ ha.

F12. **Miten tila (tai pääosa siitä) siirtyi nykyiseen omistukseen?**

- ☐[1] Perintönä
- ☐[2] Ostona vanhemmilta tai sukulaisilta
- ☐[3] Ostona vapailta markkinoilta
- ☐[4] Muuten, miten?

_____

F13. **Millaiseksi arvioitte tilanne tulevaisuuden?**

- ☐[1] Pidämme tilaamme pääosin sukumme omistuksessa ja käytämme maita itse.
- ☐[2] Vuokraamme tai myymme osan maistamme.
- ☐[3] Vuokraamme tai myymme kaikki maamme
- ☐[4] En osaa sanoa

F14. **Mitä muuta aiheeseen liittyvää haluatte kertoa tutkimuksen tekijöille? Kommenttinne ovat arvokkaita ja tervetulleita.**

Kiitos vastauksistanne ja näkemyksistänne!

Tutkijat

LIITE 4: *Satakunnan luonnonarvokaupan luonnonsuojelubiologinen onnistuminen*

Satakunnan luonnonarvokauppaan oli onnistuttu valitsemaan tarjotuista metsistä luonnonsuojelubiologisesti laadukkaita kohteita. Luonnonarvokauppaan ostettuja alueita on verrattu sellaisiin metsiin, joita oli tarjottu luonnonarvokauppaan, mutta joista ei ollut luonnonarvokauppasopimusta syntynyt[47] ja sellaisiin yksityisten ja yritysten omistamiin metsiin, joita Satakunnan luonnonsuojelupiiri oli pitänyt arvokkaina, mutta jotka eivät kuuluneet luonnonarvokauppaan (Hämäläinen 2006, 12, Mönkkönen ym. 2006, Mönkkönen & Primmer 2006, 88). Tutkimuksessa luonnonsuojelualueiden valinnan onnistumisen kriteereinä käytettiin lahopuun määrää ja laatua sekä kääpä- ja jäkälälajiston monimuotoisuutta. Luonnonarvokauppaan ostetuissa metsissä oli keskimäärin enemmän lahopuuta kuin siihen tarjotuissa, mutta hylätyksi tulleissa metsissä. Myös kääpä- ja jäkälälajistoltaan luonnonarvokauppaan ostetut kohteet osoittautuivat tarjottuja mutta hylättyjä kohteita monimuotoisemmiksi. (Hämäläinen 2006, Mönkkönen ym. 2006.)

Luonnonarvokauppaan ostetut kohteet eivät kuitenkaan olleet luonnonsuojelubiologisesti Satakunnan parhaita metsiä. Luonnonarvokauppakohteiden lahopuun määrässä oli melko suurta hajontaa, eikä alueella sijaitsevia, kaikkein lahopuustoisimpia metsiä ollut saatu mukaan luonnonarvokauppaan. Luonnonarvokaupan kohteita enemmän lahopuu- ja kääpähavaintoja löytyi luonnonsuojelupiirin arvokkaiksi katsomista, suojelemattomista metsistä. (Hämäläinen 2006, Mönkkönen ym. 2006, 271).

47 Tanja Hämäläinen jakoi tutkimuksessaan luonnonarvokauppaan tarjotut mutta hankkeesta ulos jääneet metsät kahteen luokkaan: talousmetsiin ja ei sopimus-metsiin. Talousmetsäkohteiksi hän kutsui metsiä, joissa ei ollut löytynyt riittävästi luontoarvoja suojeluneuvotteluiden käymiseksi. Ei sopimus –metsistä oli neuvoteltu, mutta neuvottelut eivät olleet johtaneet kaikkia osapuolia tyydyttäneeseen lopputulokseen (Hämäläinen 2006, 12).

ISBN 978-952-10-5003-9 (nid.)
ISBN 978-952-10-5004-6 (PDF),
luettavissa osoitteessa
http://ethesis.helsinki.fi

ISSN 1236-3820

Yliopistopaino
Helsinki 2008